

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ Μ' ΙΩΑΝ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑΙ — ΤΗΛ. 72.18.308 15 ΝΟΕΜ. - 1 ΔΕΚ. 1991 ΑΡΙΘ. 17

== ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ==

Ευαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Μνήμη άγ. Κλήμεντος, επισκόπου Ρώμης. — Μητροπ. Πατρών Νικολήμου, Μηνύματα Τριφδίου. — Μητροπ. Γόρτυνος Θεοφίλου, 'Από τὰ άπομνημονεύματα ενός πνευματικού. — Μητροπ. Πατρών Νικολήμου, 'Ανακήρυξεις του Ιερέως Νικολάου Πλανάως 'Αγίου. — π. 'Αντ. 'Αλεβιζοπούλου, 'Η άντιστασιακή ποιμαντική της 'Εκκλησίας. — 'Επισκόπου 'Αχελώου Εύθυμίου, Προϋποθέσεις και δεδομένα. — 'Αρχιμ. 'Ιεροθ. Βλάχου, Τò «Σύμβολο της Πίστεως». — 'Αλεξ. Μ. Σταυροπούλου, Δικαιοσύνη μάθετε... — 'Ηλία Ι. Πατσάθου, Σύζευξις θεωρίας και πράξεως εις την Π.Θ.Ε. — Παν. Θ. Παπαθεοδώρου, 'Ανδρόνικος Δημητρακόπουλος (1826 - 1872). — 'Αθαν. Χατζοπούλου, Τρεις άπαντήσεις για όλες τις εποχές. — 'Αθαν. Γ. Μελισσαράκη, Νουθεσίας ρήματα. — Ευαγγέλου Π. Λέκκου, Ειδήσεις — Γεγονότα — 'Αξιολογήματα. — Φς, Τò θιβλίο. — 'Επίκριρα.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ
ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

'Αθήναι, 'Ιασιού 1 — Τηλέφ.
72.10.734 ● Προϊστάμενος Τυ-
πογραφείου: 'Ιωάννης
Μιχαήλ, 'Αριστοτέλους 179,
112 51 'Αθήναι.

ΜΝΗΜΗ ΑΓΙΟΥ ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΡΩΜΗΣ

Την 24η Νοεμβρίου η 'Εκκλησία μας εορτάζει τη μνήμη του άγιου Κλήμεντος, επισκόπου Ρώμης (92-101 μ.Χ.). Κατά τους Εδσέβιο ('Εκκλ. 'Ιστορία ΙΙΙ, 15,34 και V,6), Ειρηναίο ('Ελεγχος... ΙΙΙ, 3,3) και 'Ιερώνυμο (De viris illustribus 15) υπήρξεν ο τρίτος επίσκοπος Ρώμης μετά τον Λίνο και τον 'Ανέγκλητο, ενώ κατά τον Τερτυλλιανό (De praescriptione haereticorum 32,2) χειροτονήθηκε από τον ίδιο τον 'Απ. Πέτρο. Οί 'Ωριγένης ('Υπόμνημα εις 'Ιωάννην 6,54), Εδσέβιος ('Εκκλ. 'Ιστ. ΙΙΙ, 4,9) και 'Ιερώνυμος (ένθ. άνωτ. και Adversus Iovinianum I, 12) υποθέτουν, ότι ο Κλήμης Ρώμης ήταν ο μαθητής του 'Απ. Παύλου, πού αναφέρεται στην επιστολή προς Φιλιππίσιους (δ', 3). 'Ο Ειρηναίος (ένθ' άνωτ.) και ο 'Ωριγένης (Περὶ άρχών ΙΙ, 3,6) χαρακτηρίζουν τον Κλήμεντα ως μαθητή των 'Αποστόλων, ενώ ο Κλήμης 'Αλεξανδρείας δίδει σ' αυτόν τον τίτλο ενός 'Αποστόλου (Στρωμ. ΙV', 17,105,1) (Α. Stuiher).

'Ο άγιος Κλήμης Ρώμης, όταν ποιμάνει την 'Εκκλησία της Ρώμης (92-101 μ.Χ.), έγραπεν 'Επιστολή προς Κορινθίους (μεταξὺ 95 και 98 μ.Χ.), από την οποία, όπως εγγλῶντως και ευστόχος επισημαίνει στην «Πατρολογία» του ο καθηγητής κ. Στυλ. Παπαδόπουλος, αποδεικνύεται ότι «ο Κλήμης είχε μόρφωσι ελληνική, ήταν ισχυρή φυσιογνωμία..., θαυμαστής της πειθαρχίας, γνώστης άριστος της ΠΔ (άλλ' όχι τηρητής του τυπικού της)..., πλήρους αγάπης και κατανόησης για τις τοπικές 'Εκκλησίες, φορέας της αποστολικής παραδόσεως...» (τόμ. Α', 'Αθήνα 1977, σ. 160).

'Η επιστολή αυτή, πού πρὶν από μερικά χρόνια δημοσιεύθηκε στον «Εφημέριο» από τον άειμνηστο Κ. Μπόνη, γνώρισε μεγάλη διάδοσι και εκτίμησι, αφού χρησιμοποιήθηκε από τον άγιο Πολύκαρπο, διαβαζόταν στις λατρευτικές συνάξεις (Εδσέβιον, 'Εκκλ. 'Ιστ. ΙV, 23,11 και ΙΙΙ, 16) και ίσως ήδη τον 2ο αιώνα είχε μεταφρασθῇ στη λατινική γλώσσα. Σκοπός της επιστολής είναι η αποκατάστασις της τάξεως, ειρήνης και όμοιότητας στην 'Εκκλησία της Κορίνθου, πού είχαν διασαλευθῇ από τὸ γεγονός, ότι «ἐπηγέρθησαν οί άτιμοί επί τούς έντίμους, οί άδοξοί επί τούς ένδόξους, οί άφρονες επί τούς φρονίμους, οί νέοι επί τούς πρεσβυτέρους» (κεφ. 3). 'Επίσης στην 'Επιστολή τονίζεται ότι οί λαϊκοί πρέπει νά σέβωνται τούς λειτουργούς της 'Εκκλησίας.

Τὰ λείψανα του άγιου μεταφέρθηκαν στη Ρώμη τον 9ο αιώνα από τον 'Ελληνα άπόστολο των Σλάβων άγιο Κύριλλο, διότι ο άγιος Κλήμης, έξόριστος στην περιοχή της Χερσώνας οίφθηκε από τούς διώκτες στη Μαύρη Θάλασσα, αφού αυτοί του είχαν δέσει στον τράχηλο μία άγκυρα. Γι' αυτό εξεικονίζεται με μία άγκυρα.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΤΡΙΩΔΙΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΕΚ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΗΜΕΡΑΝ Ι. ΑΚΟΛΟΥΘΙΩΝ

Α' ΑΠΟΔΕΙΠΝΩΝ

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Πατρῶν
κ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ

VII. Η ΝΗΣΤΕΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΕΡΟΝ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΝ

Με τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἀξιώνομεθα καὶ ἐφέτος νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸ στάδιον τῶν πνευματικῶν ἀγώνων, τὴν περίοδον τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν περίοδος τῶν πνευματικῶν ἀγώνων. Εἶναι, διὰ τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, μία ἐξαιρετικὴ περίοδος, κατὰ τὴν ὁποίαν προσφέρονται εἰς τὸν χριστιανὸν συστηματικώτερα καὶ ἀφθονώτερα τὰ πνευματικὰ μέσα πρὸς ἐποικοδομήν καὶ κατάρτισιν αὐτοῦ.

1. Γνώριμον χαρακτηριστικὸν τῆς περιόδου αὐτῆς εἶναι ἡ νηστεία. Ἀλλὰ καὶ ἡ προσευχή, ἡ ἔντονος, ἡ ἐκτενής, εἶναι ἰδιαίτερα ἀπαιτήσεις τῆς περιόδου αὐτῆς* καὶ ἰδιαίτερον ἀγώνισμα εἰς τὸ ὁποῖον ὁ χριστιανὸς πρέπει νὰ ἐπιδίδεται. Παραλλήλως δὲ πρὸς τὴν προσευχὴν καὶ τὴν νηστείαν ἡ Ἐκκλησία ἐθεώρησεν ἀπαραίτητον, κατὰ τὴν περίοδον αὐτήν, νὰ προσφέρῃ καὶ διδασκαλίαν πλουσίαν. Καὶ διὰ τοῦτο ὑπὸ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἐγένοντο, κατὰ τὴν Μ. Τεσσαρακοστὴν, συστηματικὰ κηρύγματα καὶ θαυματούχοι διδασκαλῖαι. Ἐσώθησαν λόγοι τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας πολυτιμώτατοι καὶ σπουδαιότατοι, οἱ ὁποῖοι ἐλέχθησαν κατ' αὐτὰς τὰς ἡμέρας τῆς Τεσσαρακοστῆς, διὰ νὰ δοθῇ εἰς τοὺς χριστιανούς ἰσχυρὰ πνευματικὴ τόνωσις. Ἀργότερον, τὴν προφορικὴν διδασκαλίαν τῶν Πατέρων ἐκρίθη ἀπαραίτητον νὰ ἀναπληρῶνῃ ἡ ἐπ' ἐκκλησίαις ἀναγνώσις Πατερικῶν λόγων, εἰς τρόπον ὥστε ἡ διδασκαλία ἐκείνων νὰ ἐξακολουθῇ νὰ ἀκούεται διὰ τῆς ἀναγνώσεως τῶν λόγων των. Ἐπειδὴ δὲ τελικῶς αἱ τοιαῦται ἀναγνώσεις πατερικῶν κειμένων περιωρίσθησαν εἰς τὰς Ἱ. Μονὰς καὶ ἐξέλιπον ἐκ τῶν ναῶν τῶν πόλεων, σκόπιμον θεωροῦμεν, ὅπως, στοιχειωδῶς κρατοῦντες τὴν συνήθειαν τῶν Πατέρων, δώ-

σωμεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀκουσθῇ ἐντὸς τῆς Μεγ. Τεσσαρακοστῆς, τὸ πατερικὸν μῆνυμα περὶ τοῦ θαυματούρου νοήματος τῆς νηστείας, διὰ στόματος τοῦ μεγάλου Πατρὸς τῆς Ἐκκλησίας, ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου, τοῦ ὁποίου θὰ παραθέσωμεν καὶ θὰ σχολιάσωμεν δύο περισπούδαστα ἀποσπάσματα σχετικῶν λόγων του.

2. Ἴδου τὸ πρῶτον:

«Τιμὴ γὰρ νηστείας, οὐχ ἡ σιτίων ἀποχή, ἀλλ' ἡ μαρτυρία τῶν ἀναχωρησίων, ὡς ὅ γε τῇ τῶν θρωμάτων μόνον ὀρεῖσιν τὴν νηστείαν, οὐ τίς ἐστὶν ὁ μάστις ἀτιμάζων αὐτήν».

Νηστεύεις; Δεῖξόν μοι διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν. Ποίων ἔργων, φησὶν;

- ἐὰν ἴδῃς πένητα ἐλέησον,
- ἐὰν ἴδῃς ἐχθρόν, καταλλάγηθι,
- ἐὰν ἴδῃς φίλον εὐδοκιμοῦντα, μὴ θασκάνης,
- ἐὰν ἴδῃς εὐμορφον, ὑπέρβηθι.

Μὴ γὰρ δὴ σιόμα νηστεύειω μόνον, ἀλλὰ καὶ ὀφθαλμῶς καὶ ἀκοή, καὶ πόδες καὶ χεῖρες, καὶ πάντα τὰ τοῦ σώματος μέλη.

— Νηστεύειωσαν χεῖρες, ἀρπαγῆς καὶ πλεονεξίας καθαρῶνσαι.

— Νηστεύειωσαν πόδες, δρόμων τῶν ἐπὶ τὰ παράνομα θέατρα ἀφιστάμενοι.

— Νηστεύειωσαν ὀφθαλμοί, παιδευόμενοι μηδέποτε εὐμόρφοις ἐπιπηδᾶν, μηδὲ ἀλλότρια περιεργάζεσθαι κάλλη.

— Νηστεύειω καὶ ἀκοή νηστεία δὲ ἀκοῆς, μὴ δέχεσθαι κατηγορίαν.

— Νηστεύειω καὶ σιόμα ἀπὸ ρημάτων αἰσχροῶν καὶ λοιδορίας. Τί γὰρ ὄφελος ὅταν μὲν ὀρεῖσθαι καὶ ἰχθύων ἀπεχώμεθα, τοὺς δὲ ἀδελφοὺς δάκνωμεν καὶ κατεσθίωμεν; Ὁ κατηγορῶν, ἀδελφικά κορέα ἔφαγε, τὴν σάρκα τοῦ πλησίον ἔδακε. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος

* Ἡ παρῶσα ὁμιλία προηγεῖται τῆς καταχωρίσεως εἰς τὸ προλαβὸν τεῖχος τοῦ «Ἐφημερίου», καθόσον ἡ τελευταία ἔχει θεματολογικὴν συνέχειαν μετὰ τὰς ἐπομένους.

ἐφώνησεν εἰπών· εἰ δὲ ἀλλήλους δάκνετε καὶ κατεσθίετε, βλέπετε μὴ ὑπ' ἀλλήλων ἀναλωθῆτε».

— «Ὁ τροφῆς τοίνυν μεταλαμβάνων καὶ νηστεύειν μὴ δυνάμενος δαιτυλεστέραν τὴν ἐλεημοσύνην ἐπιδεικνύσθω εὐχὰς ἐκτενεῖς τὴν προθυμίαν ἐπιτεταμένην ἐχέτω περὶ τὴν ἀκρόασιν τῶν θείων λόγιων. Ἐνιαῦθα οὐδὲν ἢ τοῦ σώματος ἀσθένεια ἐμπόδιον ἡμῖν γίνεται. Τοῖς ἐχθροῖς καταλλαγείσθω. Πᾶσαν μνησικακίαν ἐξοριζέτω τῆς ἐαυτοῦ ψυχῆς. Ἄν ταῦτα κατορθοῦν βούληται, τὴν ἀληθῆ νηστείαν ἐπεδείξαιτο, καὶ ἦν μάλιστα πάντων ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν ὁ Θεός. Ἐπεὶ καὶ τὴν ἀποχὴν τῶν βρωμάτων διὰ τοῦτο κελεύει γίνεσθαι, ἵνα χαλινοῦντες τὰ σκιρτήματα τῆς σαρκός, εὐήνιον αὐτὴν ἐργαζώμεθα πρὸς τὴν τῶν ἐντολῶν ἐκπλήρωσιν».

Εἰς τὴν περικοπὴν αὐτὴν ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐξηγεῖ ὅτι νηστεία δὲν σημαίνει μόνον ἀποχὴν ἀπὸ ὠρισμένης τροφᾶς. Δὲν διστάζει δὲ νὰ χρησιμοποιήσῃ καὶ μίαν θαρεῖαν φράσιν λέγων ὅτι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θεωρεῖ ὅτι μόνον ἡ ἀποχὴ ἀπὸ ὠρισμένης τροφᾶς εἶναι νηστεία, αὐτὸς «ἀτιμάζει» τὴν νηστείαν, διότι διαστρέφει τὸ οὐσιαστικὸν νόημα καὶ τὸν βαθύτερον σκοπὸν τῆς νηστείας, πού εἶναι ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. Λοιπὸν, τί ὠφελεῖ ἡ ἀποχὴ ἀπὸ μερικῆς τροφῆς; Ὅταν ἀδιστακτικῶς διαπραττωμεν παντὸς εἶδους ἁμαρτίας καὶ ἀνομίας καὶ ἀπαυτοῦμεν τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ; Μεταξὺ τῆς νηστείας τῶν τροφῶν καὶ τῆς νηστείας τῆς ἁμαρτίας, δὲν θὰ ἦτο προτιμότερα ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας; Διὰ τοῦτο λέγει· «ν η σ τ ε υ ε τ ω σ α ν ὀ φ θ α λ μ ο ῖ ε ρ γ ω ν α ὕ τ ῶ ν». Νηστεύεις; νὰ τὸ δείξῃς μὲ τὰ ἔργα σου. Καὶ ἐπεξηγεῖ: θὰ μὲ ρωτήσῃς μὲ ποῖα ἔργα; «ἐὰν ἴδῃς πένητα, ἐλέησον», δόσε βοήθειαν εἰς τὸν πτωχόν. «Ἐὰν ἴδῃς ἐχθρόν, καταλλάγηθι». Μὴ τοῦ κρατήσῃς κακίαν, ἀλλὰ φρόντισε νὰ συμφιλωθῇς μαζί του. «Ἐὰν ἴδῃς φίλον εὐδοκίμο ὄντα, μὴ ν βα σ κ α ν η σ». Μὴ ζηλέψῃς τὸν φίλον σου πού εὐτυχεῖ, διότι δὲν συμβιδάσσεται ἡ νηστεία μὲ τὸν φθόνον.

Ὑπεισέρχεται δὲ ὁ ἅγιος Πατὴρ καὶ εἰς μερικά ἄλλα λεπτά ζητήματα, καὶ δὴ εἰς ὠρισμένα εἶδη πειρασμῶν, προσερχομένων κυρίως διὰ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ λέγει ὅτι ἡ ἀγνότης προέχει τῆς νηστείας. Λοιπὸν, μὴ σὲ δελεάζῃ ἡ ὠραιότης καὶ ἡ καλλονὴ κάποιων προσώπων. Ἀπόφευγε πονηρὰς σκέψεις καὶ ἐπιθυμίας· «ἐὰν ἴδῃς εὐμορφόν, ὕπερ βῆθι», δηλαδὴ προχώρει εἰς τὸν δρόμον σου καὶ μὴ δώσης σημασίαν εἰς τὴν ὠραιότητα καὶ τὸ ἐξωτερικὸν κάλλος τῶν ὑπάρχοντων πού συνήντησες. Καὶ κατόπιν ὁ ἅγιος ἀναφέρει ἕνα - ἕνα τὰ μέλη τοῦ σώματος, διὰ νὰ ἐξηγήσῃ ὅτι

ὅλα πρέπει νὰ νηστεύουν καὶ ὄχι μόνον τὸ στόμα: «Μὴ γὰρ δὴ στόμα νηστεύετω μόνον». Ἐπεξηγεῖ δὲ πῶς θὰ νηστεύσουν τὰ χέρια, τὰ πόδια καὶ τὰ λοιπὰ μέλη μας. Τὰ χέρια νηστεύουν ὅταν ἀποφεύγουν τὴν πλεονεξίαν καὶ τὴν ἀρπαγὴν ξένων πραγμάτων. Τὰ πόδια, ἂν ἀποφεύγουν τὰ ἄσεμνα θέατρα (τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀλλὰ ὄχι ὀλιγώτερον καὶ τῆς ἰδικῆς μας ἐποχῆς)· «ν η σ τ ε υ ε τ ω σ α ν ὀ φ θ α λ μ ο ῖ, π α ι δ ε υ ὀ μ ε ν ο ῖ μ η δ ἑ π ο τ ε εὐ μ ὀ ρ φ ο ῖ ε π ι π ῆ δ ᾱ ν, μ η δ ἑ ἀ λ λ ὅ τ ρ ι α π ε ρ ι ε ρ γ ᾶ ζ ε σ θ α ι κ ᾶ λ λ η...». Τὰ μάτια νὰ μὴ περιεργάζωνται πρόσωπα καὶ κάλλη ἐκ τῶν ὁποίων ἐνδέχεται νὰ προκύψῃ ἁμαρτία.

Καὶ ἡ ἀκοή νηστεύει, ἂν δὲν δεχώμεθα νὰ μᾶς ὀμιλοῦν κατακρίνοντες τὸν ἄλλον. Διότι, προσθέτει πάλιν ὁ ἅγιος Πατὴρ, ἐκεῖνος πού κατηγορεῖ «ἀ δ ε λ φ ι κ ᾶ κ ρ ε ᾶ ἔ φ α γ ε, τ ῆ ν σ ᾶ ρ κ α τ ο ὕ π λ η σ ῖ ο ν ἔ δ α κ ε». Ἐφαγε τὸ κρέας τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ ἐδάγκωσε τὴν σάρκα τοῦ πλησίον του. Καὶ τί σημασίαν λοιπὸν ἔχει ἂν δὲν ἔφαγες κρέας καὶ φάρι, ἂν δὲν ἐπρόσεξες ὅλα τ' ἀνωτέρω κακὰ;

3. Ἄλλ' ἂς προχωρήσωμεν καὶ εἰς τὴν δευτέραν περικοπὴν τῶν Χρυσοστομικῶν λόγων, διὰ νὰ γίνῃ τὸ ζήτημα περισσότερον ἀντιληπτὸν καὶ πρακτικῶς χρησιμὸν καὶ ὠφέλιμον. Εἰς τὴν περικοπὴν αὐτὴν ἐξετάζεται ἡ ἐξῆς περίπτωση: «Ἄν ὑποτεθῇ ὅτι δὲν μπορεῖ κάποιος νὰ νηστεύσῃ εἴτε διὰ λόγους υγείας, εἴτε δι' οἰκογενειακοὺς ἢ ἄλλους σοβαροὺς λόγους, τί πρέπει νὰ κάνῃ; Αἱ συμβουλαι τοῦ Ἁγίου εἶναι πολὺ σπουδαῖαι, ἀναφερόμεναι εἰς τὴν πνευματικὴν νηστείαν. Ἰδοὺ τί λέγει:

«Ὁ τροφῆς τοίνυν μεταλαμβάνων, καὶ πιστεύειν μὴ δυνάμενος, δαιτυλεστέραν τὴν ἐλεημοσύνην ἐπιδεικνύσθω, εὐχὰς ἐκτενεῖς, τὴν προθυμίαν ἐπιτεταμένην ἐχέτω περὶ τὴν ἀκρόασιν τῶν θείων λόγιων ἐνταῦθα οὐδὲν ἢ τοῦ σώματος ἀσθένεια ἐμπόδιον ἡμῖν γίνεται τοῖς ἐχθροῖς καταλλαγείσθω, πᾶσαν μνησικακίαν ἐξοριζέτω τῆς ἐαυτοῦ ψυχῆς. Ἄν ταῦτα κατορθοῦν βούληται, τὴν ἀληθῆ νηστείαν ἐπεδείξαιτο καὶ ἦν μάλιστα πάντων ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν ὁ Θεός. Ἐπεὶ καὶ τούτων τὴν ἀποχὴν τῶν βρωμάτων διὰ τοῦτο κελεύει γίνεσθαι, ἵνα χαλινοῦντες τὰ σκιρτήματα τῆς ἁμαρτίας, εὐήνιον αὐτὴν ἐργαζώμεθα πρὸς τὴν τῶν ἐντολῶν ἐκπλήρωσιν».

Λέγει, δηλαδή, ὅτι ἐν τῇ περιπτώσει δὲν μπορεῖς νὰ νηστεύσῃς, νὰ μὴ εἴπῃς ὅτι δὲν μπορεῖς καὶ νὰ ἐπιτελέσῃς ἄλλα καλὰ ἔργα. Νὰ ἀντικαταστήσῃς τὸ κενὸν τῆς νηστείας μὲ περισσοτέραν ἐπίδοσιν στὰ ἔργα

της κατὰ Χριστὸν ζωῆς καὶ ἀρετῆς. Φρόντισε νὰ ἀναπληρώσῃς τὴν νηστείαν μὲ ὕσιν δύνασαι ἐλεημοσύνην. Τὴν παλαιὰν ἐποχὴν, ἂν κάποιος ἠσθάνετο ἀδυναμίας νὰ τηρήσῃ τὸν κανόνα τῆς ξηροφαγίας καὶ κατέλυε αὐτόν, ἐθεωρεῖτο ἀπαραίτητον, τὴν ἀξίαν τῆς καταλυθείσης τροφῆς νὰ τὴν δώσῃ εἰς τοὺς πτωχοὺς. Ὡφείλε νὰ κἀνὴ μίαν ἄλλην θυσίαν εἰς τὸν Θεόν, τελῶν μίαν ἀγαθοεργίαν καὶ ἔδειχνεν ἔτσι ὅτι δὲν ἀδιαφοροῦσε διὰ τὴν παράλειψιν καὶ ἂν κατέλυσε τὴν νηστείαν, ἔπρεπε νὰ εἶναι πρόθυμος νὰ κἀνὴ μίαν ἄλλην πράξιν ἀγάπης.

Ἵσως θεθαίως ὑπῆρξαν καὶ καταχρήσεις ἐκ μέρους ἐκείνων οἱ ὅποιοι δὲν ἐνήστευαν, εἶχαν ὅμως χρήματα ποὺμποροῦσαν νὰ δώσουν, καὶ ἐνόμιζαν ὅτι θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐξαγοράζουν, οὕτως εἰπεῖν, τὴν υποχρέωσιν τῆς νηστείας. Αὐτὸ βέβαια ἦτο διάστροφος παρανόησις. Διότι ἡ καλοπροαίρετος ἀναπλήρωσις τῆς νηστείας δι' ἔργων ἀγάπης (ὕποδεικνυομένη κυρίως ὑπὸ τοῦ πνευματικοῦ πατρὸς) ἔχει τὴν θέσιν τῆς εἰς περιπτώσεις ἐπιβολῆς κάποιου «κανόνος» ἢ ἐκουσίας διαθέσεως πρὸς εὐποιάν, ὡς ἐκδήλωσις πίστεως «δι' ἀγάπης ἐνεργουμένης», δεκτικῆς καὶ εὐλογημένης παρὰ Κυρίου. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν, γενικώτερον, ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος λέγει: μὴ ξενοιάζεις, ἂν δὲν ἐνήστευες. Κάνε πολλὴν προσευχήν, ὅχι τὴν συνήθη, ἀλλὰ προσευχήν ἢ ὅποια θὰ σοῦ γεμίσῃ τὸ κενὸν ποῦ ἄφησε ἡ παράλειψις τῆς νηστείας. Ἡ κἀνὴ ἄλλη «καλωσύνη» καὶ ἄλλες πράξεις εὐάρεστες εἰς τὸν Θεόν, φερ' εἰπεῖν μίαν προσπάθειαν συμφιλώσεώς σου, ἢ συμφιλώσεως τρίτων, ἢ ἄσκησιν ἐλέγχου καὶ πειθαρχήσεως τοῦ ἑαυτοῦ σου εἰς τὴν ἡθικὴν τάξιν καὶ τὴν δάμασιν ἐφαρμάργων κλίσεων καὶ ἐπιθυμιῶν κ.ο.κ.

Ὁ συνειδητὸς χριστιανὸς «*ἀ ν τ α ὁ ὕ τ α κ α τ ο ρ θ ο ὦ ν β ο ὐ λ η τ α ι , τ ῆ ν ἀ λ η θ ῆ ν ν η σ τ ε ί α ν ἐ π ε δ ε ί ξ α τ ο καὶ ἦ ν μ ᾶ λ ι σ τ α π ᾶ ν τ ω ν ἀ π α ι τ ε ῖ π α ρ ' ἡ μ ῶ ν ὁ Δ ε σ π ὅ τ η ς*». Ἐν ἐφρόντισες νὰ κἀνῃς τέτοια ἔργα, νὰ ξέρῃς ὅτι ἔκανες τὴν καλυτέραν νηστείαν. Ἐν εἰς τὸ τέλος τῆς Τεσσαρακοστῆς μπορεῖς νὰ πῇς εἰς τὴν συνειδήσιν σου, ὅτι ἀρνητικῶς μὲν ἀπέφυγες τὴν α' ἢ τὴν β' ἀδυναμίαν, θετικῶς δὲ ἠσχολήθης μὲ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς προσευχῆς, μὲ τὴν ἀγαθοεργίαν καὶ τὴν μελέτην τοῦ θεοῦ λόγου, νὰ γνωρίζεις ὅτι ἠσκήσας πνευματικὴν νηστείαν. Διότι, λέγει ὁ ἅγιος Πατήρ, «*καὶ τ ο ὗ τ ω ν τ ῆ ν ἀ π ο χ ῆ ν τ ῶ ν β ρ ω μ ᾶ τ ω ν διὰ τ ο ὗ τ ο κ ε λ ε ὕ ε ι γ ι ν ε σ θ α ι , ἵ ν α χ α λ ι ν ο ὦ ν τ ε ς τ ᾶ σ κ ι ρ τ ῆ μ α τ α τ ῆ ς σ α ρ κ ὅ ς , ε ὕ ἡ ν ι ο ν α ὐ τ ῶ ν ἐ ρ γ α ζ ῶ μ ε θ α π ρ ὸ ς τ ῆ ν τ ῶ ν ἐ ν τ ο λ ῶ ν ἐ κ π λ ῆ ρ ω σ ι ν*».

Ἡ νηστεία, τὴν ὁποίαν καθώρισεν ὁ Κύριος, δὲν ἀποτελεῖ αὐτοσκοπὸν, ἀλλὰ ἔνα χρήσιμον καὶ ὠφέλιμον μέσον ποῦ θὰ ὑποβοηθῇ τὸν ἄνθρωπον νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τὸ σῶμα καὶ εἰς τὰς ὁρέξεις του καὶ νὰ κρατῇ τὰ ἡγία τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἡ παρατήρησις αὐτῆ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου εἶναι ἀξία πολλῆς προσοχῆς. Ὅλην τὴν νηστείαν ἴσως ὀλίγοι τὴν κρατοῦν, εἴτε διὰ λόγους ὑγείας ἢ οἰκογενειακούς, ἴσως καὶ δι' ἄλλους λόγους. Ἰδοὺ, ὅμως, ἡ ἀληθὴς εὐσέβεια προσφέρει ἓνα ἄλλον τρόπον νηστείας, διὰ τῆς καταπολεμήσεως ὀρισμένων ἀδυναμιῶν καὶ διὰ τῆς ἐκτελέσεως ἄλλων πνευματικῶν καθηκόντων, τῆς προσευχῆς, τῆς ἀγαθοεργίας, τῆς ἱερᾶς καὶ ἐποικοδομητικῆς μελέτης.

Ἐπομένως, εἰσελθόντες εἰς τὸ στάδιον τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ἂς ἐπισημάνῃ ἕκαστος τὰς συγκεχυμένας ἀδυναμίας του. Καὶ ἂς ἀποφασίσῃ νὰ ἀγωνισθῇ εἰς τὴν καταπολέμησιν αὐτῶν. Συγχρόνως δὲ ἂς αὐξήσωμεν τὸν ζῆλον τῆς προσευχῆς καὶ τῆς μελέτης καὶ ἂς γίνωμεν «*ζηλωταὶ καλῶν ἔργων*» ἀγάπης καὶ φιλαλληλίας. Καὶ νὰ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι μὲ τὴν αὐξήσιν αὐτῶν τῶν ἀγωνιστικῶν προσπαθειῶν μας, ἂν ὀλιγώτερον νηστεύσωμεν, ἢ καρποφορία θὰ εἶναι πλήρης.

Εἴθε ἡ χάρις τοῦ Κυρίου νὰ μᾶς ἀξιώσῃ νὰ ὀλοκληρώσωμε τὸν πνευματικὸν ἀγῶνα, καὶ νὰ προσκυνήσωμεν «*ἐκ καθαρᾶς καρδίας καὶ συνειδήσεως ἀγαθῆς καὶ πίστεως ἀνυποκρίτου*» (Α' Τιμ. 1,5) τὰ ἅγια Πάθη καὶ τὴν ἀγίαν τοῦ Ἀνάστασιν. Ἀμήν.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

- ★ Ἐπισκόπου Ἀχελώου Εὐθυμίου, ΑΘΩΟΣ (ἀπάντησις σὲ 56 ἐρείσματα τῆς ἀπιστίας).
- ★ Πρωτοπρ. Γ. Μεταλληνῶ, Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΜΕΣΑ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ.
- ★ Καθηγ. Μάρκου Α. Σιώτη, ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ.
- ★ Καθηγ. Ἰωάννου Φουντούλη, ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ, τόμοι Α' καὶ Β'.
- ★ Καθηγ. Βλασίου Φειδᾶ, ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΡΩΣΣΙΑΣ (1988 - 1988).
- ★ Καθηγ. Ἀνδρ. Θεοδώρου, ΑΜΩΜΟΙ ΕΝ ΟΔΩΙ ΑΛΛΗΛΟΥΙ'Α (ἐρμηνευτικὸ σχόλιο στὴ Νεκρώσιμη Ἀκολουθία).
- ★ Ἀγ. Γρηγορίου Νύσσης, ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΙΟΝ ΤΟΥ ΜΩΥΣΕΩΣ (εἰσαγωγή, κείμενο, μετάφρασις, σχόλια ἀρχιμ. Π. Μπροῦσαλη).
- ★ Ἀρχιμ. Συμεὼν Π. Κούτσα, Η ΝΗΣΤΕΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ. Γιατί, πότε καὶ πῶς νηστεύουμε.

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Γόρτυνος
καὶ Μεγαλοπόλεως κ. ΘΕΟΦΙΛΟΥ

Ι. ΘΕΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΕ ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑ ΚΑΚΗ

Παντρεύτηκαν μιὰ Κυριακὴ τοῦ Ἀπριλίου. Τίποτα στὸν οὐρανὸν δὲν μαρτυροῦσε κακοκαιρία. Οὔτε συννεφάκι. Πάντα γίνεται αὐτό. Τουλάχιστον κατὰ κανόνα καὶ κατὰ τὴν πρώτη περίοδο τοῦ γάμου. Ἀπὸ παντοῦ δὲν λείπουν οἱ ἐξαιρέσεις. Συνήθως, κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν ἀρραβόνων, καὶ λίγο πρὶν, ἀπὸ τὴν πρώτη γνωριμία, δείχνουν καὶ οἱ δύο τὸν καλὸ ἑαυτό τους. Ὅχι πὼς θὰ χαλοῦσε ἡ πρώτη σχέση, ὅταν θ' ἀποκαλύπτετο ὁ πραγματικὸς ἑαυτὸς τους, καὶ τῶν δύο ἢ τοῦ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν. Μπορεῖ κάποιος νὰ γίνεται κι αὐτό, τότε νὰ συννεφιάζει. Ἐχει ὅμως καὶ τὸ θετικὸ στοιχεῖο τὸ φαινόμενο. Διότι γνωρίζονται καλλίτερα πρὶν ἀπὸ τὸ γάμο. Ἐχομε καὶ συγκρούσεις ἀκόμα, λίγο μετὰ τὸν ἀρραβῶνα. Καὶ εἶναι φαινόμενο, μέχρις ἑνὸς σημείου, φυσικόν. Τὸ ἀρνητικὸ στοιχεῖο ὑπάρχει σὲ ὅλους σχεδόν. Στὸ χαρακτήρα τους, στὴ φύση τους, στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἔχουν μεγαλώσει, σὲ κάποιες δυσμενεῖς συνθήκες, σὲ ἀτμόσφαιρα δυσάρεστη, καὶ κάποτε ἀποπνικτικὴ. Καὶ ὅποιος ἀντιληφθεῖ τὸ ἀρνητικὸ στοιχεῖο τοῦ ἄλλου πρῶτος, ξαφνιάζεται. Καὶ τὸ σπουδαῖο εἶναι, πὼς κατὰ κανόνα, κι αὐτὸς πού τὸ ἀποκαλύπτει δὲν εἶναι ξένος καὶ ἄμοιρος κάποιου ἀρνητικοῦ στοιχείου, τὸν μέλλοντα συντροφό του, ὅμως, αὐτὸς τὸν θέλει ἄμεμπτο.

Καὶ ἀρχίζουν συχνὰ καὶ πρὸ τοῦ γάμου οἱ συγκρούσεις. Μικρὲς ἢ μεγάλες, ἀμελητέες ἢ σημαντικές. Συνήθως, οἱ πολλοὶ σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις, καὶ μέχρι νὰ προσαρμοστοῦνε ξαφνιάζονται ἀπὸ τὸν ἐγωϊσμό τους πού ἔχει ἐπίδραση καὶ στὸν χαρακτήρα τους.

Κάποιοι ψυχολόγοι λένε πὼς εὐτυχῶς πού ἀνακαλύπτουν, συνήθως, μετὰ τὸ γάμο, τὸν χαρακτήρα ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου καὶ προχωροῦν στὸ γάμο σὲ μικρὴ σχετικὰ, σὲ κανονικὴ ἡλικία. Γιατὶ πολλοὶ ἂν τὸν ἀνακάλυπταν ἐνωρίτερα δὲν θὰ προχωροῦσαν σὲ γάμο, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ οἱ κάπως μεγαλύτεροι στὴν ἡλικία δυσκολεύονται νὰ προχωρήσουν. Γιατὶ αὐτοὶ ἀποφασίζουν περισσότερο μὲ τὴν ψυχρὴ λογικὴ. Ἐχομε καὶ πείρα περισσότερη, καὶ σχεδὸν ποτὲ δὲν ἀποφασίζουν μετὰ ἀπὸ κεραυνοβόλο ἔρωτα, πού δὲν ἀφίνει τὴν λογικὴ καθόλου νὰ λειτουργήσῃ. Ὅλα

ὅμως τὰ μικροελαττώματα πού μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν καὶ στοὺς δύο, ποτὲ δὲν γίνονται ἐμπόδιο στὸν γάμο, γιατί πάντα ὑπάρχει περιοχὴ προσαρμογῆς των, καὶ μ' αὐτά. Μὲ τὴν καλὴ διάθεση βέβαια. Εἰδεμή, γάμος δὲν θὰ μπερῶσε νὰ σταθεῖ, ἂν αὐτὰ στέκονταν ἐμπόδιο σ' ἓνα γάμο ἢ σὰν αἰτία χωρισμοῦ.

Στὴν πρώτη περίπτωσή μας, ὅμως, ἡ περίοδος ἦταν κλασικὴ. Ἡ μέρα τοῦ γάμου ἦταν μέρα ἀπερίγραπτης εὐτυχίας. Ἀποκάλυψη καμιά δὲν εἶχε γίνει πρὶν ἀπὸ τὸ γάμο. Τὴν εὐτυχία τὴν μεγάλωσε καὶ ἡ συμμετοχὴ στὴν χαρὰ τους καὶ τῶν συγγενῶν τους, τῶν γνωστῶν τους, καὶ φίλων ἀγαπημένων. Ὅταν οἱ ἐρχόμενοι σὲ γάμο βλέπουν πρόσωπα χαρούμενα καὶ φωτισμένα πού μαρτυροῦν ἀγάπη, καὶ χαρὰ πού προκλήθηκε ἀπὸ τὴν χαρὰ τους, αὐτὴ μεγαλώνει. Ἀκόμα κι ἂν εἶναι ψεύτικη, διότι αὐτοὶ κατὰ τὴν μεγάλη γι' αὐτοὺς ἡμέρα, δὲν εἶναι σὲ θέση συνήθως νὰ δοῦνε ἂν εἶναι ψεύτικη ἢ ἀληθινή.

Ἐγινε τὸ μυστήριο, δέχτηκαν τὶς εὐχές, ἔγινε τὸ γαμήλιο τραπέζι, κόπηκε ἡ τούρτα καὶ τὸ ζεῦγος ἔφυγε ταξίδι. Ὅλα μέχρις ἐδῶ κι ὅπως περνοῦσε ὁ καιρὸς τοῦ ταξιδιοῦ, μέλι καὶ γάλα ὅπως λέμε. Τελείωσαν ὅμως αὐτά, ἔληξε καὶ ἡ ἄδειά τους καὶ μὲ τὴν ἐπιστροφή θ' ἀρχίζανε τὴν ἀληθινὴ ζωὴ τους. Ὁ καθένας στὴν ἐργασία του. Ἐπῆρχε καὶ ἡ μάνα τοῦ ἄντρα στὸ σπίτι πού ἦταν ὅμως καὶ ἡ πεθερὰ τῆς γυναίκας. Ἀναπόφευκτα, τὴν ἀτμόσφαιρα ἐπρόκειτο νὰ τὴν συνδέσουν τρεῖς ἄνθρωποι στὴν ἀρχή.

Κι ἐδῶ ἐμφανίζεται κι ἓνα στοιχεῖο ἀρνητικό. Στοιχεῖο ἀρνητικό, ὅχι ἀνυπερβλήτο, διότι τὸ στοιχεῖο αὐτὸ μποροῦσε νὰ ἐξουδετερωθεῖ κάλλιστα μὲ τὴν σωστὴ ἀντίδραση σὲ κάθε περιστατικὸ πού θὰ ἐμφανιζόταν καὶ τῶν δύο, ἢ τουλάχιστον ἑνὸς ἐξ αὐτῶν.

Πάντα πίστευα, κι ἀκόμα ὑποστηρίζω πὼς πολλὰ δυσάρεστα γίνονται ἀξεπέραστα ἢ πολὺ κουραστικά ὅταν δὲν εἶναι ἀναμενόμενα. Ὅταν δηλαδὴ δὲν ὑπάρχει μιὰ κάποια προγαμιαία ἀγωγή ἢ ὁποία θὰ τοὺς βοηθοῦσε νὰ συλλάβουν κάτι στὴν ὥρα πού πρέπει, νὰ τὸ προλάβουν προτοῦ νὰ φανεῖ.

Νὰ γνωρίζουν τὴν ψυχολογία τῆς μάνας, τότε πού παντρεύει τὸ παιδί της. Πού μέσα της κάτι συμβαίνει μὲ τὴν εἴσοδο στὸ σπίτι μιᾶς γυναίκας πού νομίζει πὼς ἐπηρεάζει σὲ βάρος της καὶ μὲ δική της ζημία τὸ παιδί της. Σκέψη πού μὲ τὴν λογικὴ δὲν τὴν ἀ-

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 326 τοῦ ὑπ' ἀρ. 16 τεύχους.

πορρίπτουμε, πού όμως δεν μπορούμε να τὸ διασκεδάσωμε στὴν πράξη. Στὴν περίπτωσή μας, ἐνῶ φαίνεται καθαρὰ καὶ κάποιο πλεονέκτημα μὲ τὴν ὑπαρξὴ τῆς μάνας ἐνὸς ζεύγους ἐργαζομένων, στὴν οὐσία εἶναι καὶ μειονέκτημα, ἀκόμα κι ἂν μπορούσε νὰ γίνεῖ καὶ σκέψη νὰ πάφει νὰ ἐργάζεται ἡ σύζυγος, γιὰ νὰ κρατήσει τὸ σπίτι σήμερα γιὰ νὰ μεγαλώσει αὐριό τὰ παιδιὰ. Θὰ βροῦμε ὅμως θέματα πάρα κάτω γιὰ νὰ μιλήσωμε καὶ γιὰ τὴν κάθε μιὰ περίπτωση χωριστά.

Πέρασαν μερικὲς μέρες, πέντε δέκα μόνο, καὶ ἡ σύζυγος ἄρχισε νὰ νοιώθει μειονεκτικὰ διότι πίστευε, ὑποπευόταν, νόμιζε πὼς ἡ πεθερὰ τῆς ἦταν τὸ θέμα, τὸ πρόβλημα. Προσετέθη καὶ μιὰ πρόκληση κάπως διαφορετικὴ καὶ ἀπὸ τὴν πρώτη καὶ πιὸ μεγάλη. Ἐπειδὴ ἀκριβῶς δὲν παρουσιαζόταν κενό, μὲ τὴν γυναῖκα του ἐργαζόμενη. Ἡ μάνα αὐτὸ τὸ ἐκμεταλλεύτηκε. Παρατηροῦσε τελευταῖα καὶ τὴν εὐτυχία τοῦ παιδιοῦ τῆς στὸ πρόσωπό του ζωγραφισμένη κι αὐτὸ τὴν πείραξε. «Δηλαδή ἐγὼ δὲν τὸν ἔκαμα εὐτυχισμένο. Καὶ μοῦ θύμωνε, καὶ μοῦ ἀντιμιλοῦσε κι εὐχαριστημένος δὲν ἦταν».

Ἔτσι σκεπτόταν, δὲν τὸ ἐξέφραζε ὅμως καὶ μὲ λόγια. Φαινόταν ὅμως κάπως βαρειά. Κάποτε δὲν κρατήθηκε. Θὰ εἶχαν περάσει, δὲν θὰ εἶχαν, δύο ἐβδομάδες μετὰ τὴν ἐγκατάστασή τους κι ἐνῶ σὰν κάποιο συννεφάκι νὰ εἶχε φανεῖ στὸν οὐρανό. Τὸν βρῆκε μόνον ἓνα πρωτὶ (εἶχε φύγει ἡ γυναῖκα του γρηγορότερα) καὶ ἐξέφρασε τὸ πρῶτο παράπονό τῆς. Τὴν σκοτεινιά τὴν εἶχε δεῖ ἀπὸ προτούτερα καὶ μᾶλλον τὸ περιέμενε.

—Πὼς ἀλλάζουν τὰ πράγματα καὶ οἱ καιροὶ γιόκα μου. Ἄλλοτε μὲ ρωτοῦσες τί θὰ μαγειρέψω. Τώρα μόνο τὴ γυναῖκα σου ρωτᾷς κι ἐμένα μὲ διατάξεις.

—Μάνα μου, φαίνεται πὼς χωρὶς νὰ ὑπάρχει λόγος, σ' αὐτὸ δυσανεστήθηκες ἄδικα. Κι εὐτυχῶς πού δὲν εἶναι ἐδῶ γιατί θὰ ἐστενοχωρεῖτο, θὰ ἐπειράζετο.

—Μπά, ἐκεῖνη νὰ μὴν πειραχτεῖ. Ἐγὼ δὲν πειράζω, ἐκεῖνη τί θέλει, ἐκεῖνη τί τῆς ἀρέσει.

—Μὰ δὲν εἶναι φυσικὸ βρὲ μάνα, τώρα πού παντρεύτηκα νὰ τὴν προσέχω; Τὴν ρωτάω. Κι ἀφοῦ κι ἐσένα κάποιο φαγητὸ σ' ἀρέσει. Γιατὶ νὰ μὴν τὴν εὐχαριστήσωμε;

—Ἐμένα μ' ἀρέσει ἢ δὲν μ' ἀρέσει τὸ μαγεیرهμα. Μ' ἐκεῖνη δὲν εἶναι τὸ ἴδιο. Ἐκεῖνη τί εἶναι γιὰ μένα. Φεύγει τὸ πρωτὶ γυρίζει καὶ βρίσκει μαγειρεμένο καὶ μάλιστα τὸ φαῖ πού τῆς ἀρέσει, κι ἀπὸ φιλότιμο ψεύτικο ἐπιμένει κάποτε κάποτε, νὰ πλύνει καὶ τὰ πιάτα.

—Τὸ θέμα πιάτα, μὲ δική σου ἐπιμονὴ νομίζω δὲν τὰ πλένει κάθε μέρα. Εἶδεμὴ τὸ εἶχε πεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχή.

—Ἐγὼ τὸ κάνω μ' εὐχαρίστηση γιὰ τὸ παιδί μου. Ὅχι ὅμως καὶ γιὰ κείνη.

—Μὰ ἐκεῖνη μάνα εἶναι γυναῖκα μου, συνεπῶς καὶ δικό σου παιδί.

—Ἄκουσε γιέ μου. Ἐμένα ἐκεῖνο πού μ' ἔχει πειράξει εἶναι ἡ ἀλλαγὴ σου ἀπὸ τὸν γάμο καὶ μετὰ. Κατάλαβες; Σὰ νὰ ἦλθε πιά γιὰ σένα παντοτινὴ ἀνοιξη. Μόνο γιὰ σένα. Καὶ σὲ τραβάει ἀπὸ τὴ μύτη σου, μοῦ φαίνεται. «Νὰ μὴν στενοχωρηθεῖ, νὰ μὴν τὴν πειράξει κάτι, νὰ μὴν κρυώσει, νὰ βγεῖ νὰ ξεσκάσει. Ἐγὼ δὲν εἶμαι πιά τίποτα, ἡ μάνα σου, πού μοῦ τὰ ἔλεγες ὅλα, πού καὶ τὸ παραμικρὸ τὸ εἶχαμε μισιακό στὴν ζωὴ μας;

—Στάσου μάνα, γιατί κάτι συνέβη μέσα σου πού μπορεῖ νὰ μὴν τὸ καταλαβαίνω. Εἶπες τελευταῖο τὸ πρῶτο πού μὲ ξάφνιασε. «Σὰ νὰ ἦρθε πιά γιὰ μένα ἡ Ἄνοιξη». Δὲν χαίρεσαι γι' αὐτό; Ἄν ἦλθε ἡ Ἄνοιξη γιὰ μένα, ἦρθε καὶ γιὰ σένα. Στὸ ἴδιο σπίτι μένομε.

—Ἀφισέ με ἐμένα γιατί ἐγὼ μετὰ τὸ γάμο σου, δὲν νοιώθω σὰν καὶ σένα.

... ..

Ἦταν μιὰ συζήτηση πού ἔγινε μιὰ μέρα ὕστερα ἀπὸ τὸ γάμο ἐνὸς ζευγαριοῦ, μετὰξὺ μάνας καὶ παιδιοῦ. Μποροῦσε ν' ἀρχίσει ἀργότερα, γρηγορότερα καὶ διαφορετικῇ. Σημασία ἔχει, πὼς εἶχε κάνει τὴν ἐμφάνισή του στὸν οἰκογενειακὸ οὐρανὸ μικρὸ συννεφάκι. Εἶχε πάρει στὴ θέση τῆς καρδιάς τῆς μάνας, μιὰ ἐρημνευομένη μέχρι ἐνὸς σημείου ζήλεια. Κι ἐδῶ χρειάζεται μεγάλη προσοχὴ καὶ ἐκ μέρους τῆς νύφης καὶ ἐκ μέρους τοῦ γιοῦ. Κι αὐτὸ ἂν εἶναι δύσκολο νὰ ἐξαφανιστεῖ, ὅμως μὲ τὴ σωστὴ συμπεριφορὰ, μπορεῖ νὰ μὴν προχωρήσει, νὰ μὴν χοντρύνει, ἀκόμα ὅμως καὶ νὰ ἐξαφανιστεῖ.

Κάτι μιὰ μέρα σχετικὰ μὲ τὸ πρῶτο περιστατικό, συνέβη καὶ μετὰξὺ πεθερᾶς καὶ νύφης. Εἶχε φύγει ὁ ἄντρας κάτι νὰ ψωνίσει, καὶ εἶχαν μείνει μόνες γιὰ λίγο καὶ ἡ πεθερὰ ἐξωτερίκευσε κάτι πού εἶχε μέσα τῆς.

—Μητέρα σοῦ χρωστᾶμε πολλά. Τί θὰ γινάμαστε χωρὶς ἐσένα; Ἐγὼ δὲν θὰ μπορούσα νὰ μείνω σὰν ἐργαζόμενη. Ἐρχομαι βρίσκω τὸ σπίτι συγυρισμένο, φαγητὸ ἔτοιμο καὶ μόνο μὲ μεγάλη ἐπιμονὴ μου πλένω κάποτε κάποτε τὰ πιάτα.

—Τὴν προσφορὰ μου αὐτὴ νὰ τὴν δεῖ ὁ γιός μου, γιατί γι' αὐτὸν τὴν κάνω. Ἐκεῖνος αὐτὸ δὲν τὸ καταλαβαίνει. Γι' αὐτὸν δὲν ὑπάρχω.

—Ἐλα μητέρα. Ἐσὺ εἶσαι καλὴ. Ἐμεῖς εἴμαστε νέοι καὶ μπορεῖ κάποτε νὰ συμπεριφερόμαστε ἄστοχα καὶ ἀπερίσκεπτα. Ἐσὺ ἔχεις καὶ πείρα καὶ βλέπεις

ΑΝΑΚΗΡΥΞΙΣ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΣΤΟΥ ΙΕΡΕΩΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΠΛΑΝΑ ΤΟΥ ΕΚ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΝΑΞΟΥ ΩΣ ΑΓΙΟΥ*

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Πατρῶν
κ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ

Ἐγραψαν σχετικῶς περὶ αὐτοῦ τὰ τότε ἐκδιδόμενα φύλλα:

Ἡ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» τῆς 12ης Μαρτίου 1932, μεταξὺ ἄλλων «Κατὰ τὰ ὑπερπεντήκοντα ἔτη τῆς ὑπηρεσίας του ὁ ἀείμνηστος ἱερεὺς Νικόλαος διὰ τῆς ἐξομολογήσεως ἐγνωρίσθη εὐρύτατα, χιλιάδες δὲ πιστῶν προσήρχοντο πρὸς αὐτόν. Ἦσκει ἐπ' αὐτῶν, διὰ τῆς ἱεροπρεπείας του καὶ τῶν μεγάλων ἀρετῶν ὧν περιεκοσμεῖτο, εὐεργετικὴ τὰ τὴν ἐπίδρασιν».

Ἡ «ΙΕΡΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ» τῆς 1 Ἀπριλίου 1932 ἔγραψεν: «Ὁ παπᾶ - Νικόλαος τῶν ἀγρυπνιῶν τοῦ ἁγίου Ἐλισσαίου ἀπεδήμησεν εἰς τὴν αἰώνιον χαράν... Λέγων προσευχὰς ἐφαίνετο ἐμπνευσμένος. Ὁ πλοῦτός του ἦτο ἡ εὐτέλεια τῆς περιβολῆς του· ἡ δόξα του, ἡ καλωσύνη καὶ ἡ προθυμία του νὰ ἐξυπηρετῇ τοὺς ζητοῦντας τὴν [φωτισμένην] διάνοιάν του· ἡ ἐξωτερικὴ του ἐμφάνισις, συγκριτικῶς πρὸς τὰς ἐπιδεικτικὰς ἐμφανίσεις, ἦτο ἀνυπαρξία ἀξίας τινός, ἀλλὰ διὰ μέσου αὐτῆς τῆς ἀνυπαρξίας ἐφαίνετο τὸ μεγαλεῖον τῆς ἐσωτερικῆς ἀγνότητος... Ἦτο φοδερὸν φαινόμενον ἐξουθενήτου τῆς ἐπιδεικνυομένης πορφύρας καὶ βύσσου, τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου... Δίκαιον εἶναι νὰ κληθῇ ζωντανὴ εἰκὼν μακαρίου «πτωχοῦ τῷ πνεύματι» χριστιανοῦ ἀξίου τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καθ' ἃ ὁ Κύριος ρητῶς ἐδίδασκε καὶ ἐχαρκατήρισε».

Οἱ «ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΑΙ» ἔγραψαν: «...Ὁ ἀείμνηστος ἱερεὺς ἦτο τύπος σεμνοῦ καὶ εὐσεβεστάτου κληρικοῦ, κ ε κ ο σ μ η μ έ ν ο υ ὧ φ' ὁ λ ω ν τ ὶ ν ἀ ρ ε τ ὶ ν, διὸ καὶ ἀπήλαυε τοῦ γενικοῦ σεδασμοῦ καὶ τῆς ἀγάπης ἐκ μέρους τῆς κοινωνίας».

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 333 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 16 τεύχους

καλύτερα τὰ πράγματα. Ἄν ὁ Παῦλος δὲν τὴν βλέπει αὐτὴν τὴν ἀλήθεια, εἶναι τυφλός. Ἐμεῖς κάθε μέρα κουβεντιάζουμε γι' αὐτὴν τὴν προσφορά σου. Ἀπορῶ καὶ διερωτῶμαι. Πῶς σοῦ συμπεριφέρθηκε καὶ σχηματίσεις αὐτὴν τὴν γνώμη; Ἄν θέλεις νὰ τὸ κουβεντιάσουμε καὶ οἱ τρεῖς τὸ θέμα. Μπορεῖ κι ἐγὼ νὰ συμπεριφέρθῃκα ἄστοχα ἀπέναντί σου καμιά φορά.

Ἡ ἐφημερὶς «ΕΣΠΕΡΙΝΗ» τῆς 5ης Μαρτίου 1932, μεταξὺ ἄλλων, γράφει: «...Εἶναι ἄπειροι ἐκεῖνοι ποὺ ἐσώθησαν ἀπὸ τὴν ἐλεημοσύνην τοῦ ἱερέως αὐτοῦ... Ὑπολογίζεται ὅτι ἀπὸ τῆς προχθῆς παρήλασαν πρὸ τῆς σοροῦ του καὶ τὸν ἡσπάσθησαν περισσότεροι τῶν ὀκτὼ χιλιάδων...».

Ἡ αὐτὴ δὲ ἐφημερὶς τῆς 6ης Μαρτίου 1932 δημοσιεύει εἰς τὴν 1ην σελίδα τὴν φωτογραφίαν τοῦ ἁγίου ἀνδρὸς ὑπὸ τοὺς τίτλους: «Τὰ σπάνια ἀνθρώπινα φαινόμενα τῆς ἐποχῆς μας» «Ἐ ν α ς ἁ γ ι ο ς ἱ ε ρ ε ῦ ς ποὺ ἀπέθανε πάμπτωχος. Τὸν θρηνοῦν χιλιάδες πιστῶν». «Ὁ Νικόλαος Πλανᾶς καὶ τὸ χριστιανικώτατον ἔργον του. Ὑπῆρξεν ὁ μοναδικὸς προστάτης χιλιάδων πτωχῶν. Πᾶν ὅ,τι συνέλεγε τὸ ἐμοίραζε ἀμέσως. Ἡ αὐτοθυσία του θὰ μείνῃ ἀλησιμένη. Τὰ ὀράματα ποὺ εἶδε πρὸ τοῦ θανάτου του. Ἦλθεν ἕνας ἄγγελος καὶ ἐκάθησε παρὰ τὸ προσκέφαλόν του».

*

Τελευταῖον πρέπει νὰ μνημονεύσωμεν ὅτι καὶ θαύματα μαρτυροῦνται τελεσθέντα διὰ τῶν εὐχῶν καὶ τῆς ἐνώπιον τοῦ Κυρίου παρρησίας του. Εἰς ἐκδοθὲν περὶ αὐτοῦ διδόν, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ παπᾶ - Νικόλαος Πλανᾶς — ὁ ἀπλοῖκός ποιμὴν τῶν ἀπλῶν προβάτων» (Ἐκδ. Οἶκος «Ἀστήρ» Α. & Ε. Παπαδημητρίου, Ἀθήναι 1965. Πρόλογος Φ. Κόντογλου, Ἐπίλογος Ἀρχιμ. Φιλοθέου Ζερβάκου) ἡ συγγραφεὺς μοναχὴ Μάρθα, ἐκ τοῦ ἀμέσου περιβάλλοντος τοῦ μακαριστοῦ Γέροντος καὶ τακτικῆς συνοδῆς αὐτοῦ, διηγεῖται τινα ἐκ τῶν θαυμάτων τῶν δι' αὐτοῦ συντελεσθέντων ὑπὸ τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ. Περὶ ἐνὸς δ' ἐξ αὐτῶν (μνημονευομένου ἐν σελ. 37-38) ὁ προδιαληφθεὶς μητροπολίτης πρ. Πραμυθίας Τίτος βεβαίαι ὅτι «ἔτυχε νὰ εἶναι παρὼν ὅτε συνέδη τοῦτο, ἐπαληθεύσαντος τοῦ λόγου τοῦ Σωτῆρος

Νὰ μοῦ τὸ λές. Ἐμένα δὲν μοῦ κακοφαίνεται.

Ἄν ἦταν ἡ νύφη τῆς μέσα στὴν καρδιά τῆς πεθερᾶς μπορεῖ καὶ νὰ διάβαζε μιὰ σκέψη τῆς, ὅχι ὅμως ἀπὸ ζήλεια εἰπωμένη. «Μήπως πράγματι μπῆκε ὁ ἥλιος στὸ σπίτι μας ποὺ μένομε ὅλοι μὲ τὸ γάμο τοῦ παιδιοῦ μου»;

(Συνεχίζεται)

Η ΑΝΤΙΑΙΡΕΤΙΚΗ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ *

Τοῦ π. ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΑΛΕΒΙΖΟΠΟΥΛΟΥ
Δρ. Θεολ., Δρ. Φιλοσ., Γραμματέως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

στ) Παν-Ἱερατική Συνδιάσκεψη
τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν.

Στις 30 Ὀκτωβρίου 1991, ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ, πραγματοποιήθηκε Παν-Ἱερατική Συνδιάσκεψη σὲ ξενοδοχεῖο τῶν Ἀθηνῶν μὲ γενικὸ θέμα «Αἱρέσεις καὶ παραθρησκεία — ἀπειλὴ γιὰ τὸ ἔθνος».

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 319 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 15 τεύχους.

Χριστοῦ «καὶ θανάσιμόν τι πίωσιν, οὐ μὴ αὐτοὺς δλάψῃ» (Μάρκ. 16,18). Πρόκειται δὲ διὰ «τὸ φάρμακον μὲ τὸ ὁποῖον ἐτέλεσε τὴν θείαν Λειτουργίαν, ὅπερ κατὰ λάθος παρέλαθε μεθ' αὐτοῦ, ἀντὶ τοῦ νόματός» (Περιοδ. «Ἐκκλησία», ἐνθ' ἀνωτ. τ. 1966, σ. 631).

Ἐν δὲ τῷ Περιοδικῷ «Ἐνορία» τοῦ Ἀνδρέου Κεραμίδα, ἀρθρογραφῶν περὶ αὐτοῦ ὁ ἱερεὺς Ἰωάννης Ἀδαμόπουλος —ἐφημέριος τοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἀγ. Κωνσταντίνου Ὁμονοίας, Ἀθηνῶν—, γνωρίζας προσωπικῶς τὸν ἀείμνηστον τῷ 1930 καὶ συνδεθεὶς στενῶς μετ' αὐτοῦ ὡς διάκονος, γράφει τὸ καὶ ἀνωτέρω μνημονευθέν, ὅτι «Παιδάκια ἀθῶα —κατὰ τὰς μαρτυρίας πολλῶν— τὸν ἔβλεπαν ἱστάμενον ὑψηλότερον τοῦ ἐδάφους, ὅταν ἱεουργοῦσεν». Ἰστορεῖ δὲ καὶ τέσσαρα ἐκ τῶν γνωσθέντων θαυμάτων αὐτοῦ, λίαν χαρακτηριστικὰ (δύο θαυμαστάς ἰάσεις ἀσθενῶν, θαυμαστὴν κάλυψιν στρατιώτου ἐν πολέμῳ, καὶ ἡμέρωσιν ἀποθηριωθέντος ἀμαξηλάτου μετὰ θεραπείας τοῦ ἡμιθανοῦς ἵππου του, καὶ ἀνανήψεως καὶ μετανοίας τοῦ βλασφήμου ἐκείνου, ὅστις ἐφεξῆς ἀφοσιώθη εἰς τὸν γέροντα «καὶ τὸν πηγαινοέφερε ἀπὸ τὸ σπῆτί του εἰς τὸν Προφήτην Ἐλισσαῖον» (Περιοδ. «Ἐνορία» ἔ. 1949, σελ. 296 καὶ 313-14).

Ἰκανὰ ταῦτα, νομίζομεν, καὶ ἐνδεικτικὰ τῆς ἀγιότητος τοῦ ἀνδρός. Ἐν ὅψει δὲ πάντων τῶν ἀνωτέρω, ἐκ τῶν ὁποίων διαπιστοῦται ἡ γενικὴ ἔξωθεν μαρτυρία τῆς ἀγιότητος τοῦ ἱερέως Νικολάου Πλανᾶ, οὐδεμία δὲ οὐδαμῶθεν ὑπῆρξε διαμφισβήτησις αὐτῆς, ὡπαὶ δὲ εἶναι ἐξ ἄλλου εἰς τὰς ἀκοὰς ἡμῶν μαρτυρίαι φθάσασαι μέχρις ἡμῶν διὰ στόματος πολλῶν ἐπιζώντων μέχρι πρό τινας πνευματικῶν αὐτοῦ τέκνων καὶ ἄλλων ἐκ τοῦ κύκλου τοῦ περιβάλλοντος καὶ τῆς μετ'

Ἡ σύναξις αὕτη εἶχε βασικὸ σκοπὸ νὰ ἀποτελέσει ἀφετηρία μιᾶς ὑπεύθυνης καὶ συστηματικῆς ἀντιμετωπίσεως τῶν ἐκατοντάδων αἱρέσεων καὶ παραθρησκευτικῶν ὁμάδων. Τὸν τελευταῖο καιρὸ κατακλύζουν δυστυχῶς τὴν περιοχὴ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ δημιουργοῦν τεράστια ποιμαντικὰ προβλήματα. Ἡ ἀντιμετώπιση τῆς καταστάσεως αὐτῆς ἀπαιτεῖ συνεχῇ καὶ προσεκτικὴ παρατήρηση τοῦ σκηνικοῦ τῶν αἱρέσεων καὶ τῆς παραθρησκείας, ποὺ δυστυχῶς μεταβάλλεται καθημερινά. Σὲ βάθος γνώση τῆς ποικίλης προκλήσεως ποὺ δέχεται ἡ θεολογία καὶ ἡ ποιμαντικὴ τῆς Ἐκκλησίας

αὐτοῦ ἀναστροφῆς «εἰδότην τὴν αὐτοῦ θεάρεστον διότην καὶ πολιτείαν», εὐλαβῶς εἰσηγοῦμεθα τὴν ὑπὸ τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας ἀνομολόγησιν τῆς ἀγιότητος αὐτοῦ καὶ τὴν ἐνέργειαν τῶν δεόντων διὰ τὴν ὑπὸ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐπίσημον ἀνακήρυξιν ταύτης καὶ καθορισμὸν τῆς ἑορτίου μνήμης αὐτοῦ τῇ 24 Μαρτίου ἐκάστου ἔτους, ἐπετείῳ τῆς τε χειροτονίας αὐτοῦ ὡς πρεσβυτέρου καὶ τῆς μακαρίας κοιμήσεως αὐτοῦ ἐν Κυρίῳ.

Ἐλάχιστος ἐν Χριστῷ ἀδελφός

† Ὁ Πατρὼν ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ

Α Π Ο Λ Υ Τ Ι Κ Ι Ο Ν
ΑΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΠΛΑΝΑ (Ναξίου ἱερέως)

Ἦχος α'. Τῆς ἐρήμου πολίτης.

Τὰς τοῦ πλάνου παγίδας
ἐκφυγὼν, ἱερῶτατε,
ἀπλανῶς ἐπορεύθης
διὰ βίου, πατὴρ ἡμῶν,
Νικόλαε δοίδιμε Πλανᾶ,
οὐράνιε χαρίσματα λαβὼν,
ἀγρυπνίας καὶ νηστείας
ἱεραρχῶν

ἀξίως τῷ Κυρίῳ σου·
Ὅν περ καθικετεύων ἐκτινῶς,
Νάξιον ἱεράτευμα,
προέθευε δωρηθῆναι
καὶ ἡμῖν τὸ θεῖον ἔλεος.

Ἐποιήθη ὑπὸ Μητροπολίτου Πατρῶν
ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ

(Τέλος)

μας· υπεύθυνη αντιμετώπιση όλων των επί μέρους σχετικών προβλημάτων.

Βασικό έργο του ποιμένου είναι να διακρίνει έγκαι-
ρως τους πνευματικούς κινδύνους που απειλούν το ποι-
μνιο, να προειδοποιεί τα λογικά του πρόβτα έγκαιρα
και με τρόπο δραστικό, ώστε να αποφύγουν τον κίνδυ-
νο. Βασικό έργο του ποιμένου είναι να θρέφει τα πρό-
βτα με πνευματική τροφή. Πρέπει ακόμη και να τα
δοηθεί να διακρίνουν την καλή τροφή από τη δηλη-
τηριώδη.

Το καθήκον αυτό αποκτά στις ημέρες μας ιδιαί-
τερη επικαιρότητα. Πρέπει να του δοθεί μεγάλη προ-
τεραιότητα. Υπάρχουν εκατοντάδες αίρέσεις και έξω-
χριστιανικές ομάδες. Πολλές φορές δρούν με άνυπο-
πτα προσωπεΐα· πολιτιστικά, φιλολογικά, φιλοσοφικά,
ψυχολογικά, επιστημονικά ή και χριστιανικά. Έργά-
ζονται συστηματικά και χρησιμοποιούν σύγχρονα μέσα
για τη διάδρωση του θρησκευτικού και έθνικου μας
φρονήματος. Δυστυχώς, τις περισσότερες φορές οι πνευ-
ματικοί ποιμένες δεν γνωρίζουν ούτε τα όνόματα των
οργανώσεων αυτών. Η δραστηριότητά τους δεν τους
γεννά καμία ύποψία· δεν αντιλαμβάνονται τις παγί-
δες που στήνονται από αυτές τις ομάδες. Σε μιιά έπο-
χή, που οι οργανώσεις αυτές καταστρώνουν τη στρα-
τηγική τους στα παγκόσμια κέντρα τους, μετακινούν
κεφάλαια και ανθρώπινο δυναμικό ανάλογα με τους
στόχους και τις προτεραιότητες που θέτουν, δεν είναι
δυνατόν έμεις να συνεχίζουμε να είμαστε στην αντι-
μετώπισή τους έρασιτέχνες. Απαιτείται αντικειμενική
γνώση, συνεχής ενημέρωση, οριοθέτηση της δικής μας
πίστεως, εκπαίδευση ειδικών συνεργατών, αποτελεσμα-
τική ποιμαντική αντιμετώπιση.

Το έργο μας είναι έργο πνευματικού γιατρού. "Αν
δεν είμαστε σε θέση να κάνουμε όρθη διάγνωση, αν
προβαίνουμε σε απαράδεκτες γενικοποιήσεις και συ-
σχετισμούς έντελως άσχετων καταστάσεων, πώς μπο-
ρούμε να πούμε πώς άσκούμε ποιμαντικό έργο;

Η Ίερά Αρχιεπισκοπή γνωρίζει ότι πρόκειται για
έργο δύσκολο. Οι οργανώσεις αυτές έχουν παγιδεύσει
ακόμη και πρόσωπα της διανοήσεως. Το έργο λοιπόν
δεν είναι εύκολο. Χρειάζεται γι' αυτό ειδική δόηθεια
και συμπαράσταση.

Η εκδήλωση αυτή δεν έλυσε τα προβλήματα αυ-
τά. Απλώς υπογράμμισε την ύπαρξή τους και την προ-
τεραιότητα που τους άνήκει. Είναι ανάγκη να δώσου-
με ιδιαίτερη προσοχή στη δική μας προσωπική ενη-
μέρωση. Αυτό αποτελεί τη βάση. Είναι ανάγκη να εκ-
παιδευθούν οι συνεργάτες μας, που άσχολούνται με το
έργο της νεότητος. Και αυτοί πρέπει να ενημερωθούν
πάνω στα θέματα των αίρέσεων και των παραθρησκευ-

τικών ομάδων. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι τα θέ-
ματα των ομάδων αυτών είναι κυρίως νέοι.

Ακόμη είναι ανάγκη να επιστρατευθούν και να εκ-
παιδευθούν ειδικοί λαϊκοί συνεργάτες άνδρες και γυ-
ναίκες. Αυτοί θα βοηθήσουν αποτελεσματικά σε όλους
τους τομείς του ποιμαντικού μας έργου: στην πρόλη-
ψη, στην αποδέσμευση από την αίρετική και παραθρη-
σκευτική έξάρτηση, στην άπαλλαγή από επί μέρους
κακοδοξίες, στην επανένταξη στην έν Χριστώ άδελφι-
κή κοινωνία.

Για το σκοπό αυτό η Διεύθυνση Ποιμαντικής Δια-
κονίας της Αρχιεπισκοπής Αθηνών προσφέρει διάφο-
ρες ευκαιρίες και καταρτίζει νέες δραστηριότητες. Το
όλο πρόγραμμα είναι γνωστό από παλαιότερες έγκυ-
κλίους της Αρχιεπισκοπής. Είναι όμως ανάγκη να
επανέλθουμε σ' αυτό το ζήτημα, γιατί η σπουδαιότητα
των προγραμμάτων αυτών δεν έχει δεόντως εκτιμηθεί
από όλους.

Ένα δραστικό μέσο για τη συνεχή ενημέρωση των
στελεχών της Εκκλησίας μας είναι οι ειδικές κληρι-
κολαϊκές Συνδιασκέψεις, που γίνονται και, δυστυχώς,
δεν έχουν προσεχθεί ανάλογα με τη σπουδαιότητά τους.
Όλοι δέβαια οι έφημέριοι είναι επιφορτισμένοι με
πολλά καθήκοντα και δεν είναι δυνατόν να έπαρκέσουν.
Όμως στην κάθε ένορία, εκείνος που έχει όριστεί για
τόν τομέα των αίρέσεων, είναι αναγκαίο να δώσει προ-
τεραιότητα σ' αυτά τα θέματα και να επιστρατεύσει
γύρω του βασικούς λαϊκούς συνεργάτες. Το έργο των
υπευθύνων στις ένορίες μπορούν να βοηθήσουν και να
συντονίσουν οι συντονιστές Ποιμαντικής Διακονίας. Γι'
αυτό άλλωστε λέγονται και συντονιστές. Όλοι αυτοί
συνέρχονται τακτικά με πρωτοβουλία και υπό την ευ-
θύνη του διευθυντού Ποιμαντικής Διακονίας και συζη-
τούν για τα προβλήματα που προκύπτουν.

Είναι όμως ανάγκη να υλοποιηθεί παλαιότερη ά-
πόφαση της Αρχιεπισκοπής, για τη δημιουργία ειδι-
κών «Ομάδων Διακονίας» σε κάθε τομέα. Για να υλο-
ποιηθεί αυτό το πρόγραμμα και για να γίνεται ουσια-
στική έργασία, είναι ανάγκη να υπάρχουν δύο τουλά-
χιστον λαϊκά στελέχη από κάθε τομέα, τα όποια να
συμμετέχουν σε όλα τα εκπαιδευτικά και ενημερωτικά
προγράμματα που γίνονται γι' αυτό το σκοπό.

Στις 6 Νοεμβρίου άρχισε και πάλι το «Σεμινάριο
Όρθοδόξου Πίστεως», που θα συνεχισθεί μέχρι τις 15
Απριλίου 1992. Στο Σεμινάριο αυτό εκλήθησαν να δι-
δάξουν διεθνούς κύρους θεολόγοι, Έλληνες και ξένοι
και να προσφέρουν τις λύσεις της Όρθοδοξίας στα
υπαρξιακά προβλήματα του σύγχρονου ανθρώπου.

Το Σεμινάριο αποτελεί μοναδική άπάντηση της
θεολογίας και της ποιμαντικής της Εκκλησίας μας στην

ποικίλη πρόκληση των αιρέσεων και της παραθρησκείας. Γι' αυτό και είναι ανάγκη να συστηθεί θερμά. Πρέπει να παρακινήθούν οι βασικοί συνεργάτες των ένοριών να το παρακολουθήσουν.

Μία άλλη ουσιαστική εκπαιδευτική ευκαιρία είναι το «Σεμινάριο Οικοδομής στην Όρθοδοξία», το οποίο παρακολουθούν και πολλά άτομα που προέρχονται από διάφορες αιρέσεις και παραθρησκευτικές ομάδες. Εκτός από τα θέματα που αναπτύσσονται, η συζήτηση που ακολουθεί διαρκεί μία ολόκληρη ώρα και αναφέρεται σε προβλήματα που τίθενται συνήθως στον αίρετικό και αποκρυφιστικό χώρο.

Είναι πολύ ευχάριστο το ότι η εκπαίδευση αυτή συμπληρώνεται και από δύο άλλα σεμινάρια:

α) Το έπαιδευτικό και ενημερωτικό σεμινάριο, που στη νέα περίοδο έχει ως κεντρικό θέμα «Τα υπαρξιακά κενά: άδιέξοδο ή έλπίδα;».

β) Το σεμινάριο «Οι Πατέρες για την αγία Γραφή», με ιδιαίτερη έμφαση την όριοθέτηση της Όρθοδοξίας απέναντι στις αιρέσεις και στην παραθρησκεία.

Οι λαϊκοί συνεργάτες από τους τομείς, που πρέπει να σταλούν για εκπαίδευση σ' αυτά τα σεμινάρια, μπορούν να συμμετέχουν και στο «Έργαστήριο - Εμπειροφωτικό σεμινάριο στελεχών συμβουλευτικού σταθμού», για το οποίο γίνεται λόγος στο τυπωμένο τρίπτυχο πρόγραμμα, το οποίο απέστάλη στους Έφημερίους της Αρχιεπισκοπής.

Θά ήταν εύχης έργο να γίνεται όλη αυτή η εργασία σε όλες τις Μητροπόλεις ή και σε όλους τους τομείς της Ίερās Αρχιεπισκοπής. Όμως επειδή έχει πρωτοποριακό και επιτελικό χαρακτήρα, δεν μπορεί να γίνει. Είναι λοιπόν απαραίτητο να χρησιμοποιήσουμε κατάλληλα αυτές τις ευκαιρίες. Στους λαϊκούς συνεργάτες που διαθέτουν τα ανάλογα προσόντα και θά θελήσουν να εκπαιδευθούν συστηματικά, με τη βοήθεια και ειδικής διδασκαλίας, θά μπορούσε να χορηγηθεί και ειδική βεβαίωση σπουδών. Γι' αυτό και το όλο πρόγραμμα, συμπεριλαμβανομένων και ειδικών Ήμερίδων και έντατικών σεμιναρίων, έπροτάθη να στεγαστεί κάτω από το γενικό τίτλο «Όρθόδοξο Σεμινάριο Απολογητικής».

Αν από κάθε τομέα εκπαιδευθούν μερικοί βασικοί συνεργάτες, τότε, με τη στενή συνεργασία και με το γενικό συντονισμό της Διευθύνσεως Ποιμαντικής Διακονίας, θά μπορούσαν να οργανωθούν σε όλους τους τομείς ειδικές ομάδες διακονίας. Τότε θά μπορούσε να ολοκληρωθεί το ειδικό ποιμαντικό πρόγραμμα της Αρχιεπισκοπής, που αναφέρεται στην ποιμαντική αντιμετώπιση των προβλημάτων που δημιουργεί ή αυξη-

μένη δραστηριότητα των αιρέσεων και της παραθρησκείας.

Ούσιώδης προϋπόθεση για την επέκταση αυτού του προγράμματος είναι ή ύπαρξη βασικών διδλίων, που αναφέρονται σε όλα τα σχετικά θέματα. Ήδη έχουν εκδοθεί όρισμένα πολύ σημαντικά διδλία. Κατ' αρχήν αναφέρονται στους χιλιαστές. Όμως τα προβλήματα που δημιουργεί ή δραστηριότητα των χιλιαστών, όσο σοβαρά κι αν είναι, δεν είναι τα μόνα. Γι' αυτό και χαιρετίζονται ιδιαίτερα οι ειδικές εκδόσεις που πραγματοποιήθηκαν το 1990 και 1991. Ίδιαίτερα τα διδλία «Αποκρυφισμός, Γκουρουνισμός, Νέα Έποχή», «Αυτογνωσία, αυτοεξέλιξη, σωτηρία», «Η όρθόδοξη Έκκλησία. Πίστη, λατρεία, ζωή» και «Έγχειρίδιο αιρέσεων και παραχριστιανικών ομάδων». Τα διδλία αυτά αναπληρώνουν μεγάλα κενά και άσφαλως θά βοηθήσουν το ποιμαντικό μας αυτό έργο.

Αλλά υπάρχουν δεκάδες αιρέσεων και παραθρησκευτικών ομάδων, που δεν περιλαμβάνονται στα διδλία αυτά και δεν υπάρχει απολύτως τίποτε για την ενημέρωση των ποιμένων της Έκκλησίας, προκειμένου να βοηθηθούν στο αντιαρετικό ποιμαντικό τους έργο. Υπάρχει ή σκέψη να εκδοθεί μία ολόκληρη σειρά μικρών διδλίων, ίσως σε τακτά διαστήματα, στην οποία να προσφέρονται για την καθεμιά από τις ομάδες αυτές, τα στοιχεία που μας χρειάζονται για το ποιμαντικό μας έργο.

Επειδή όμως τα διδλία αυτά δεν μπορούν να απευθύνονται στο ευρύτερο κοινό, είναι ανάγκη κάθε ένορία να προμηθεύεται κάθε φορά όρισμένα αντίτυπα για όλους τους συνεργάτες της που προσφέρουν υπηρεσία στο έργο μεταξύ της νεότητος, στο αντιαρετικό έργο και στους άλλους ποιμαντικούς τομείς. Μόνο μ' αυτό τον τρόπο θά εξασφαλισθεί ή συνέχιση και ολοκλήρωση αυτού του προγράμματος, πάνω στο οποίο θά οικοδομηθεί ολόκληρο το ποιμαντικό μας έργο.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

Παρακαλούνται οι συνδρομητές των περιοδικών «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», «ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ» και «ΘΕΟΛΟΓΙΑ», κάθε άλλαγή της διευθύνσεώς τους να τη γνωρίζουν άμέσως στα Γραφεία των Περιοδικών, Ίωάννου Γενναδίου 14, 115 21 Αθήνα, αναφέροντας απαραίτητα και την παλαιά τους διεύθυνση, για να γίνεται κανονικά ή αποστολή των Περιοδικών.

2. ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Τοῦ Θεοφιλ. Ἐπισκόπου Ἀχελώου
κ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ

Ἡ Ἐκκλησία, παρὰ τὴ δικαιολογημένη κριτικὴ τῶν ἐπὶ μέρους προγραμμάτων τῶν Μαζικῶν Μέσων Ἐπικοινωνίας (ΜΜΕ), ἔχει τοποθετηθεῖ θετικὰ ἀπέναντί τους καὶ ἔχει ἀρχίσει ἀπὸ πολὺ καιρὸ νὰ τὰ χρησιμοποιεῖ καὶ ἡ ἴδια γιὰ ποιμαντικούς σκοπούς. Ἡ ραδιοτηλεόραση (ΡΤ) εἰδικότερα εἶναι προωθημένα μέσα σύγχρονης ποιμαντικῆς ἀντίληψης καὶ δομῆς¹. Ὁμόδοξες καὶ ἐτερόδοξες Ἐκκλησίες σὲ ἄλλες χώρες χρησιμοποιοῦν τὰ μέσα αὐτὰ ἀπὸ πολλὰ χρόνια. Στὴν Ἑλλάδα, ἡ κρατικὴ, καταρχήν, Ραδιοφωνία ἀρχισε πρὶν ἀπὸ τὸ Β' Παγκόσμιον Πόλεμον νὰ μεταδίδει τὴ θ. Λειτουργία τῆς Κυριακῆς ἀπὸ τὸ Μητροπολιτικὸ Ναὸ Ἀθηνῶν. Ἐκκλησιαστικοὶ ραδιοφωνικοὶ σταθμοὶ ἰδρύθηκαν ἀμέσως μετὰ τὴν καθιέρωση τῆς ἰδιωτικῆς ραδιοφωνίας στὴ Χώρα μας (1989). Οἱ σημαντικότεροι ἀπ' αὐτοὺς εἶναι ὁ ραδιοφωνικὸς σταθμὸς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (FM 89,4) καὶ ὁ ἀντίστοιχος σταθμὸς τῆς Μητροπόλεως Πειραιῶς (FM 91,2)². Ποιμαντικὴ ἀξιοποίηση τῆς τηλεόρασης δὲν ἔχει γίνεῖ ἀκόμη. Ὡστόσο, οἱ κρατικὲς τηλεοράσεις καὶ τὰ ἰδιωτικὰ κανάλια μεταδίδουν τὴ θ. Λειτουργία (κατὰ καιροὺς), τὶς Ἀκολουθίες τῶν Χριστουγέννων, τῆς Μ. Ἑβδομάδος καὶ τοῦ Πάσχα. Ἐξάλλου, οἱ ἴδιοι τηλεοπτικοὶ σταθμοί, σὲ συνεργασία μὲ ἰδιῶτες, ὁργανώνουν διάφορες ἐκπομπές πού ἀναφέρονται εἴτε σὲ θέματα ἐκκλησιαστικῆς ἐπικαιρότητας εἴτε σὲ θέματα τῆς ὀρθοδόξου πίστεως καὶ ζωῆς.

Ἀπὸ τὴ μέχρι τώρα λειτουργία τόσο τῶν δύο ἐκκλησιαστικῶν ραδιοφωνικῶν σταθμῶν (ΕΡΣ) ὅσο καὶ τῶν ἰδιωτικῶν τηλεοπτικῶν ἐκπομπῶν διαπιστώνεται ἡ ἀνάγκη νὰ ὑπάρξει μιὰ δεοντολογία πού νὰ ρυθμίζει τὴν ποιμαντικὴν χρῆσιν τῆς ΡΤ. Μὲ ἄλλα λόγια, ἡ χρῆσιν τῶν ΡΤ μέσων γιὰ ποιμαντικούς σκοπούς, πρέπει νὰ γίνεταί ὑπὸ ὁρισμένες προϋποθέσεις. Εἰδι-

κότερα, ἡ ποιμαντικὴ χρῆσιν τῆς ΡΤ πρέπει νὰ βασίζεται στὰ ἐξῆς δεδομένα:

α) Τ ε χ ν ι κ ἄ: Τὰ ΜΜΕ εἶναι τεχνικὰ καὶ μηχανικὰ μέσα. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι οἱ τεχνικὲς καὶ μηχανικὲς προϋποθέσεις παίζουν σημαντικὸ ρόλο γιὰ τὴ λειτουργία καὶ τὴν ἀπόδοσή τους. Ἡ ἀπόδοση ἐπομένως μιᾶς ΡΤ ἐκπομπῆς ἐξαρτᾶται πολὺ ἀπὸ τὴν ποιότητα καὶ λειτουργία τῶν ἀντίστοιχων μηχανημάτων, τοὺς χειριστὰς τους καὶ γενικὰ ἀπὸ τὸν τεχνικὸ ἐξοπλισμὸ τῶν ΡΤ σταθμῶν. Ἐξάλλου, τὴν ἴδια, ἴσως δὲ καὶ μεγαλύτερη, σημασία ἔχουν ὁρισμένα δεδομένα πού ἀναφέρονται στὸν ὁμιλητὴ ἢ παρουσιαστή. Ἡ φωνή του, ἡ προφορά του, οἱ ἐκφράσεις τοῦ προσώπου του, οἱ κινήσεις τῶν χερῶν του, ἡ ὑπαρξὴ ἢ μὴ χειρογράφου, ἡ ἐνδυμασία, ἡ στάση του κ.λπ. εἶναι δεδομένα πού συμβάλλουν εἴτε θετικὰ εἴτε ἀρνητικὰ στὴν ἀποτελεσματικότητα τῶν ἐκπομπῶν. Αὐτὸ ἰσχύει εἰδικότερα γιὰ τὶς τηλεοπτικὲς ἐκπομπές, στὶς ὁποῖες ὁ φακὸς τῆς κάμερας εἶναι ἀδυσώπητα ἀποκαλυπτικός. Πρὸ ἐτῶν, μιὰ τηλεοπτικὴ ἐκπομπὴ εἶχε ὡς θέμα τῆς τὶς Μονὲς τοῦ Ἀγίου Ὁρους. Σὲ μιὰ ἀπὸ αὐτὲς ἐδειξε τὴν ὥρα τοῦ φαγητοῦ. Οἱ μοναχοὶ ἔτρωγαν τὸ φτωχικὸ τους γεῦμα στὴν κοινὴ τράπεζα. Ὁ ἡγούμενος ἀντίθετα ἔτρωγε μόνος του, σὲ ξεχωριστὸ τραπέζι. Ὁ φακὸς τῆς κάμερας ἐστίασε (zooming) καὶ ἐδειξε τὰ διάφορα πιάτα καὶ φαγητὰ πού ὑπῆρχαν πάνω στὸ τραπέζι τοῦ ἡγούμενου... Ἡ ἐντύπωση στοὺς κοσμικοὺς τηλεθεατὰς ἦταν φοβερὰ ἀρνητικὴ καὶ στὸν Τύπο δημοσιεύθηκαν καυστικότατα σχόλια.

β) Ἐ κ κ λ η σ ι ο λ ο γ ι κ ἄ: Μεγάλη σημασία ἔχουν τὰ ἐκκλησιολογικὰ δεδομένα μιᾶς ΡΤ ἐκπομπῆς. Τὸ ποιὸς δηλαδὴ εἶναι ὁ φορέας μιᾶς ἐκκλησιαστικῆς ἐκπομπῆς. Εἶναι γενικὰ ἀποδεκτό, ὅτι ὁ φορέας ἐκκλησιαστικῶν ἐκπομπῶν πρέπει νὰ εἶναι ἡ Ἐκκλησία καὶ ὄχι ἐπὶ μέρους ἄτομα (ἰδιῶτες, εἴτε λαϊκοὶ εἴτε κληρικοί). Οἱ ὁμιλητὲς ἢ παρουσιαστὰς ΡΤ ἐκπομπῶν πρέπει νὰ εἶναι ἐκπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὸ θέβαια δὲ σημαίνει ὅτι οἱ ὁμιλητὲς πρέπει ἀπαραίτητα νὰ εἶναι κ λ η ρ ι κ οί. Τὸ βῆμα ἄλλωστε τῶν ΡΤ μέσων εἶναι κυρίως βῆμα τῶν λαϊκῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Ἐκεῖνο πού ἔχει ση-

1. Περισσότερα γιὰ τὸ θέμα τῶν νέων ποιμαντικῶν δομῶν καὶ εἰδικότερα τὴν ποιμαντικὴν ἀξιοποίηση τῆς ΡΤ, βλ. στὴ μελέτη μας: Τὸ σύγχρονον ἀστικὸν περιβάλλον, ὡς ποιμαντικὸν πρόβλημα, σελ. 210 ἐξ.

2. Διεύθυνση καὶ πληροφορίες, γιὰ τὸν πρῶτο σταθμὸ: Ἱ. Γενναδίου 14, τηλ. Γραμματείας 722.6868 - STUDIO 722.8895 (Ἀθήνα) καὶ γιὰ τὸ δεῦτερο: Δεληγιώργη 47, τηλ. 411.8602, 411.8640 (Πειραιά).

μασία είναι ότι οι δημηγέτες, κληρικοί ή λαϊκοί, πρέπει να όρίζονται από την Έκκλησία. Έξάλλου, οι θέσεις που αναπτύσσουν στα διάφορα θέματα δεν μπορεί και δεν πρέπει να είναι προσωπικές τους απόψεις και γνώμες, αλλά θέσεις και απόψεις της Έκκλησίας.

Και εδώ υπάρχει ένα λεπτό σημείο που πρέπει να προσεχθεί ιδιαιτέρως. Η τεχνική δυνατότητα που προσφέρεται σ τ ό ν κ α θ έ ν α να ιδρύσει ΡΤ σταθμό ή να κάνει χρήση ενός ΡΤ σταθμού για έκκλησιαστική χρήση υπάρχει κίνδυνος να προκαλέσει μιá έ κ κ λ η σ ι α σ τ ι κ ή σ ύ γ χ υ σ η, παρόμοια με την ιδεολογική και πολιτιστική σύγχυση που χαρακτηρίζει τη σύγχρονη κοινωνία. Μπροστά στις συνέπειες που θα έχει μιá τέτοια έκκλησιαστική πολυφωνία, είναι χίλιες φορές προτιμότερη ή ΡΤ σιγή. Να μή γίνεται δηλαδή καμιά χρήση της ΡΤ για έκκλησιαστικούς σκοπούς. Σαν παράδειγμα αναφέρω κάποιες ιδιωτικές τηλεοπτικές εκπομπές που μεταδίδονται τον τελευταίο καιρό. Οι θέσεις των προσώπων που παρουσιάζονται στις εκπομπές αυτές είναι έντελως προσωπικές. Είναι δέ χαρακτηριστικό ότι οι αντιδράσεις και των τηλεθεατών είναι άρνητικές, όπως διαπιστώνεται από τα τηλεφωνήματα διαμαρτυρίας που γίνονται είτε στους ίδιους τους σταθμούς είτε στα γραφεία της έκκλησιαστικής διοίκησης.

γ) Κ ο ι ν ω ν ι ο λ ο γ ι κ á: Προκειμένου ή Έκκλησία να χρησιμοποιήσει τα ΜΜΕ για ποιμαντικούς σκοπούς οφείλει πρώτα να γνωρίσει βαθιά τα κοινωνιολογικά δεδομένα της σύγχρονης πραγματικότητας. Με άλλα λόγια, οι όργανωτές των έκκλησιαστικών εκπομπών πρέπει να γνωρίζουν τα γενικά και τα επί μέρους χαρακτηριστικά των συγχρόνων ανθρώπων. Υπάρχουν στοιχεία που ισχύουν για όλους. Υπάρχουν όμως και στοιχεία που χαρακτηρίζουν ελάχιστους μόνο ανθρώπους. Έτσι χρειάζεται προσοχή στις γενικεύσεις και τους απόλυτους χαρακτηρισμούς. "Όλοι οι άκροατές ή τηλεθεατές δεν ανήκουν σε μιá μόνο κατηγορία ανθρώπων. Δεν είναι ούτε όλοι άγιοι ούτε όλοι κακοποιοί ή έγκληματίες. "Όταν επίσης γίνεται αναφορά σε επί μέρους περιπτώσεις, σε όρισμένες ηλικίες (π.χ. τη νεολαία) ή σε κοινωνικές ομάδες (άνδρες, γυναίκες) κ.λπ. και πάλι χρειάζεται ακρίβεια στις διατυπώσεις και τους χαρακτηρισμούς. Υπάρχουν ασφαλώς νέοι ναρκομανείς και άναρχικοί. Αυτό όμως δε σημαίνει ότι όλοι οι νέοι κάνουν χρήση ναρκωτικών ή ότι όλοι είναι άναρχικοί!

δ) Ψ υ χ ο λ ο γ ι κ á: Οι όργανωτές έκκλησιαστικών εκπομπών πρέπει επίσης να λαμβάνουν σοβαρώς υπόψη τα ψυχολογικά δεδομένα των συγχρόνων

άκροατών και τηλεθεατών. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να γνωρίζουν τις ευαισθησίες των συγχρόνων ανθρώπων, τις ψυχολογικές ανάγκες και τα ψυχολογικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Τα δεδομένα αυτά πρέπει να είναι το κριτήριο για τα θέματα που θα διαπραγματεύονται ή που θα αποφεύγουν να αναφερθούν. Θέματα π.χ. που προκαλούν φοβίες και άνησυχίες, επιπληξείς και απειλές, έρμηνευτικοί άκροατισμοί για να συνδυασθούν θέματα της έπικαιρότητας (σεισμοί, πόλεμοι, άτυχήματα κ.λπ.) με κείμενα του Ευαγγελίου ή της Άποκαλύψεως, πρέπει να είναι έξω και πέρα από τη θεματολογία των έκκλησιαστικών εκπομπών. Αντίθετα, θέματα που αναφέρονται στη θεολογία της ιστορίας, του φυσικού περιβάλλοντος και τη χριστιανική έσχατολογία διευρύνουν τον όρίζοντα των άκροατών, ενισχύουν την έλπίδα και τους βοηθούν να άποκτήσουν το αίσθημα της ασφάλειας και της ειρήνης.

ε) Θ ε ο λ ο γ ι κ á: Όπως τονίσθηκε και προηγουμένως, έχει μεγάλη σημασία το ποιá θέματα θα αναπτύσσονται στα ΡΤ προγράμματα των αντίστοιχων έκκλησιαστικών εκπομπών. Δεν πρέπει να λησμονείται ή διαφορά που υπάρχει ανάμεσα στον "Α μ β ω ν α του ναού και το μ ι κ ρ ό φ ω ν ο των ΡΤ σταθμών. "Ο δημηγέτης ή ο έροκλήρυκας που μιλάει από τον "Αμβώνα του ναού έχει μπροστά του ένα συγκεκριμένο άκροατήριο (έκκλησίασμα), του οποίου οι προτιμήσεις και τα ενδιαφέροντα έντοπίζονται τόσο στη σημασία των όσων γίνεται μέτοχος (Ευαγγέλιο, θ. Λειτουργία, Μυστήρια της Έκκλησίας) όσο και στο γενικότερο περιεχόμενο της πίστεώς του. "Ο δημηγέτης όμως που μιλάει μπροστά στο μικρόφωνο της ΡΤ αναφέρεται στην άνώνυμη και άπρόσωπη μάζα, όπως σημειώσαμε στο προηγούμενο άρθρο. Το μορφωτικό επίπεδο της μάζας, αλλά και τα ενδιαφέροντά της είναι πολύ διαφορετικά από αυτά του έκκλησιασματος ενός ναού. Μιá έπομένως έπιστημονική και ποιμαντική προσέγγιση της μάζας³ είναι άπαραίτητη, προκειμένου να έντοπίζονται και επιλέγονται τα θέματα που θα παρουσιάζει ένας ΡΤ σταθμός της Έκκλησίας.

3. Για το θέμα αυτό βλ. "Ορτέγγα ό Γκασσέτ: "Η εξέγερσις των μαζών, έκδ. Δωδώνη 1972. D. Riesman, The lonely crowd, γαλλική μετάφραση, Arnold, Paris 1964.

Για ό,τι άφορá στον «ΕΦΗΜΕΡΙΟ» πρέπει να άπευθύνεσθε στη Διεύθυνση του Περιοδικού «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», όδός "Ιωάννου Γεργαδίου 14, 115 21 Άθήνα — Τηλ. 72.18.308.

ΤΟ "ΣΥΜΒΟΛΟ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ,"*

Τοῦ Ἀρχιμ. κ. ΙΕΡΟΘΕΟΥ ΒΛΑΧΟΥ
Ἱεροκήρυκος Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν

Μιλώντας ὁμως γιὰ τὴν ἔνωση θείας καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως στὸ Πρόσωπο τοῦ Λόγου εἶναι ἀνάγκη νὰ δοῦμε πῶς ἐνεργοῦσαν αὐτὲς οἱ δύο φύσεις στὸν Χριστό. Κατ' ἀρχὰς πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι ὁ Χριστὸς ἦταν τέλειος Θεὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος, γι' αὐτὸ καὶ σ' Αὐτὸν ὑπῆρχαν δυὸ φύσεις. Στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία παρουσιάστηκαν δυὸ αἱρέσεις σχετικὰ μ' αὐτὸ τὸ θέμα, ποὺ μελετᾶμε τώρα. Στὴν πρώτη συγκαταλέγεται ὁ Νεστοριανισμὸς, κατὰ τὸν ὁποῖο οἱ δυὸ φύσεις δὲν ἐνώθηκαν πραγματικά, ἀλλὰ σχετικὰ καὶ κατ' ἐῶδοκιαν, καὶ στὴν δευτέρη συγκαταλέγεται ὁ Μονοφυσιτισμὸς, κατὰ τὸν ὁποῖο ἡ θεία φύση ἀπερρόφησε τὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο ὑπάρχει σύγχυση, ἀνάκραση καὶ ἀναικάτεμα (φυρμός) τῶν δύο φύσεων. Στὴν Τετάρτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδο ἔχουμε πλήρη ἀνάπτυξη τῆς ὁρθοδόξου ἀπόψεως πάνω στὸ σημεῖο αὐτό. Στὸν σχετικὸ ὅρο τῆς Συνόδου αὐτῆς λέγεται ὅτι οἱ Ὁρθόδοξοι, ἀκολουθοῦντες τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας, πιστεύουμε καὶ διδάσκουμε «ἓνα καὶ τὸν αὐτόν... ὅτι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν... τέλειον αὐτὸν ἐν Θεότητι καὶ τέλειον αὐτὸν ἐν ἀνθρωπότητι... ἐν δύο φύσεσι ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως γνωριζόμενον...». Ἔτσι, οἱ δύο φύσεις στὴν ὑπόστασι τοῦ Λόγου εἶναι ἐνωμένες χωρὶς νὰ ἔχουν σύγχυση, χωρὶς νὰ ὑποστοῦν τροπὴ καὶ ἀλλοίωση, χωρὶς νὰ διαιρεθοῦν καὶ χωρὶς νὰ χωρισθοῦν. Αὐτό, βέβαια, εἶναι μυστήριον γιὰ τὴν ἀνθρώπινη λογικὴ, γι' αὐτό, ἄλλωστε, κάνουμε λόγο γὰρ τὸ μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ.

Ἔχουμε πῇ ὅτι οἱ δύο φύσεις ἐνώθηκαν στὸ Πρόσωπο τοῦ Λόγου ἀτρέπτως καὶ ἀναλλοιώτως, χωρὶς ἡ θεία φύση νὰ χάσῃ τὴν ἀπλότητά της οὔτε καὶ ἡ ἀνθρώπινη φύση νὰ μεταβληθῇ σὲ θεία φύση ἢ νὰ ὀδηγηθῇ στὴν ἀνυπαρξία, οὔτε ἀκόμη ἔγινε μιὰ σύνθετη φύση ἀπὸ τὶς δύο φύσεις. Ὁ Χριστὸς ἔχει μιὰ ὑπόστασι, ἀλλὰ δυὸ φύσεις, τὴν θεία καὶ τὴν ἀνθρώπινη. Ἔτσι γιὰ παράδειγμα στὴν ἀνάστασι τοῦ Λαζάρου, δὲν ζωοποιεῖ τὸν Λάζαρον ἡ ἀνθρώπινη φύση, ἀλλὰ ἡ θεία φύση, οὔτε δακρύζει ἡ θεία φύση, ἀλλὰ ἡ ἀνθρώπινη φύση. Ὅμως τὰ δυὸ αὐτὰ εἶναι κοινὰ λόγῳ τοῦ ὅτι ὑπάρχει ἡ μιὰ ὑπόστασι. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ

φράσις τῶν ἁγίων Πατέρων γιὰ νὰ ἐκφράσῃ αὐτὴν τὴν ἀλήθεια: «ἐνεργεῖ ἑκατέρω καὶ φύσις ἐν αὐτῷ μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας», δηλαδὴ στὸ Πρόσωπο τοῦ Λόγου ἐνεργεῖ κάθε μιὰ φύση ἀνάλογα μὲ τὰ ιδιώματά της, ἀλλὰ μὲ τὴν κοινωνία τῆς ἄλλης. Ἔτσι, ὁ Χριστὸς δὲν ἔκανε ὅλα τὰ ἀνθρώπινα μόνον ἀνθρωπίνως, ἀφοῦ συγχρόνως ἦταν καὶ Θεός, οὔτε ἔκανε τὰ θεῖα μόνον θεϊκῶς, ἀφοῦ συγχρόνως ἦταν καὶ ἄνθρωπος. Αὐτὸ θὰ τὸ δοῦμε καλύτερα ἀργότερα, ὅταν θὰ μιλήσουμε γιὰ τὰ Πάθη τοῦ Χριστοῦ καὶ πῶς ἐνεργοῦσαν οἱ δύο φύσεις κατὰ τὴν διάρκειά τῶν Παθῶν.

Ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς εἶχε δυὸ φύσεις συνεπάγεται ὅτι εἶχε καὶ δύο ἐνεργείες. Δὲν ὑπάρχει φύσις χωρὶς ἐνέργεια, οὔτε ἐνέργεια χωρὶς φύσις. Δηλαδή, ἡ φωτιά ἔχει φωτιστικὴ καὶ θερμαντικὴ ἐνέργεια. Δὲν ὑπάρχει τὸ ἓνα χωρὶς τὸ ἄλλο. Στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία εἶχε διατυπωθῇ ἡ αἴρεσις τοῦ μονοθελητισμοῦ ὅτι ὁ Χριστὸς εἶχε μιὰ ἐνέργεια καὶ μιὰ θέλησι, πράγμα τὸ ὁποῖο κατεδίκασε ἡ Ἐκκλησία λέγοντας ὅτι στὸν Χριστὸ ὑπάρχουν δυὸ ἐνέργειες καὶ δυὸ θελήσεις, ἡ θεία καὶ ἡ ἀνθρώπινη, ὅπως ἀκριβῶς ὑπάρχουν καὶ δυὸ φύσεις. Στὸν Χριστὸ ἐπειδὴ ὑπάρχει ἄκτιστη φύσις καὶ κτιστὴ φύσις, ἐνωμένες μετὰξὺ τους, ἔτσι ὑπάρχει καὶ ἄκτιστη θέλησι καὶ κτιστὴ θέλησι καὶ ἐνέργεια. Μποροῦμε νὰ χρησιμοποιήσουμε ἓνα παράδειγμα γιὰ νὰ γίνῃ αὐτὸ κατανοητό. Ἡ ιδιότητα τοῦ σιδήρου τεμαχίζει καὶ ἡ ιδιότητα τῆς φωτιᾶς καίει. Σὲ ἓνα πεφυρακτωμένο μαχαίρι, σὲ ἓνα μαχαίρι ποὺ ἔχει μὴ στὴν φωτιά, διατηροῦνται καὶ οἱ δυὸ ιδιότητες, καὶ ἡ ιδιότητα τοῦ σιδήρου καὶ ἡ ιδιότητα τῆς φωτιᾶς, ἀφοῦ διατηρεῖται τόσο ἡ πυρακτωμένη τομὴ (μπορεῖ νὰ κόψῃ) ὅσο καὶ ἡ τετημημένη καύσις (μπορεῖ κανεὶς νὰ προκαλέσῃ φωτιά), ἂν καὶ στὴν κατάστασι αὐτῇ τοῦ πεφυρακτωμένου μαχαίριου δὲν ὑπάρχει οὔτε ἡ καύσις χωρὶς τὴν τομὴ οὔτε ἡ τομὴ χωρὶς τὴν καύσις, ἕξ αἰτίας τῆς ἐνώσεως. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ στὸ Πρόσωπο τοῦ Λόγου. Σὲ ὅλα τὰ θαύματα ἐνεργοῦν μαζί ἡ θεία καὶ ἡ ἀνθρώπινη φύσις χωρὶς νὰ χάσουν τὶς ιδιότητές της κάθε μιὰ καὶ χωρὶς νὰ γίνῃ σύγχυση.

Δὲν νοεῖται φύσις χωρὶς τὴν ἐνέργειά της καὶ τὴν θέλησι. Ἔτσι, στὸν Χριστὸ ὑπάρχουν δυὸ φύσεις καὶ δυὸ φυσικὰ θελήματα, ἀλλὰ ὁμως δὲν ὑπάρχει γινώμιζὸ θέλημα. Τὸ γνωμικὸ θέλημα εἶναι ἀποτέλεσμα καὶ καρπὸς ζητήσεως, βουλῆς καὶ κρίσε-

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 318 τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 15 τεύχους.

ως περί τοῦ ἀγνοουμένου. Στὸν Θεάνθρωπο ὅμως Χριστὸ δὲν ὑπῆρχε ἄγνοια καὶ γι' αὐτὸ δὲν μπορούμε νὰ μιᾶμε γιὰ ὑπαρξή γνωμοκτοῦ θέληματος.

Ἐνα ἄλλο σημαντικό σημεῖο ποὺ πρέπει νὰ δοῦμε ἐρμηνεύοντας τὸ μυστήριό τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ θέμα τοῦ σώματος ποὺ ὁ Χριστὸς ἔλαβε ἀπὸ τὴν Παναγία. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, τὸ σῶμα αὐτὸ ἦταν ἄκρως καθαρὸ, ἀλλὰ θνητὸ καὶ παθητό. Ἐπίσης τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἦταν φθαρτό. Γιὰ νὰ μὴ γίνῃ ὅμως καμμιά παρεξήγηση πάνω στὸ σημεῖο αὐτό, ἐπειδὴ στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία ὑπῆρξε μιὰ αἵρεση ποὺ λεγόταν ἀφθαρτοδοκητισμός, γι' αὐτὸ πρέπει νὰ κάνουμε μερικὲς παρατηρήσεις. Ἡ λέξις «φθορά», κατὰ τὸν ἅγιον Ἰωάννη τὸν Δαμασκηνό, ἔχει δύο σημασίες καὶ ἔννοιες. Ἡ πρώτη δηλώνει τὰ λεγόμενα ἀδιάβλητα πάθη χωρὶς τὴν ἁμαρτία, δηλαδὴ τὴν πείνα, τὴν δίψα, τὸν κόπο, τὸ τρυπῆμα τῶν καρφιών, τὸν θάνατο, ἥτοι τὸν χωρισμὸ τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ σῶμα. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἀνέλαβε ὁ Χριστὸς ἐκουσίως, γι' αὐτὸ καὶ μετὰ αὐτὴν τὴν ἔννοια μπορούμε νὰ καλέσουμε τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ φθαρτό. Ἔτσι ὁ Χριστὸς πεινοῦσε, διψοῦσε κ.λπ., εἶχε τὰ λεγόμενα ἀδιάβλητα πάθη μετὰ τὸ ὅμως ἀπαραίτητες προϋποθέσεις. Ἡ μία εἶναι ὅτι τὰ ἀνέλαβε ἐκούσια καὶ ἡ δεύτερη ὅτι δὲν ἐνεργοῦσαν στὸν Χριστὸ ἐξαναγκαστικά, ἀλλὰ ὅταν ὁ ἴδιος παραχωροῦσε στὴν σάρκα νὰ πάσχει τὰ δικά της. Γι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς «θέλων ἐπεινάσε, θέλων ἐδίψησε, θέλων ἐδείλιασε, θέλων ἀπέθανεν».

Ἡ δεύτερη ὅμως σημασία τῆς λέξεως «φθορά» δηλώνει τὴν διάλυση τοῦ σώματος μετὰ τὸν θάνατο καὶ αὐτὸ λέγεται διαφθορά. Μετὰ τὴν δεύτερη σημασία δὲν μπορούμε νὰ κάνουμε λόγο γιὰ φθορά, διότι τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ παρέμεινε ἀφθαρτό καὶ ἀδιάφθορο στὸν τάφο.

Ἐπομένως, εἶναι ἀσέβεια νὰ ὀνομάζουμε τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἀφθαρτό πρὸ τῆς Ἀναστάσεως, μετὰ τὴν πρώτη σημασία, ἀφοῦ ἐκούσια ἀνέλαβε καὶ ἐκούσια ἐνεργοῦσε τὰ λεγόμενα ἀδιάβλητα πάθη, διότι τότε δὲν θὰ ἦταν πραγματικὸ σῶμα, ἀλλὰ φανταστικὸ καὶ ἄρα ἀδύνατο ἢ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Μποροῦμε ὅμως νὰ ἀποκαλέσουμε τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἀφθαρτό μετὰ τὴν Ἀνάστασι. Ἐπίσης εἶναι ἀσέβεια νὰ μιλοῦμε γιὰ φθορά μετὰ τὴν δεύτερη σημασία ὅτι δηλαδὴ ὑπέστη διαφθορά καὶ ἀποσύνθεσις τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ στὸν τάφο.

Ὅλες αὐτὲς οἱ ἀναλύσεις μπορεῖ νὰ φαίνονται θεωρητικὲς, ἀλλὰ συνιστοῦν τὸ μυστήριό τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλωστε, μιλώντας γιὰ τὴν ἐνανθρώ-

πηση τοῦ Χριστοῦ, δὲν μπορούμε νὰ ἠθικολογοῦμε, ἀφοῦ αὐτὸ συνιστᾷ τὴν πραγματικὴ θεολογία. Εἶναι δὲ γεγονὸς ὅτι ὁ Θεάνθρωπος Χριστὸς εἶναι τὸ κεφάλαιο τῆς σωτηρίας μας καὶ ἡ βάση τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς. Ἐξω ἀπὸ τὸν Θεάνθρωπο Χριστὸ δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ σωτηρία. Ὁ Θεὸς ἐγίνε ἀνθρώπος γιὰ νὰ κἀνῃ τὸν ἀνθρώπο Θεό. Ἄν δὲν ὑπῆρχε τὸ πρόσωπο ἐκεῖνο στὸ ὁποῖο θὰ ἦταν ἐνωμένες ἡ θεία μετὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση, τότε δὲν θὰ μπορούσε νὰ θεοποιηθῇ ὁ ἀνθρώπος. Γι' αὐτὸ ὁ Θεάνθρωπος εἶναι τὸ μοναδικὸ φάρμακον τῆς σωτηρίας. Δι' αὐτοῦ γίνεται ἡ ἀνάπλασις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, δι' αὐτοῦ γνωρίζουμε τὸν Πατέρα καὶ δεχόμαστε τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ὑπάρχει μιὰ ἐνότητα τοῦ Χριστοῦ μετὰ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ὁ Πατὴρ ἀποστέλλει τὸν Υἱὸ στὸν κόσμον καὶ ὁ Λόγος γίνεται ἀνθρώπος μετὰ τὴν συνέργεια τοῦ Παναγίου Πνεύματος. Ἐπειτα ὁ Θεάνθρωπος ἀποστέλλει τὸ Πανάγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖο ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος γινόμεστε μέλη τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ δοξάζουμε τὸν Θεὸ Πατέρα, καὶ γενικὰ τὸν Τριαδικὸ Θεό. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ μυστήριό τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ ἔχει κεντρικὴ θέσις στὴν σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου γένους.

Στὸ «Σύμβολο τῆς Πίστεως» σαφῶς λέγεται ὅτι ὁ Κύριος ἐνηνθρώπησε «ἐκ Πνεύματος καὶ Ἀγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου». Τὸ ἐκ Πνεύματος Ἁγίου σημαίνει ὅτι ἡ σύλληψις δὲν ἐγίνε μετὰ σπέρμα ἀνδρός, τὸ δὲ ἐκ τῆς Μαρίας τῆς Παρθένου σημαίνει ὅτι προσέλαβε πραγματικὸ σῶμα ἀπὸ τὴν ἀειπαρθένο Μαρία, τὴν Κυρία Θεοτόκο.

Θὰ ἠθέλα περισσότερο νὰ ἐπιμείνω στὸ πάνσεπτο πρόσωπο τῆς Θεοτόκου, ἡ ὁποία εἶναι τὸ πρόσωπο ἐκεῖνο ποὺ ἀξιώθηκε νὰ γίνῃ Μητέρα τοῦ Χριστοῦ. Ἡ Θεοτόκος συνιστᾷ ὅλο τὸ μυστήριό τῆς θείας Οἰκονομίας. Γι' αὐτὸ τὸ πάνσεπτο πρόσωπο τῆς Παναγίας μας εἶναι κλειδί γιὰ τὴν ἐρμηνεία τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Νεστόριος ὀνόμαζε τὴν Παναγία Χριστοτόκο, ἀφοῦ σύμφωνα μετὰ τὴν δική του ἀποψη γέννησε ἕνα ἀπλὸ ἀνθρώπο, ὁ ὁποῖος ἀγιάστηκε ἀπὸ τὸν Θεό. Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ ἀποψη εἶναι ἄρνησις τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπομένως ἄρνησις τῆς σωτηρίας καὶ τῆς θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ἔτσι, ὅπως λέγαμε προηγουμένως, ἡ Θεοτόκος εἶναι τὸ «κλειδί» τοῦ μυστηρίου τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ἐξω ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς Παναγίας ὅλα εἶναι ἀκατανόητα

καὶ ἄγνωστα. Ἡ Παναγία λέγεται Θεοτόκος «κυρίως καὶ ἀληθῶς», ἀφοῦ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ποὺ γεννήθηκε κατὰ σάρκα ἀπὸ αὐτὴν, εἶναι ἀληθινὸς Θεός. Γι' αὐτὸ ὀνομάζουμε τὴν ἁγία Μαρία Θεοτόκο «δικαίως καὶ ἀληθῶς».

Ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ ἔγινε ἔξω ἀπὸ τοὺς λεγομένους φυσικοὺς νόμους. Διὸ σημεῖα πρέπει νὰ τονισθοῦν ἐδῶ. Τὸ ἓνα ὅτι συνελήφθη δημιουργικῶς καὶ ὄχι σπερματικῶς, δηλαδὴ μὲ τὴν δημιουργικὴ ἐνέργεια τοῦ Παναγίου Πνεύματος. Καὶ τὸ δεύτερο ὅτι ὁ Χριστὸς εὐθὺς ἀμέσως μὲ τὴν σύλληψιν ἔξεικονίσθη τέλειον βρέφος. Ὁ Χριστὸς μὲ τὴν σύλληψή Του ὑπῆρξε ὁλόκληρος ἄνθρωπος, εἶχε, δηλαδή, σάρκα ἐμψυχωμένη μὲ ψυχὴ λογικὴ καὶ νοερά, ὅμως τὸ σῶμα ἔξεικονίσθη ἀμέσως. Ἡ Παναγία συνέλαβε ἀσπύρως, ἐβάστασε τὸ ἔμβρυο ἀπόνως καὶ ἐγέννησε ἀφθόρως. Ἔτσι, μιλοῦμε γιὰ τὸ ἀειπαρθενό της Θεοτόκου. Ἦταν Παρθένος πρὸ τοῦ τόκου, κατὰ τὸν τόκο καὶ μετὰ τὸν τόκο.

Ἡ καθαρότητα τῆς Παναγίας ὀφειλόταν στὴν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, στὸν προσωπικὸ της ἀγῶνα καὶ στοὺς ἐξαγνισμοὺς τῶν Προπατόρων. Δηλαδή, ἡ Παναγία ἔφθασε στὴν θέωση, ἔγινε μεθόριον μεταξὺ κτιστοῦ καὶ ἀκτίστου πρὶν τὸν εὐαγγελισμό, μὲ τὴν μέθοδο τοῦ ἡσυχασμοῦ, ὅπως διασώζεται μέσα στὴν Ἐκκλησία, μὲ τὴν κάθαρση τῆς καρδιάς καὶ τὴν νοερὰ προσευχή. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐξαγνισμοὶ τῶν Προπατόρων βοήθησαν στὴν καθαρότητα τῆς Παναγίας, γι' αὐτὸ καὶ τὸ σπέρμα τοῦ ἁγίου Ἰωακείμ καλεῖται ἀπὸ τὸν ἅγιο Ἰωάννη τὸν Δαμασκηνὸ «σπέρμα πανάμωμον». Οἱ γονεῖς της τὴν συνέλαβαν κατόπιν προσευχῆς καὶ ὑπακοῆς στὸν Θεό.

Κατὰ τὴν διδασκαλίαν πολλῶν ἁγίων Πατέρων, ἡ Παναγία μετὰ τὸν θάνατό της ἀνελήφθη καὶ σωματικὰ στοὺς οὐρανοὺς καὶ πρεσβεύει γιὰ ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος.

Στὸ «Σύμβολο τῆς Πίστεως» γίνεται λόγος γιὰ τὰ Πάθη, τὸν Σταυρὸ καὶ τὴν ταφὴ τοῦ Χριστοῦ. «Σταυρωθὲντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ παθόντα καὶ ταφέντα». Τὰ Πάθη, ὁ Σταυρὸς καὶ ἡ ταφὴ τοῦ Χριστοῦ συνιστοῦν τὸ ἔργο τῆς θείας Οἰκονομίας καὶ δηλώνουν τὸ τί ἔκανε ὁ Χριστὸς γιὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπινου γένους. Σταυρώθηκε, ἔπαθε καὶ ἀπέθανε γιὰ μᾶς, ὥστε νὰ καταργήσῃ τὸν θάνατο, τὴν ἁμαρτία καὶ τὸ ἔργο τοῦ διαβόλου.

Τονίζεται ἰδιαίτερος τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Χριστὸς ἔπαθε ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ποντίου Πιλάτου, γιατί πρέπει νὰ ὑπογραμμισθῇ ἡ ἱστορικότητα τοῦ γεγο-

νότου. Ὅπως ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ Χριστοῦ ἔγινε ἐπὶ Καίσαρος Αὐγούστου, ἔτσι καὶ τὰ Πάθη Του ἔγιναν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου. Ἡ ἱστορικότητα τῶν γεγονότων δὲν καταργεῖ τὸ μυστήριον καὶ τὸ μυστήριον τῆς θείας Οἰκονομίας δὲν καταργεῖ τὴν ἱστορικότητα.

Τονίσαμε προηγουμένως γιὰ τὸ πῶς ἐνεργοῦσαν οἱ δύο φύσεις μαζὶ στὸ Πρόσωπον τοῦ Λόγου. Τώρα πρέπει νὰ δοῦμε πῶς ἐνεργοῦσαν οἱ δύο φύσεις κατὰ τὴν διάρκεια τῶν Παθῶν καὶ τοῦ Σταυροῦ.

Ἀναφερόμενοι στὰ Πάθη καὶ τὸν Σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ μπορούμε νὰ λέμε «Θεὸν σαρκὶ παθόντα», ὅτι δηλαδή ὁ Θεὸς ἔπαθε κατὰ σάρκα, δὲν μπορούμε ὅμως νὰ ποῦμε ὅτι ἔπαθε ἡ θεότητα στὴν σάρκα ἢ ὁ Θεὸς διὰ τῆς σαρκός. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὁ Θεὸς ἐκουσίως θέλησε νὰ πάθῃ στὴν σάρκα Του, ἀλλ' ὅμως δὲν ἔπαθε ἡ θεότητα διὰ τῆς σαρκός. Μπορεῖ νὰ γίνη αὐτὸ κάπως ἀντιληπτὸ καὶ κατανοητό, ἂν σκεφθοῦμε ὅτι ὁ Χριστὸς ἦταν Θεάνθρωπος, τέλειος Θεὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος. Σὲ μία ὑπόσταση ἦταν πάντοτε ἐνωμένες ἡ θεία μὲ τὴν ἀνθρώπινη φύση ἀχωρίστως, ἀδιαιρέτως καὶ ἀσυνχύτως. Ἐνῶ ἓνας εἶναι ὁ Θεάνθρωπος καὶ δὲν χωρίστηκε ποτὲ ἡ θεία ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη φύση, ἐν τούτοις ἔπασχε τὸ παθητό, ἀλλὰ δὲν συνέπασχε τὸ ἀπαθὲς (ἡ θεότητα). Ἡ ἀνθρώπινη φύση ἀποτελεῖτο ἀπὸ ψυχὴ καὶ σῶμα. Ἡ ψυχὴ εἶναι παθητή. Ἐνῶ ὅμως δὲν τέμνεται ἡ ψυχὴ, ἐν τούτοις πονάει καὶ πάσχει μαζὶ μὲ τὸ σῶμα. Στὸν Θεάνθρωπο Χριστὸ ἡ θεότητα, ἐπειδὴ εἶναι ἀπαθὴς, δὲν συνέπασχε μὲ τὸ σῶμα.

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς χρησιμοποιεῖ δύο παραδείγματα γιὰ νὰ γίνη αὐτὸ τὸ μυστήριον λίγο κατανοητό. Ἄς υποθέσουμε ὅτι ὑπάρχει ἓνα δένδρον ποὺ φωτίζεται ἀπὸ τὸν ἥλιον καὶ πάνω του πέφτουν οἱ ἀκτίνες τοῦ ἥλιου. Τὴν ὥρα ποὺ κόβεται καὶ κομματίζεται τὸ δένδρον ἀπὸ τὴν ἀξίνη, ὁ ἥλιος παραμένει ἄτμητος καὶ ἀπαθής. Αὐτὸ πολὺ περισσότερο ἔγινε μὲ τὴν θεότητα κατὰ τὴν διάρκεια τῶν Παθῶν, ἀφοῦ εἶναι ἀπαθής. Ἐπίσης, ἐὰν ἔχουμε ἓνα πεφυρακτωμένο σίδηρον καὶ ρίξουμε νερὸ στὸν φλεγόμενο αὐτὸ σίδηρον, τότε ἡ φωτιά σβήνει, δηλαδή πάσχει, ἀλλὰ ὁ σίδηρος παραμένει ἀβλαβής, γιατί δὲν διαφθείρεται ἀπὸ τὸ νερό. Αὐτὰ τὰ δύο παραδείγματα χρησιμοποιῶνται κατὰ συγκατάβαση, ἀλλὰ τελικὰ μποροῦν κάπως νὰ μᾶς βοηθήσουν νὰ καταλάβουμε ὅτι, ἐνῶ ἡ θεότητα ἦταν ἀχώριστη ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη φύση κατὰ τὴν διάρκεια τῶν Παθῶν, ἐν τούτοις δὲν ἔπασχε, ὅταν ἔπασχε τὸ σῶμα.

(Συνεχίζεται)

ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΕΙΣ

ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΝ ΜΑΘΕΤΕ...

Αίσθημα αδικίας

Ἀκριβῶς πρὶν ἓνα χρόνο ἀπὸ τὶς στήλες τοῦ περιοδικοῦ μιλούσαμε γιὰ «αὐτο-πεποιθήσεις» ποὺ περιχαράκωνουν τὶς κινήσεις μας καὶ μᾶς καθλώνουν¹. Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι τέτοιου τύπου αὐτο-πεποιθήσεις μᾶς προσφέρουν κατὰ κάποιο τρόπο ἀσφάλεια γιατί μᾶς περιορίζουν σὲ συγκεκριμένο κύκλο ἐνεργειῶν ποὺ τὸν καθορίζουμε ἐμεῖς. Μᾶς προσφέρουν ἀκόμη ἓνα ἄλλο σὲ τυχὸν ἀπαιτήσεις τρίτων. Πρώτη καὶ κύρια ἀναφορά μας, σημεῖο ἀναφορᾶς, εἶναι ὁ ἑαυτός μας. Σ' αὐτὸν ἀναφερόμαστε, σ' αὐτὸν δίνουμε λόγο. Βάσει τῶν πεποιθήσεών μας κινούμεθα, ἐνεργοῦμε καὶ καθορίζουμε τὴν ἐν γένει συμπεριφορά μας.

Ἄν θέλουμε νὰ εἴμαστε ἀπολύτως εἰλικρινεῖς καὶ ἀκριβεῖς παρατηρητὲς τῶν ὧσων τεκταίνονται γύρω μας, ὀφείλουμε νὰ ὁμολογήσουμε, ὅτι ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος καὶ ἰδιαίτερα ὁ σύγχρονος νεοέλληνας δὲν ἔχει καὶ πολλὰ στηρίγματα καὶ τόπους ποὺ νὰ σταθεῖ γιὰ νὰ ὀρθοποδήσει. Αὐτοὶ καὶ αὐτὰ ποὺ συνήθως ἔπρεπε νὰ τὸν στηρίζουν κάνουν ὅ,τι μποροῦν γιὰ νὰ τοῦ δυσκολέψουν τὴ ζωὴ καὶ νὰ τοῦ αὐξήσουν τὸ ἄγχος καὶ τὴν πίεση. Αἰσθάνεται λοιπὸν ὅτι καταπιέζεται καὶ προσπαθεῖ μὲ τὶς δικές του δυνάμεις νὰ τὰ βγάλει πέρα.

Ἐμπιστεύεται μόνον τῇ δικῇ του κρίσει, τοὺς δικούς του τρόπους ἐνεργείας. Διακατέχεται ἀπὸ ἓνα μόνιμο αἶσθημα ἀδικίας, ὅτι οἱ ἄλλοι τὸν ἀδικοῦν, ὅτι γενικὰ ἀδικεῖται, οἱ νόμοι οὐσιαστικὰ στρέφονται ἐναντίον του ἢ ὅτι ἐξυπηρετοῦν συμφέροντα ἰρισμένων τάξεων καὶ κοινωνικῶν ὁμάδων. Δὲν ἔγιναν γι' αὐτόν, ἄρα θάσει τῶν καμένων νόμων δὲν μπορεῖ ν' ἀπονεμηθεῖ δικαιοσύνη. Κι ἂν οἱ νόμοι εἶναι δίκαιοι, δὲν εἶναι βέβαιος ὅτι στὴν περίπτωσή του θὰ λειτουργήσουν σωστά! Καὶ δίκιο νὰ ἔχει θὰ ἀδικηθεῖ!

Παρα-νομία καὶ αὐτο-νομία

Ἔτσι, σιγά σιγά, ἀρχίζει νὰ καλλιεργεῖται ἡ πεποίθηση μέσα του ὅτι οἱ νόμοι δὲν τὸν ἀφοροῦν. Δὲν

ΤΟΥ κ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
Ἀναπλ. Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

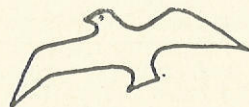
ἰσχύουν γι' αὐτόν. Ὑποστηρίζει μία ἰδιότυπη ἐρμηνεῖα περὶ «ἐτερονομίας». Οἱ νόμοι ἀφοροῦν τοὺς ἄλλους. Αὐτὸς ὅταν δὲν προσπαθεῖ νὰ παραβεῖ, νὰ μὴ τηρήσει τοὺς νόμους, οἰκοδομεῖ δικούς του νόμους. Συνήθως ὁμῶς τακτική του εἶναι ἓνας ἀκήρυκτος πόλεμος μὲ τοὺς νόμους, ποὺ ἀκολουθεῖ τὴν τακτική τοῦ κλεφτοπόλεμου. Ὅπου μπορεῖ νὰ ξεφύγει τὴν τιμπίδα τοῦ νόμου, τὸ ἐπιχειρεῖ. Ἀρκεῖ νὰ μὴ τὸν πιάσουν. Ἐπὶ τέλους καὶ νὰ τὸν πιάσουν, θὰ ἐκμεταλλεῖται μέσα καὶ γνωριμίες γιὰ ν' ἀποφύγει τὶς συνέπειες ἢ νὰ τὶς κάνει ὅσο γίνεται ἐλαφρύτερες. Ἡ στὴν ἐσχάτη περίπτωση θὰ «πληρώσει» παλικάρισμα. Τὸ τελευταῖο δὲν τὸ πολυσκέφτεται γιατί ὅλο καὶ ἐλπίζει ὅτι τελικὰ κάπως θὰ τὰ βολέψει καὶ θὰ ξεγλυστρήσει.

Εἴπαμε πρὶν πάνω ὅτι ὁ νεοέλληνας φτιάχνει δικούς του νόμους γιὰ τὸν ἑαυτό του. Φτάνοντας στὰ ἔσχατα ὅρια τῆς νοστοπρίας ποὺ ψυχογραφήσαμε, ἐκλογικεύοντας τὶς ἀσυνέπειες μιᾶς κρατικῆς πρακτικῆς, καταλήγει περνώντας ἀπὸ τὸ στάδιο τῆς παρα-νομίας σὲ ἐκεῖνο τῆς αὐτο-νομίας, πάλι ἰδιωτικῶς ἐρμηνευομένης ἐκ μέρους του. Ζεῖ λοιπὸν κατὰ τοὺς δικούς του νόμους, ἀνεξάρτητος καὶ νέμεται (δόσκει) κατὰ δούλησιν τὰ ἀγαθὰ.

Αὐτο-δικία καὶ αὐτο-ἀμυνα

Ὅπως διαπιστώνεται, τὸ ἓνα στάδιο δὲν ἀπέχει καὶ πολὺ ἀπὸ τὸ ἄλλο. Τὸ σκεπτικὸ ἀκολουθεῖ τοὺς συγγενεὺς κανόνες μιᾶς λογικῆς ποὺ δικαιολογεῖ πλήρως τὴν πρακτική μας. Ἡ αὐτο-νομία ὁδηγεῖ σὲ αὐτο-δικία. Ὁ νεοέλληνας δικάζει κατὰ τοὺς δικούς του νόμους, ἀπονέμει δικαιοσύνη κατὰ τὸ δοκοῦν. Μόνος του γίνεται κριτὴς καὶ δικαστὴς γιὰ τὸ ποιὲς μπορεῖ νὰ εἶναι οἱ ὑποχρεώσεις του καὶ τὰ καθήκοντά του.

Ἀποφεύγει, ὅσο μπορεῖ, νὰ δηλώνει καὶ νὰ πληρώνει φόρους. Κατὰ τὴ γνώμη του τὸ κράτος ποὺ εἰσπράττει τοὺς φόρους, σπαταλάει καὶ διασπαθίζει τὰ χρήματά του ἐνῶ στὰ δικά του χέρια βρίσκουν τὸν κατάλ-

ληλο χρήστη. "Όταν μπορεί, αποφεύγει να πληρώσει εισιτήριο. "Αμα τόν πιάσουν επ' αυτοφόρω, θα πληρώσει τὸ πρόστιμο. Έξάλλου ἡ ἀπάντηση πού ἔρχεται αὐθόρμητα στά χεῖλη του εἶναι ὅτι «μέ τέτοιου τύπου συγκοινωνίες πρέπει νά σέ πληρώνουν κι ὄχι νά πληρώνεις γιά νά ταξιδεύεις!»! Τά παραδείγματα μπορεί νά πληθύνουν επ' ἄπειρον.

Ἡ αὐτο - δικία ἐκλαμβάνεται ὡς ἑτερο - δικία. Ὁ πολίτης θεωρεῖ ὅτι τὰ δικαστήρια δέν εἶναι ἀρμόδια νά ἐκδικάσουν τήν περίπτωσή του γιατί οἱ νόμοι τους δέν τόν ἀφοροῦν. Αὐτός δικάζεται καί δικάζει μέ δικούς του νόμους πού εἶναι διαφορετικοί ἀπό τοὺς ἰσχύοντες γιά τοὺς ἄλλους. Αὐτός ὅμως μπορεί νά δικάζει καί νά καταδικάζει τοὺς ἄλλους σύμφωνα μέ τοὺς δικούς του νόμους, «κατά συνείδησιν» (sic).

Γι' αὐτὸ καί βλέπουμε ὡς ἀκραία συνέπεια ἑνὸς τέτοιου σκεπτικοῦ ὁ αὐτοχρίσμενος νομοθέτης (αὐτονομία) καί δικαστής (αὐτο - δικία) νά ἐπιβάλλει καί νά ἐκτελεῖ τίς ἀποφάσεις τοῦ αὐτοσχεδίου δικαστηρίου του. Ἡ αὐτο - δικία στήν περίπτωση αὐτή χρησιμοποιεῖται κυριολεκτικά καί περιλαμβάνει τήν ἐτυμηγορία καί τήν ἐκτέλεσή της. Μιά τέτοια πρακτική δικαιολογεῖται μέσα μας ὡς πράξη νόμιμης ἀμυνας, αὐτο - ἀμυνας, αὐτ - ἐνέργειας.

Στό κάτω κάτω ὅλα αὐτά γίνονται γιά νά ὑπερασπιστοῦμε τοὺς ἑαυτοὺς μας πού ἀδικοῦνται. Δέν ἐπιθυμοῦμε νά ἐκδικηθοῦμε κανένα. "Όχι ὅμως καί νά χάσουμε τὰ δικαιώματά μας, νά μειωθοῦν τὰ προνόμια, νά ὑποδαθμισθοῦν τὰ συμφέροντα. Τότε ὀφείλουμε νά ἀμυνθοῦμε. Δέν μᾶς χρειάζονται ἄλλου τύπου προγνώστικα. "Όπως ἔλεγε κάποιος χαριτολογώντας —παρallάσσοντας τή γνωστὴ ρήση—: «εἰς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάρτης».

Στάση καί ἀντί-δοτο

Ὅπωςδὴποτε ἡ σ τ ἄ σ η τοῦ νεοέλληνα ἔναγτι τῶν νόμων ὅπως τήν περιγράφουμε λίγο πῶς πάνω δέν ἐκπύπτει μόνο σέ μία φθηνή ἐπιδίωξη τῶν προσωπικῶν του συμφερόντων. Ἐκφράζει ὅπως ἐκάναμε φανερό καί στήν ἀρχή τοῦ ἀρθρου μας τή γενική δυσφορία τοῦ πολίτη αὐτῆς τῆς χώρας πού αἰσθάνεται ὅτι ἡ δυσπραγία της δέν εἶναι μόνο οἰκονομική ἀλλὰ κ-

πλώνεται σέ ὅλα τὰ ἐπίπεδα. Αὐτὰ βέβαια δέν δικαιολογοῦν μιὰ τέτοια ἀντίδρασή του καί τὸ εὖρος καί τίς διαστάσεις πού ἔχει πάρει στή σύγχρονη ἐλληνική κοινωνία. Οὔτε πάλι μποροῦν επ' οὐδενὶ λόγῳ νά νομιμοποιήσουν μιὰ λαοκρατική δὴθεν καί ἐπιβαλλόμενη διὰ τρομοκρατικῶν μέσων «λαϊκή» δικαιοσύνη. "Απαγε τῆς βλασφημίας.

Εἶναι ὅμως καιρὸς α ὕ τ ἡ ἡ σ τ ἄ σ η νά ἐμβάλει σέ σ κ έ ψ ε ι ς, νά ἐπιβάλλει ἀποφάσεις καί νά προκαλέσει ἐ ν έ ρ γ ε ι ς ὅλων τῶν πολιτικῶν, πολιτιστικῶν, πνευματικῶν καί ἐκκλησιαστικῶν ἰθυνόντων γιά ν' ἀλλάξει τὸ κλίμα πού ὑποβάλλει τήν ἀνωτέρω στάση². Πέρα ἀπὸ κοινωνικὲς ἀλλαγές καί μεταρρυθμίσεις ἐκεῖνο πού χρειάζεται εἶναι νά καταλάβει ὁ ἀπλὸς πολίτης ὅτι τ ὀ ν σ έ β ο ν τ α ι στήν καθημερινότητά του καί δέν τὸν καταποντίζουν σέ ὑψιπετὴ ὁράματα. "Ότι ἐν ὀνόματι τῆς σχολῆς καί τῆς γιορτῆς δέν τοῦ ἀφαιροῦν τή χαρὰ τῆς μέρας πού ζεῖ, οὔτε τήν ἡδύτητα τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου τῆς σήμερον. «Μιὰ ἡμέρα στή ζωὴ τοῦ Ἰβάν Ντενίσοβιτς» εἶναι πολὺτιμη γιά νά τοῦ τήν σπαταλᾷ. Γιατί ἔτσι τὸν ἀδικοῦμε, καί μπορεί νά προκαλέσουμε μέρες ὀργῆς.

"Ας κάνουμε ἐκκληση πρὸς ὅλες τίς κατευθύνσεις καί νά ἐπιζητήσουμε, καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τῶν ἡμερῶν τῆς νηστείας τῶν Χριστουγέννων στίς ὁποῖες εἰσέρχόμαστε, τὸν φωτισμὸ τοῦ Ἡ λ ι ο υ τ ῆ ς Δ ι κ α ι ο σ ὕ ν η ς πού ἀνέτειλε μέ τήν Γέννησή Του ὥστε ν' ἀνατείλουν μέρες δικαιοτέρες γιά τίς κοινωνίες μας καί τὰ ἄτομα. Γένοιτο!

1. Βλ. ἄρθρο μου: "Ὁ τόσονόσον! (Μνήμη ἐνὸς σοφοῦ ἀνθρώπου), «Ὁ Ἐφημέριος», 15 Νοεμβρίου 1990, σ. 346.

2. Πρβλ. σχόλια τοῦ Παρατηρητῆ στή στήλη Ἐπιστημονομικὴ Καθημερινή» τῆς Κυριακῆς 3 Νοεμβρίου 1991, σ. 65.

Μόλις ἐκυκλοφόρησε δίχρωμο τὸ

ΕΓΚΟΛΠΙΟΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ

σὲ 12η ἐκδοση, μὲ νέα στοιχειοθεσία, μεγαλύτερα καί πολὺ ἐδανάγνωστα γράμματα καί χρυσόδεκο.

Ἀπὸ τίς ἐκδόσεις τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας.

ΣΥΖΕΥΕΙΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΑΞΕΩΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΝ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Πρόθεσίς μου εἰς τὴν σύνταξιν τῆς παρούσης ἐκθέσεως εἶναι νὰ περιγράψω τὸ πρόγραμμα ποιμαντικῆς ἐκπαιδεύσεως ὅπως ἐφαρμόζεται εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ ἐν Βοστώνῃ. Ἡ ποιμαντικὴ ἐκπαίδευσις ἐπὶ τοῦ πεδίου (THEOLOGICAL FIELD EDUCATION) ἐφαρμόζεται ὡς ἀναπόσπαστον μέρος τοῦ ὅλου θεολογικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προγράμματος τῆς Θεολογικῆς μας Σχολῆς ἀπὸ τοῦ ἔτους 1976. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ σχολὴ μας εὐρίσκετο εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τὸν Σύνδεσμον Θεολογικῶν Σχολῶν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ τοῦ Καναδᾶ (ASSOCIATION OF THEOLOGICAL SCHOOLS). Σκοπὸς τῆς ἐπαφῆς αὐτῆς ἦτο ἡ πλήρης ἀναγνώρισις τῆς ἡμετέρας σχολῆς ὡς ἀνωτάτου πνευματικοῦ ιδρύματος ἰσοτιμίου μετὰ τὰς ἄλλας Θεολογικὰς Σχολὰς τῶν Πανεπιστημίων τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ τοῦ Καναδᾶ. Πρὸς συντονισμόν λοιπὸν τοῦ θεολογικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προγράμματος τῆς ἡμετέρας σχολῆς μετὰ τῶν ἄλλων Θεολογικῶν Σχολῶν τῆς Ἀμερικῆς, εἰσῆχθη τὸ ἐν λόγῳ πρόγραμμα ποιμαντικῆς θεολογικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐπὶ τοῦ πεδίου Π.Θ.Ε. (Ἡ σύντηγσις Π.Θ.Ε. χρησιμοποιεῖται ἐν τοῖς ἐπομένοις ἀντὶ τοῦ ὅρου Ποιμαντικὴ Θεολογικὴ Ἐκπαίδευσις).

Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκθέσεως, θὰ διαπιστώσωμεν ὅτι τὸ πρότυπον δι' ἐν πρόγραμμα συγχρόνου Π.Θ.Ε. δὲν εὐρίσκεται εἰς προτεσταντικὰ πειράματα, ὅπως κοινῶς πιστεύεται, ἀλλ' εἰς τὴν γνησίαν ὀρθόδοξον ἡμῶν παράδοσιν. Ἡ διαπίστωσις αὕτη μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὴν παράθεσιν τῶν ὁκτὼ σκοπῶν τοῦ προγράμματος. Ἀκολούθως, ἀναφέρονται τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προγράμματος καὶ ἐν συνεχείᾳ ἡ περιγραφή τῆς λειτουργίας διαφόρων πτυχῶν αὐτοῦ.

Ἐὰν ἡθέλαμεν νὰ ἐκτιμήσωμεν μετὰ τρόπον κριτικὸν τὴν σύγχρονον ὀρθόδοξον θεολογίαν θὰ ἐλέγομεν ὅτι μιμεῖται δυτικὰ πρότυπα. Ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς τάσεως εἶναι ἡ ἀκαδημαϊκὴ διαίρεσις τοῦ σώματος τῆς θεολογίας εἰς κλάδους: συστηματικὴ, ἱστορικὴ, πρακτικὴ καὶ ἐριμηνευτικὴ θεολογία. Ὑπάρχει, ἐν τούτοις,

Τοῦ κ. ΗΛΙΑ Ι. ΠΑΤΣΑΒΟΥ*

ἡ γνησία, ἀνεπηρέαστος ὀρθόδοξος μεθοδολογία τῆς θεολογίας. Παραδόξως, δύναται νὰ ἀναγνωρισθῇ ὡς ὀρθόδοξον πρότυπον, αὐτὸ τοῦ κατὰ τὴν δυτικὴν ὁρολογίαν ὀνομάζεται «THEOLOGICAL FIELD EDUCATION» (θεολογικὴ ἐκπαίδευσις ἐπὶ τοῦ πεδίου). Ἕνας εὐχρηστος καὶ ἀποδοτικὸς ὅρος εἰς τὴν ἐλληνικὴν διὰ τὴν ὁρολογίαν αὐτὴν εἶναι ἐφηρμοσμένη ποιμαντικὴ.

Ἡ Π.Θ.Ε. εἶναι σχετικὰ πρόσφατον συστατικὸν τῆς συγχρόνου θεολογικῆς ἐκπαιδεύσεως. Καὶ ὅμως, ἡ διάστασις τῆς ἐφαρμογῆς διὰ τῆς πράξεως εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν ἔχει τονισθῇ ἀπὸ μακροῦ εἰς τὴν ἱατρικὴν, τὴν νομικὴν καὶ τὴν παιδαγωγικὴν ἐπιστήμην. Ἡ Π.Θ.Ε. ζητᾷ νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν σπουδαστὴν σημαντικὴν ἐμπειρίαν διακονίας ὑπὸ ἐποπτείας. Αἱ ἀποκτηθεῖσαι ἐμπειρίαι χρησιμεύουν κατόπιν ὡς αἰτίαι στοχασμοῦ ἐπὶ τῶν θεολογικῶν προϋποθέσεων τῶν ὑπὸ ἐξέτασιν ἐνεργειῶν τινος. Ὁ σκοπὸς αὐτοῦ τοῦ στοχασμοῦ εἶναι ἡ ἐπιδίωξις ἐνημερωμένης καὶ θεολογικῶς κατοχυρωμένης διακονίας πρὸς τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τοῦ ἐκτελοῦντος αὐτήν.

Τὸ πρότυπον τοῦτο τῆς θεολογικῆς ἐκπαιδεύσεως ἀνταποκρίνεται πλήρως εἰς τὴν γνησίαν ὀρθόδοξον μεθοδολογίαν τῆς θεολογίας, ἡ ὁποία εἶναι κατὰ τοῦ τεμαχισμού αὐτῆς εἰς κλάδους. Ἡ Ὁρθοδοξία ἔχει συνεχῶς ἀποφύγει τὴν τεχνητὴν διάκρισιν μεταξὺ «θεωρητικῆς» καὶ «πρακτικῆς» θεολογίας. Πᾶσα θεολογία ἐν τῇ Ὁρθόδοξῳ Ἐκκλησίᾳ πηγάζει ἀπὸ τὴν ἐμπειρίαν τῆς Ἐνανθρωπήσεως, οὐχὶ ἀπλῶς ὡς ἱστορικοῦ γεγονότος τοῦ παρελθόντος, ἀλλ' ὡς διαρκοῦς πραγματικότητος, τὴν ὁποίαν ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ πιστεύει, ὕμνει, κηρύττει καὶ βιοῖ. Ἐπομένως, τὸ θεολογεῖν συμπεριλαμβάνει οὐχὶ ἀπλῶς τὸν νοῦν, ἀλλ' ὁλόκληρον τὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ σχέσει αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἀναστάντος Χριστοῦ διὰ καθημερινῆς «ἀσκήσεως», δηλαδή, τῆς προσευχῆς, τῆς τελέσεως τῆς θείας εὐχαριστίας, καὶ τῆς πρὸς ἄλλους διακονίας. Τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι ἡ ἀτομικὴ διανοητικὴ προσπάθεια παραθεωρεῖται ἢ παραμελεῖται, ἀλλ' ὅτι ἐναρμονίζεται μετὰ τὴν συνείδησιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος. Μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἶναι δυνατόν μετὰ τὴν βοήθειαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος νὰ δοθῇ ἔκφρασις εἰς ὅ,τι εἶναι σύμφωνον μετὰ τὸν νοῦν τῆς Ἐκκλησίας, ἀποτελοῦντα τὴν «ἐκκλησιαστικὴν συνείδησιν».

* Ὁ κ. Ἠλίας Ι. Πατσαβὸς εἶναι Καθηγητὴς Κανονικοῦ Δικαίου καὶ Διευθυντὴς τοῦ Προγράμματος Ποιμαντικῆς Θεολογικῆς Ἐκπαιδεύσεως (Π.Θ.Ε.) στὴν Ἑλληνικὴν Κολλέγιον καὶ τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ στὴ Βοστώνη (Brookline, Massachusetts).

Θεμέλιον αὐτῆς τῆς ἐμπειρίας ἀπὸ τὴν πράξιν καὶ ἐν τῇ πράξει εἶναι ἢ πεποιθήσεις ὅτι διὰ τὸν ὀρθόδοξον χριστιανὸν αἱ θεολογικαὶ σπουδαὶ δὲν δύναται νὰ εἶναι ἀπομονωμένοι ἢ ἄσχετοι πρὸς τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας. Ἐξ Ἰσου ἀληθῆς εἶναι ἢ πεποιθήσεις ὅτι ἡ θεολογία δὲν δύναται νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τὴν πνευματικότητα. Ἡ ὀρθόδοξος θεολογία εἶναι θεολογία πνευματικότητος καὶ κοινωνίας, ἐφ' ὅσον ἡ μία συμπληρῶναι τὴν ἄλλην. Ἡ πνευματικότης τινὸς λοιπὸν δὲν δύναται νὰ εἶναι ἀτομική, ἀλλὰ πρέπει πάντα νὰ ἀναφέρεται εἰς τὴν κοινότητα.

Μεταξὺ θεολογικῶν σπουδῶν, λατρείας, καὶ στοργικῆς πρὸς ἄλλους διακονίας ὑφίσταται στενὴ καὶ ἀναγκαία σχέσις. Ἐξ ὀρθοδόξου ἀπόψεως, αἱ θεολογικαὶ σπουδαὶ δὲν δύναται νὰ θεωρηθῶν ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Αἱ διάφοροι ἀπόψεις τῶν θεολογικῶν σπουδῶν δὲν ἀποτελοῦν ἀκαδημαϊκοὺς κλάδους οἱ ὅποιοι δύναται νὰ ἐρευνηθῶν ἀφ' ἑαυτῶν. Τοῦναντίον, ἡ θεολογία ζητᾷ νὰ ἀντανάκλῃ καὶ νὰ ἐρμηνεύῃ τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ Χριστῷ. Δὲν ἀποτελεῖ ἀποκάλυψιν κλειστήν, ἀλλ' ἀποκάλυψιν ἡ ὁποία συνεχῶς ἐκτυλίσσεται εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Εἶναι ἀποκάλυψις ἰδιαζόντως ἐμφανῆς εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἁγίων, καὶ τῶν πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ ἔργον τοῦ ὀρθοδόξου θεολόγου εἶναι νὰ ἐρμηνεύῃ αὐτὴν τὴν ἀποκάλυψιν ὡς αὕτη βιοῦται ὑπὸ τῆς κοινότητος τῆς Ἐκκλησίας. Δὲν εἶναι ἡ προσωπικὴ θεολογία τινὸς ἢ ὁποία ἔχει σημασίαν, ἀλλ' ἡ θεολογία ἡ ὁποία ἀντανάκλῃ τὸν νοῦν τῆς κοινότητος τῶν πιστῶν, δηλαδὴ τὴν συνείδησιν τῆς Ἐκκλησίας.

Χαιρόμεθα διὰ τὸ γεγονός ὅτι οἱ μεγαλύτεροι πατέρες καὶ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας ἦσαν ποιμένες, δηλαδὴ ἄνθρωποι οἱ ὅποιοι ἦσαν οὐχὶ ἀπλῶς ἐπιδέξιοι στοχασταί, ἀλλὰ πέραν αὐτοῦ ἄνθρωποι προσευχῆς καὶ μέτοχοι εἰς τὰς χαρὰς καὶ θλίψεις τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ὅπως ἀποδεικνύουν τὰ φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα: οἱ ξενῶνες, τὰ νοσοκομεῖα, γηροκομεῖα, ὀρφανοτροφεῖα, πτωχοκομεῖα, θεραπευτικὰ ἰδρύματα, ξηνοταφεῖα καὶ τυφλοκομεῖα διὰ τὰ ὁποία μᾶς ὁμιλεῖ εἰς τὸ βιβλίον του Βυζαντινὴ Φιλανθρωπία ὁ Δημήτριος Κωνσταντέλλος. Ἡ πνευματικότης αὐξάνει μὲ τὴν ἐμπειρίαν τῆς κοινότητος καὶ μὲ τὴν εὐαισθησίαν διὰ τὰς πολλὰς καὶ πολυπλόκους καταστάσεις αἱ ὁποῖαι παρουσιάζονται εἰς τὴν ζωὴν αὐτῆς. Ἀναγνωρίζεται εἰς τὰς προσπάθειάς πρὸς ἐπίτευξιν κοινῆς ἐνότητος, ἡ ὁποία γίνεται κατανοητὴ οὐχὶ ὡς ὁμοιομορφία ἀλλ' ὡς ἐκτίμησις τῆς προσφοράς ἐνὸς ἐκάστου ἀνθρώπου εἰς τὴν πραγματικὴν ἀρμονικὴν σχέσεων.

Λόγω τῆς ἀγιότητος τοῦ βίου αὐτῶν, οἱ πατέρες καὶ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας ἀνεγνωρίζοντο πάντα ὡς πρότυπα ἱερατικῆς διακονίας. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἰδιαιτέρως ἀνεζητοῦντο ὡς πνευματικοὶ ὁδηγοὶ καὶ διδάσκαλοι ὑπὸ τῶν ἐπιδιωκόντων τὴν ἱερατικὴν διακονίαν. Ἐπὶ αἰῶνας, μάλιστα, ὑποψήφιοι κληρικοὶ παρασκευάζοντο εἰς τὸ περιβάλλον τῆς μονῆς, ἐκεῖ ὅπου εὕρισκοντο πολλοὶ τῶν ἁγίων αὐτῶν μορφῶν. Εἰς τὴν Φιλοκαλίαν καὶ τὸ Γεροντικόν, μάλιστα, ὑπάρχουν πολλὰ κείμενα τὰ ὁποῖα ὁμιλοῦν διὰ τὴν κατεύθυνσιν πού δίδουν εἰς τὰ πνευματικά των τέκνα οἱ γέροντες. Μερικὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ κείμενα ἔχουν ἐρρανισθῇ ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον Σταυρόπουλον εἰς τὰς σημειώσεις του διὰ τὸ μάθημα ποιμαντικῆς ψυχολογίας εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἐνα κείμενο συγκεκριμένα, πού εἶναι ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν Λόγον τοῦ ἁγίου Κασσιανοῦ τοῦ Ρωμαίου πρὸς Λεόντιον Ἡγούμενον, περὶ διακρίσεως, ἀναφέρεται εἰς τὴν συμβολὴν τῆς ἐποπτείας κατὰ τὴν κατάρτισιν καὶ τὴν ἄσκησιν τοῦ συμβουλευτικοῦ ἔργου. Ὑπάρχουν πολλοὶ ἐνδείξεις εἰς τὴν πράξιν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ὅτι ἡ ὑπὸ πνευματικὸν ὁδηγὸν ἐποπτεία ἀπετέλει σημαντικὸν συστατικὸν τῆς προπαρασκευῆς τῶν κληρικῶν. Ἐπομένως, δὲν στρέφομεν πρὸς τι ξένον καὶ ἄγνωστον εἰς τὴν ὀρθόδοξον παράδοσιν ὅταν ὁμιλῶμεν περὶ προγράμματος Π.Θ.Ε. καὶ «διακονίας» ὑπὸ ἐποπτείαν.

Ὡς συμπληρωματικὸν μέρος τῆς προπαρασκευῆς δι' ὑπηρεσίαν εἰς τὴν σύγχρονον Ἐκκλησίαν, ἡ Π.Θ.Ε. —ὅπως αὕτη ἐφαρμόζεται εἰς μίαν ὀρθόδοξον θεολογικὴν σχολὴν— ἀποδεικνύει τὴν στενὴν καὶ ἀναγκαίαν σχέσιν μεταξὺ λατρείας, θεολογικῶν σπουδῶν καὶ διακονίας τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Ἡ ὀρθόδοξος ἡμῶν παράδοσις διδάσκει ὅτι διὰ τῆς ὁλοκληρώσεως καὶ ἁσκήσεως αὐτῶν ἀποκτᾷ τις τοὺς καρποὺς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ θεοῦται. Ὁ σκοπὸς τῆς Π.Θ.Ε. εἶναι ἡ ἐκτέλεσις αὐτῆς τῆς ὁλοκληρώσεως.

Ἡ ἐφηρμοσμένη ποιμαντικὴ ὑπὸ ἐποπτείαν, ὡς ὑφίσταται εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ ἐν Βοστώνῃ, Η.Π.Α., ἔχει ἐν βασικὸν μέλημα: νὰ βοηθῇ πρόσωπα νὰ θαθύνουν τὴν σχέσιν αὐτῶν μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ καλλιεργοῦν τὴν θείαν αὐτῶν κλήσιν νὰ ὑπηρετοῦν τὸν Θεὸν διὰ τῆς Ἐκκλησίας. Ὁρθόδοξία, ἐννοουμένη ἐνταῦθα ὡς ὀρθὴ πίστις, δύναται τότε νὰ ὁδηγῇ εἰς ὀρθοπραξίαν, δηλαδὴ, τρόπον ζωῆς ὀρθὸν καὶ θεάρεστον. Τοιοῦτοτρόπως, ἡ πίστις μεταβάλλεται εἰς δράσιν. Τὸ κεντρικὸν τοῦτο μέλημα ἐκφράζεται διὰ τῶν ἀκολουθῶν σκοπῶν τοῦ προγράμματος Π.Θ.Ε. εἰς τὴν θεολογικὴν ἡμῶν σχολὴν.

(Συνεχίζεται)

ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ (1826 - 1872)

Ένας διακεκριμένος Μεσαιωνοδίφης Μοναχός

Τοῦ κ. ΠΑΝ. Θ. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ
Θεολόγου - Δ/ντοῦ Γυμνασίου

Πρόλογος

Ὁ Ὁρθόδοξος μοναχισμός ἀνήκει στὰ χαρίσματα τῆς ἐκκλησίας. Οἱ μοναχοὶ ὑπηρετήσαν τὴν ἐκκλησία καὶ τὸ λαὸ τοῦ Θεοῦ παντοιοτρόπως. Μὲ τὴν ἔντονη χριστιανικὴ ζωὴ καὶ εὐλάβειά τους ἔκαναν τὰ μοναστήρια τους κέντρα πνευματικῆς ἀκτινοβολίας. Ὁ μοναχός, παράλληλα μὲ τὴν προσπάθεια γιὰ τὴν κατανίκηση τῶν παθῶν ἀγωνίζεται νὰ διακονήσει μὲ ἔργα ἀγάπης τὸ συνάνθρωπο καὶ τὴν κοινωνία.

Γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς Ἕλληνες ὁ μοναχισμός ἀποτελέσκει μιὰ ἀπὸ τίς ἀκμαιότερες δυνάμεις στὴ ζωὴ τοῦ ἔθνους. Ἀπὸ τίς μονές ἀναδείχτηκαν ἀγωνιστές, σοφοί, ἄγιοι. Μέσα σ' αὐτὲς ἀσκήθηκαν πατέρες καὶ ποιμενάρχες ποὺ διεδραμάτισαν πρωτεύοντα ρόλο στὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ. Μὲ τὴ θεολογικὴ καὶ φιλοσοφικὴ παιδεία τους πολλοὶ μοναχοὶ κατέστησαν τὰ μοναστήρια τους πνευματικὰ φροντιστήρια καὶ κέντρα καλλιέργειας τῶν θεολογικῶν γραμμάτων καὶ τῶν κλασσικῶν σπουδῶν. Ὁ ἐθνικός μας ἱστορικός Κων. Παπαρρηγόπουλος βεβαιώνει ὅτι τὰ μοναστήρια τῆς Ἑλλάδος στὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας ὑπῆρξαν «... τὰ ἀσφαλέστερα καταγώγια (= καταφύγια, κέντρα) τῶν γραμμάτων, τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν».

Ένα τέτοιο μοναστήρι μὲ ποικίλη προσφορά στὸ ἔθνος καὶ τὴν Ἐκκλησία εἶναι τὸ μοναστήρι τῶν Ταξιάρχων Αἰγιαλείας. Ἀπ' αὐτὸ ξεκίνησε ὁ διακεκριμένος μεσαιωνοδίφης μοναχός Ἀνδρόνικος Δημητρακόπουλος. Ἐπειδὴ ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ ἀκάματου αὐτοῦ κληρικοῦ δὲν εἶναι γνωστὰ στὸ εὐρὺ κοινό, κρίνουμε σκόπιμο νὰ παρουσιάσουμε αὐτὰ στὴν παρούσα ἐργασία μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς συμπληρώσεως 120 ἐτῶν ἀπὸ τὸ θάνατό του.

Ὁ Ἀνδρόνικος Δημητρακόπουλος θεωρεῖται ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐπιφανέστερους ἐπιστήμονες κληρικούς τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Στράφηκε μὲ ἔντονο ἐνδιαφέρον στὴν ἀνερευνήθη μέχρι τότε ἑλληνικὴ φιλολογία καὶ ἱστορία τῶν μέσων καὶ νέων χρόνων. Ἡ συγγραφικὴ του δραστηριότητα ὑπῆρξε γονιμώτατη, ἂν καὶ διακόπηκε πολὺ γωρὶς ἐξαιτίας τοῦ πρόωρου θανάτου του.

Ὁ Ἀνδρόνικος, κατὰ κόσμο Ἀνδρέας Δημητρακόπουλος, γεννήθηκε τὴν 1η Μαρτίου 1826 στὸ Συνεβρὸ τῆς Φελόης Καλαδρύτων. Οἱ γονεῖς του, Κων)νος καὶ Ἀναστασία, ἀπλοῖκοι ἄνθρωποι, ἀνάθρεψαν καὶ μεγάλωσαν τὸ δευτερότοκο γυιό τους Ἀνδρέα «ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου». Μὲ ἀπλότητα καλλιέργησαν τὴν ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ τους τὴν πίστη καὶ τὴν ἀγάπη στὸ Θεὸ καὶ ὁ μικρὸς Ἀνδρέας «προέκοπτε σφίγα καὶ ἡλικίᾳ καὶ χάριτι παρὰ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων». Τὰ κοινὰ γράμματα ἔμαθε στὸ χωριό του. Τὸ 1838, σὲ ἡλικία 12 ἐτῶν ἦλθε στοὺς Ταξιάρχες, γιὰ νὰ φοιτήσει στὸ νεοσύστατο Ἑλληνικὸ σχολεῖο τοῦ μοναστηριοῦ, κοντὰ στὸν ἱερομόναχο Βενέδικτο Χριστόπουλο ἢ Μαυροϊώαννου, ἀδελφὸ τῆς μητέρας του ἀπὸ τὸ Ἀγρίδι Νωνάκριδος.

Τὸ περιβάλλον τοῦ μοναστηριοῦ ἀναψέει τὴν ἐφηβικὴ ψυχὴ τοῦ Ἀνδρέα τὸ ἱερὸ πῦρ τῆς ἀφοσιώσεως στὸ Χριστό. Ἦταν γι' αὐτὸν ἡ ὥρα τῆς κλήσεως. Τὸ παράδειγμα τῶν δασκάλων του στὸ μοναστήρι Δοσίθεου Ἀσημακίδου καὶ Μητροφάνη Οἰκονομόπουλου, ἐνίσχυε τὴν ἀπόφασή του καὶ συνέβαλε στὸ νὰ ἐκδηλωθεῖ ἡ κλίσση του στὸ ἱερατικὸ στάδιο.

Πράγματι τὴν 1η Ὀκτωβρίου 1847 ὁ Ἀνδρέας χειροτονήθηκε στὴ μονὴ διάκονος ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο Ἀχαΐας Γρηγόριο μετονομασθεὶς Ἀνδρόνικος.

«Ἀφῆσε τὰ πάντα καὶ γονεῖς καὶ ἀδελφοὺς καὶ ἀδελφές καὶ ἀκολούθησε τὸ Χριστό». Μεγάλωσε καὶ ἀνδρώθηκε σὲ περιβάλλον ἡσυχίας, ἀσκήσεως καὶ πνευματικῆς ἀνατάσεως. Νέκρωσε «τὴν σάρκα σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις» αὐτῆς.

Φιλομαθὴς καὶ ἀνήσυχος ὁ νεαρὸς μοναχός ἀνῆλθε ἐν ἔτει 1849 εἰς Ἀθήνας καὶ ἐδιδάχθη δαπάνῃ τοῦ θείου του (Βενέδικτου) τὰ τοῦ Γυμνασίου μαθήματα¹. Μετὰ τὴν ἀποφοίτησή του ἀπὸ τὸ Γυμνάσιο «ἤχρησάτο καὶ τῶν θεολογικῶν μαθημάτων ἐν τῇ πανεπιστημίᾳ». Δὲν εἶναι γνωστὸ, ἂν ὁ Ἀνδρόνικος ἔλαβε

1. Αὐτοβιογραφία τοῦ Ἀνδρόνικου ὑπάρχει στὸ τέλος τοῦ ἀνέκδοτου ἔργου του (σελ. 332-333) «περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀπὸ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς παρούσης (18^{ης}) ἐκατονταετηρίδος».

πτυχίο θεολογίας. Πάντως στη διετία 1855 - 57 εργάστηκε ως δάσκαλος στη μονή του όσιου Λουκά, στο Νάυπλιο και το Άργος.

Παρά το νεαρό της ηλικίας του ο Άνδρόνικος είχε δώσει πολλά δείγματα των διαφερόντων του και των ικανοτήτων του. Αυτά ή ιερά Σύνοδος και το Υπουργείο Εκκλησιαστικών έλαβαν υπόψη και του πρότειναν τη θέση του εφημέριου των παροικούντων στη Λειψία Ορθόδοξων Ελλήνων. Αφού την αποδέχτηκε, χειροτονήθηκε πρεσβύτερος την 25η Μαρτίου 1858, πήρε το όφειλο του Αρχιμανδρίτη και αναχώρησε για τη θέση του.

Ός ιερέας της ορθόδοξης ελληνικής κοινότητας της Λειψίας ο Άνδρόνικος κέρδισε τη συμπάθεια και την αγάπη όχι μόνο των απόδημων Ελλήνων αλλά και των ξένων. Άγαπούσε απλά όλους τους ανθρώπους και φρόντιζε για την αντιμετώπιση των προβλημάτων τους. Ο Μ. Βρετός σχετικά παρατηρεί:

«Μετ' εθνικής υπερηφανείας ήκούσαμεν ήμεις αυτοί εν Λειψία τους ξένους εγκωμιάζοντας την χριστιανικήν του Έλληνος ιερέως πολιτείαν και τας ποιήλας αυτού αρετάς. Το μικρόν δωμάτιόν του ήτο και είναι κέντρον φιλοπατρίας και ελληνισμού δια την ελληνικήν κοινότητα της Λειψίας. Ουδαμία εθνική ανάγκη εύρε ποτέ ανάληπτον τόν πράγματι ευαγγελικόν ιερέα. Ουδείς ποτε ένδεής έχρυσσε την θύραν αυτού επί ματαίω»².

Γνωρίσματα της προσωπικότητάς του ή δραστηριότητα και ή εργατικότητα δύο χαρακτηριστικά που είχαν ως αποτέλεσμα τη μεγάλη του δημιουργία. Ο Άνδρόνικος δεν ήξερε ανάπαυση και ήσυχία. Ήταν πάντα σε άπασχόληση. Έτρεχε για να προφθάσει. Έδλεπε ότι είχε τόσα πολλά να κάμει.

Παράλληλα με την άσκηση των ιερατικών του καθηκόντων ο Άνδρόνικος επιδόθηκε σε έρευνες και μελέτες. Γλωσσομαθής όντας αναζήτησε με επιμονή και υπομονή σε Εύρωπαϊκές βιβλιοθήκες ανέκδοτα ελληνικά θεολογικά κείμενα. Το 1863 μετέβη στη Ρωσία και από τις βιβλιοθήκες της Μόσχας και του Κιέβου άντέγραψε πολλά ενδιαφέροντα κείμενα από ανέκδοτα χειρόγραφα ελληνών συγγραφέων. Μετά την επιστροφή του απ' εκεί ο Άνδρόνικος εξέδωσε το 1865 δύο λόγους του Νικολάου Μεθώνης (12ος αϊ.) με εϋστοχες παρατηρήσεις και προλεγόμενα. Η πρώτη έκείνη επιστημονική έκδοση του Άνδρόνικου αποτέλεσε την αρχή σειράς τόμων που θα ακολουθοϋσαν με το γενικό τίτλο «Εκκλησιαστική βιβλιοθήκη».

Στην έκδοτική αυτή σειρά θα περιλαμβάνονταν όλα

τά ανέκδοτα χειρόγραφα ελληνών λογίων θεολόγων που είχε αντιγράψει ή θα άντέγραφε από τις βιβλιοθήκες μοναστηριών της πατρίδας μας, της Άνατολής, της Αιγύπτου, καθώς και από τις διάφορες βιβλιοθήκες της Εϋρώπης.

Ο πρώτος τόμος της σειράς έκδόθηκε το 1866 στη Λειψία και περιέχει «Ελλήνων θεολόγων συγγράμματα εκ χειρογράφων της εν Μόσχα βιβλιοθήκης, νυν το πρώτον εκδιδόμενα». Τα συγγράμματα αυτά άνήκουν στο Ζαχαρία, επίσκοπο Μυτιλήνης (6ος αϊ.), Νικήτα Σιτηάτο (11ος αϊ.), Ιωάννη Φουρνή (12ος αϊ.), Εϋστράτιο, μητροπολίτη Νικαίας (12ος αϊ.) κ.ά. Δυστυχώς ή αξιόλογη αυτή έκδοση, ή οποία περιλάμβανε εκτός από τα κείμενα και κατατοπιστική εισαγωγή, περιορίστηκε μόνο στον Α' τόμο, ελλείπει οικονομικών μέσων.

Ο μεσαιωνοδίδης Άνδρόνικος Δημητρακόπουλος, για να μη μείνει ανέκδοτο όλο αυτό το υλικό που είχε συγκεντρώσει με πολλούς κόπους και στερήσεις, κατέφυγε στην πρωταγεία του Έθνικού Πανεπιστημίου Αθηνών, προκειμένου να συνδράμει εκείνη την έκδοση της εκκλησιαστικής βιβλιοθήκης. Δυστυχώς κι αυτή ή προσπάθεια δεν απέδωσε. Η πρωταγεία απάντησε ότι ή Ακαδημαϊκή Σύγκλητος «σκεφθεΐσα περί της συνδρομής... δεν ήδυνήθη να συνδύσση την προθυμίαν, ήν είχε να συνδράμη ύμās μετά των όρων, οϋς έθεντο οι δωρηται και κληροδοται... Έκτός δε τούτου του σπουδαιοτάτου κωλύματος παρουσιάζεται και έτερον ανυπερβλητον, το της επικρατούσης νυν χρηματικής άμνηχανίας του Κράτους, ής ένεκα το Υπουργείον της Δημοσίας Παιδείσεως αφήρεσεν εκ του Προϋπολογισμού πάσαν συνδρομήν υπέρ της διδασκαλίας και επέβαλεν αυτήν εις το Πανεπιστήμιον».

Το επόμενο έτος ο Άνδρόνικος δημοσίευσε την πρώτη αυτοτελή ιστορική του πραγματεία με τίτλο «Ιστορία του σχίσματος της Λατινικής από της Ορθόδοξης Εκκλησίας» (εν Λειψία 1867). Στο σπουδαίο αυτό έργο, που συνέταξε ο Άνδρόνικος με πολλή ακρίβεια, άφηγήθηκε την ιστορία του σχίσματος. Με την παράθεση ανέκδοτων κειμένων από διάφορες βιβλιοθήκες φώτισε πολλά σημεία της αξιοθρήνητης αυτής υποθέσεως. Στις σελίδες του βιβλίου του διακρίνει κανείς το πάθος του για την Ορθοδοξία. Τις εισπράξεις από το βιβλίο του ο φιλόπατρις Έλληνας κληρικός διέθεσε για τις ανάγκες του κρητικού αγώνα. Το 1868 ο Άνδρόνικος δημοσίευσε στην εφημερίδα της Τεργέστης «Ημέρα» πραγματεία του σοφού κληρικού Εϋγένιου Βούλγαρη περί μουσικής, την οποία είχε αντιγράψει από χειρόγραφο της βιβλιοθήκης του Κιέβου. Τόν Οκτώβριο του ίδιου έτους ο Δημητρακόπουλος προτά-

2. Μαρ. Βρετού, Έθνικόν ήμερολόγιον 1870, σελ. 476-78.

ήθηκε από την Ίερά Σύνοδο της Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος γιά τήν Ἀρχιεπισκοπή τῆς Μαντινείας, ἀλλ' ὁ βασιλιάς τότε προσέκρινε τὸ Θεόκλητο Βίμπο, καθηγητὴ τῆς Θεολογίας.

Μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς συγκλήσεως τῆς Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ τὸ 1869 ἀπὸ τὸν πάπα Ρώμης Πίο τὸ Θ' γιά τὴν ἀνακήρυξη τοῦ πάπα ὡς ἀλάθητου, ὁ Ἀνδρόνικος δημοσίευσε ἀπὸ χειρόγραφα τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Λουγδούνου τῶν Βαταῶν (Λέυδεν τῆς Ὀλλανδίας) μὲ παράθεση καὶ ἄλλων ἀνέκδοτων κειμένων τοῦ Ἀθηναίου ἱερομόναχου «Ναθαναὴλ Χύχα, ἐγχειρίδιον περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ πάπα, ἐν Λειψία 1869». Τὸ ἐγχειρίδιο αὐτὸ μὲ τὴ φροντίδα τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Κυρίλλου Β' (1845 - 72) μεταφράστηκε στ' Ἀραβικὰ καὶ διανεμήθηκε δωρεὰν κατὰ χιλιάδες ἀντίτυπα στοὺς ἀραβόφωνους ὀρθόδοξους τῆς Συρίας καὶ τῆς Παλαιστίνης, γιά νὰ ἐνημερωθοῦν.

Γιά τὴν ἐκδοση τοῦ ἔργου αὐτοῦ καὶ μάλιστα στὴν κατάλληλη στιγμή, καθὼς καὶ γιά ὅλη τὴν ἐρευνητικὴ του προσπάθεια ὁ Νικηφόρος Καλογεράς, καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου, ἔγραψε ἐπαίνους γιά τὸ Δημητράκοπουλο.

Σχετικὴ μὲ τὸ ἀνωτέρω θέμα εἶναι καὶ ἡ μικρὴ πραγματεία τοῦ Ἀνδρόνικου ποὺ δημοσιεύτηκε στὴν «Ἡμέρα» τῆς Τεργέστης (ἀριθ. Φ. 733, 1870) «Περὶ τῶν αἰρετικῶν παπῶν τῆς Ρώμης». Ἐγράψε αὐτὴ ὁ Δημητράκοπουλος, γιά νὰ δείξει ὅτι τὸ δόγμα τοῦ ἀλαθήτου στὴ Δυτικὴ Ἐκκλησία εἶναι ἐντελὼς ἀδόκιμο. Μάλιστα ἀπευθυνόμενος στοὺς Ἰησουῖτες ρωτᾷ: «ὦ! ἀγαθοὶ Ἰησουῖται, ἀλάνθαστος ἦτο ὁ ἀγράμματος πάπας Ζεφυρίνος, ὁ τὴν αἵρεσιν τοῦ Μοντανῶ ἀποδεξάμενος; Ἀλάνθαστος ἦν ὁ ἐν κακίᾳ πανούργος καὶ ποικίλος πρὸς πλάνην Σαβελλιανὸς Κάλλιστος; Ἀλάνθαστος ἦν ὁ τοῖς εἰδώλοις θύσας Μαρκελλίνος;... Ἀλάνθαστος ὁ ὑπὸ τῆς ἑκτῆς Οἰκουμένης Συνόδου ἀναθέματι ὡς αἰρετικὸς καθυποβλήθεις Ὀνώριος;»³.

Τὸ 1870 ὁ Δημητράκοπουλος δημοσίευσε σὲ ξεχωριστὸ τεῦχος «τὸ κάλλιστον», ὅπως τὸ χαρακτηρίζει ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, «Δοκίμιον περὶ τοῦ θείου καὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Μητροφάνους Κριτοπούλου, πατριάρχου Ἀλεξανδρείας». Στὸ ἔργο αὐτὸ ὁ συγγραφέας παραθέτει καὶ ἀνέκδοτες τοῦ πατριάρχου ἐπιστολὲς ποὺ ἀντέγραψε ἀπὸ ἐλληνικοὺς κώδικες τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ἀμβούργου. Στὸ ἀνωτέρω δοκίμιον ὁ Ἀνδρόνικος ἀπέκρουσε τὴ λαθεμένη ἀποψη τοῦ Κων. Σάθα ὅτι δῆθεν ἡ φερομένη ὁμολογία ἐπ' ὀνόματι τοῦ Κριτοπούλου δὲν ἀνήκει σ' αὐτόν. Ἐπίσης ἐπέκρινε

τὸ Σάθα, γιὰτὶ χωρὶς νὰ ἔχει ὑπόψη τοῦ τὴν κατήχησιν τοῦ Ζαχαρία Γεργανοῦ, Μητροπολίτη Ἀρτας, ὑποστήριξε ὅτι αὐτὴ εἶναι ἐπηρεασμένη ἀπὸ Λουθηροκαλβινικὰς ἀντιλήψεις. Δυστυχῶς, ἡ ἀνωτέρω πραγματεία ἀποτελεσε τὴν ἀρχὴ δημοσιογραφικῆς ἀντιδικίας μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν, ἡ ὁποία πῆρε στὴ συνέχεια μεγάλες διαστάσεις. Οἱ δημοσιογραφικοὶ διαξιφισμοὶ Δημητράκοπουλου - Σάθα εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα τὴ συγγραφή ἀπὸ τὸν πρῶτον δύο ἀριστῶν πραγματειῶν. Ἡ πρώτη, ἐκτάσεως 120 σελίδων, ἔχει τίτλον «Προσθήκαι καὶ διορθώσεις εἰς τὴν Νεοελληνικὴν Φιλολογίαν Κων. Σάθα» καὶ ἡ δευτέρη, 53 σελίδων, ἐπιγράφεται: «Ἐπανορθώσεις σφαλμάτων παρατηρηθέντων εἰς τὴν Νεοελληνικὴν Φιλολογίαν Κ. Σάθα μετὰ τινων προσθηκῶν». Ὁ Κων. Σάθας φαίνεται ὅτι ἀγνοοῦσε τὴν πολυμάθεια τοῦ Δημητράκοπουλου καὶ γι' αὐτὸ ἐπέμενε σὲ ὅσα ἀδασανίστως πολλὰς φορὰς εἶχε ἀντιγράψει.

Στὸ πρῶτον βιβλίον ὁ Ἀνδρόνικος ἐλέγχει μὲ λεπτὴ εἰρωνεία τὸ Σάθα γιά ἀνακρίβειες, ἀναχρονισμούς, ἀποδόσεις συγγραμμάτων σὲ ἄλλους ἀντὶ ἄλλων ἀκόμα καὶ γιά ἄγνοια τοῦ νοήματος λέξεων.

Μὲ δριμύτητα ἐπικρίνει τὸ Σάθα ὅτι παραπέμπει σὲ συγγράμματα, τὰ ὁποῖα οὐδέποτε εἶδε «ἀλλ' ἀντέγραψε τὰς παραπομπὰς παρ' ἄλλων, ὅπως φανῇ ὅτι ἀνέγνωσε πολλὰ»⁴. Σὲ ἄλλο σημεῖον τῆς πραγματείας του ὁ Ἀνδρόνικος κατηγορεῖ τὸ Σάθα, γιὰτὶ χαρακτηρίσει ἐκεῖνος τὸ Μάξιμον Καλλιπολίτη αἰρετικὸν γιά τὸ λόγο ὅτι μετέφρασε στὴν καθομιλουμένη τὴν Κ. Διαθήκη. «Ἄν, γράφει ὁ Δημητράκοπουλος, ἡ μετάφρασις τῆς Γραφῆς εἶναι αἵρεσις, τότε καὶ οἱ ἐρμηνευταὶ πρέπει νὰ εἶναι αἰρετικοί, τότε εἶναι αἰρετικὸς ὁ τὴν Πεντάτευχον μεταφράσας Νικόλαος ὁ Κασσαδέτης, εἶναι αἰρετικὸς ὁ Κρῆς Ἀθανάσιος Βαρούχας καὶ ὁ Ζακύνθιος Ἰωάννης Λίτινος, οἱ τὸ ψαλτήριον μεταφράσαντες, εἶναι αἰρετικὸς ὁ τὴν Ἀγίαν Γραφήν μεταφράσας Νεόφυτος ὁ Βάμβας»⁵. Θύμισε στὸ Σάθα τὴν φράσιν τοῦ Ἀπ. Παύλου: «Ἐκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἐν τούτῳ καὶ μενέτω»⁶ καὶ τοῦ συνέστησε νὰ προσέχει στὴν ἱστορικὴ πλευρὰ τῶν ὧν γράφει, γιὰτὶ «πολλοὺς ἀνέστησε νεκροὺς καὶ πολλοὺς ἔθαψε ζῶντας»⁷ μὲ τίς χρονολογίας ποὺ ἔγραφε χωρὶς νὰ δίδει προσοχή.

(Συνεχίζεται)

3. Ἀνδρ. Δημητράκοπουλος, Ὁρθόδοξος Ἑλλάς, σελ. ια', ὑποσημείωση (α).

4. Προσθήκαι καὶ διορθώσεις... σελ. 42.

5. Ἐπανορθώσεις σφαλμάτων σελ. 30, Προσθήκαι καὶ διορθώσεις σελ. 50.

6. Α' Κορ. 7,24.

7. Προσθήκαι καὶ διορθώσεις, σελ. 50 ὑποσ. (α).

ΤΡΕΙΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΕΠΟΧΕΣ

Τοῦ κ. ΑΘΑΝ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ

Στὰ 1961 ὁ Robert Bolt ἀνέβασε σὲ θεατρικὴ σκηνὴ τοῦ Λονδίνου ἓνα ἔργο πού ἄφησε πολὺ καλὲς ἐντυπώσεις καὶ στὴ συνέχεια εἶχε μεγάλη ἐπιτυχία, ὅπου παίχθηκε. Ὁ τίτλος του «Ένας ἄνθρωπος γιὰ ὅλες τὶς ἐποχές» ἀπέδιδε κάπως τὸν ἐγκωμιαστικὸ χαρακτηρισμὸ τοῦ μεγάλου Ἀγγλοῦ οὐμανιστῆ Τόμας Μόρ ἀπὸ τὸν Ἑρασμο ὡς omnium horarum homo. Στὸ ἔργο αὐτὸ διαγράφεται πειστικὰ «ἡ μεγαλύτερη ἱστορικὴ μορφή στὴν ἀγγλικὴ ἱστορία», κατὰ τὸν χαρακτηρισμὸ τοῦ G. K. Chesterton. Ὁ Τόμας Μόρ ὑπῆρξε πράγματι ὁ ἄνθρωπος πού ἐκτίμησε τὴν συνείδησή του περισσότερο ἀπὸ τὴν ζωὴ του καὶ γι' αὐτὸ μπόρεσε νὰ ἐπιδείξει ἀδαμάντινη αἴσθηση τῶν δυνάμεων πού ἡ ἀνθρώπινη φύση ἐπιβάλλει, ἀλλὰ καὶ τῶν δυνατοτήτων πού ἐπιδαφιλεῖ στὸν ἄνθρωπο ἡ θεία χάρις χαριτώνοντας καὶ ἀγιάζοντάς τον. Τιμᾶται μάλιστα ἀπὸ τὴν Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ὡς ἅγιος τὴν 9ῃ Ἰουλίου. Ὁ ἄνθρωπος πού μὲ τὴν ἀρνησὶ του νὰ ὑπογράψει τὸ «Ψήφισμα τῆς Διαδοχῆς», τὸ ἔγγραφο δηλαδὴ πού εἶχε κηρύξει ἄκυρο τὸ γάμο τοῦ βασιλιᾶ τῆς Ἀγγλίας Ἑρρίκου Η' μὲ τὴν Αἰκατερίνη τῆς Ἀραγῶνας, πράγματι θεώρησε ὅτι ἀκολουθεῖ τὴν φωνὴ τῆς συνειδήσεώς του ἀρνούμενος ν' ἀντικαταστήσει τὸν θεὸ μὲ τὸν ἀνθρώπινο νόμο. Ἀρνήθηκε ἔτσι ν' ἀρπάξει τὴν εὐκαιρία νὰ συνεχίσει νὰ ζεῖ, χωρὶς ὅμως τὸ φῶς τῆς συνειδήσεως, καὶ ἄδραξε τὸν μαῦρο θάνατο στὰ 1535, παραδίδοντας στὸ Θεὸ «τὴ λευκότερη ἀπὸ τὸ χιόνι ψυχῆ του», ὅπως εἶπε ὁ Ἑρασμος, συγκλονίζοντας τὴν Εὐρώπῃ ὁλόκληρη μὲ τὴν εἶδηση τῆς ἀδικῆς καταδίκης του.

Στὸ θεατρικὸ ἔργο πού ἀναφέρθηκε ἡ πιὸ χαρακτηριστικὴ καὶ δυνατὴ ἴσως σκηνὴ εἶναι, πρὸς τὸ τέλος τῆς δευτέρας πράξης, ὁ διάλογος τοῦ Μόρ μὲ τὴ γυναῖκα του Ἀλὶς καὶ τὴν κόρη του Μάργκαρετ. Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ὁ συγγραφεὺς σκιαγραφεῖ τὴν μοναξιά τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος βλέπει ὅχι τὸ ἄμεσο καλὸ καὶ συμφέρον, ὅπως χρησιμοθηρικὰ ἐννοεῖται ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, ἀλλὰ τὸ ἀπώτερο ἀγαθόν, αὐτὸ πού δικαιώνει τὴν ζωὴ ὡς δῶρο Θεοῦ. Συναισθηματικὰ οἱ συγγενεῖς εἶναι βαθιὰ συνδεδεμένοι μὲ τὸν μεγάλο αὐτὸ ἄνδρα ὑπαρξιακὰ ὅμως στέκονται μακριὰ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο πού δὲν προχωρεῖ σὲ ἐπιλογές, ὅπως τὶς ὑπαγορεύει ἡ λογικὴ, ἀλλὰ ἔχει διδαχθεῖ «τοῦ ποιεῖν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ» (Ψαλ. 142,10) καὶ θυσιάζει τὰ πάντα γι' αὐτὰ πού ἀγάπησε, ἀφήνοντας τὴν

καρδιά του νὰ ξεχειλίσαι καὶ νὰ πλημμυρίσει τὸν νοῦ καὶ τὴν ὑπαρξὴ του. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς «τῆς ἀσυνήθιστης ἐπιλογῆς» μένει μόνος, ζεῖ τὴν ἐμπειρία τῆς ἐρήμου, δίνει τὴν ἐντύπωση ὅτι πορεύεται κατὰ τὸν ψαλμωδὸ «ἐν γῇ ἐρήμῳ καὶ ἀβάτῳ καὶ ἀνύδρῳ» (Ψαλ. 62,1) καὶ αἰσθάνεται ὅτι διψάει τὴ στιγμὴ πού κανεὶς δὲν φαίνεται νὰ καταλαβαίνει τὴν ἀνάγκη νὰ στάξει λίγες σταγόνες μέσα στὸ ἄδειο ποτήρι του.

Σὲ ὁλόκληρη τὴν Ἀγία Γραφή δὲν θὰ βρεθεῖ συγκλονιστικότερη ἀναπαράσταση τῆς ἐμπειρίας τῆς ὑπαρξῆς πού προχωρεῖ σὲ μοναχικὴ ἐπιλογὴ ἀπὸ τὴν δραματικὴ συνομιλία τοῦ Ἰησοῦ μὲ τὸν διάβολο στὴν ἐρημο κοντὰ στὴν Ἱεριχώ, μετὰ τὸ βάπτισμα καὶ τὴν τεσσαρακονθήμερη νηστεία τοῦ Κυρίου, ὅπως κυρίως μᾶς τὴν παραδίδουν οἱ εὐαγγελιστὲς Ματθαῖος (δ' 1-11) καὶ Λουκᾶς (δ' 1-13). Στὴ συνάντηση αὐτὴ προβάλλεται παραστατικὰ ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ἡ προσπάθεια τοῦ διαβόλου νὰ ὁδηγήσει σὲ σύγχυση καὶ ἀνυπόστατες ἐπιλογές, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἡ προσωπικότητα τοῦ Ἰησοῦ πού ὑπογραμμίζει τὰ ὅριά του στὸν χῶρο καὶ τὸν χρόνο, αὐτὰ τὰ ὅρια πού κατὰ θεία συγκατάβαση δέχθηκε ὡς τέλειος ἄνθρωπος, ἀλλὰ ταυτόχρονα ὑπογραμμίζει καὶ τὴν λυτρωτικὴ καὶ ἄμεση σχέση ἀγάπης μὲ τὸν Θεὸ Πατέρα. (Προβάλλει ἔτσι ὁ τύπος τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἀκούει καὶ κατανοεῖ τὸν ἀνεπανάληπτο ποιητικὸ λόγο τοῦ Δ. Σολωμοῦ ἀπὸ τὸν Πόρφυρα:

Ἡ Κόλαση παντ' ἄγρυπνη σοῦ στήθηκε τριγύρου
Ἀλλὰ δὲν ἔχει δύναμη πάρεξ μακριὰ καὶ πέρα
Μακριὰ πὸ τὴν Παράδεισω, καὶ σὺ σ' ἐσὲ χεῖς
μέρος).

Ὁ Ἰησοῦς σημαδεύει τὴν ἀρχὴ τοῦ τέλους, τὸν σκοπὸ τῆς ζωῆς μας, μὲ τὴν νίκη του κατὰ τοῦ διαβόλου ἀκριβῶς στοὺς τρεῖς ἐκείνους ἀρχαίους πειρασμοὺς —τὴν ἀπαγορευμένη βουλιμία, τὴν ἔπαρση καὶ τὴν ἐπιδίωξη τῆς ἐξουσίας καὶ τῆς κυριαρχίας— μὲ τοὺς ὁποῖους ὁ μισόκαλος νίκησε τὸν πρῶτο Ἀδάμ καὶ προκάλεσε τὴν πτῶση του. Ἐδῶσε ἔτσι ὁ Κύριος τρεῖς ἀπαντήσεις στοὺς τρεῖς θανάσιμους διαβολικὸν πειρασμοὺς, μὲ τοὺς ὁποῖους ὁ αἰώνιος ἐχθρὸς προσπαθεῖ ν' ἀπομακρύνει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ τὸν πείσει ν' ἀναζητήσῃ τὴν ἱκανοποίησιν τῆς δικῆς του ἐπιθυμίας παγιδευμένος σὲ ἀπατηλὲς ὑποσχέσεις. Γιὰ τοὺς Χριστιανούς κάθε ἐποχῆς οἱ τρεῖς ἀπαντήσεις τοῦ Κυρίου ἀποτελοῦν πρότυπο

μιμήσεως στὸν ἀγῶνα τους κατὰ τοῦ διαβόλου μέχρι τὴν κατατρόπωσή του.

Π ρ ὶ τ η ἀ π ά ν τ η σ η.

Στὴν πρώτη περίστασις ὁ Ἰησοῦς ἀρνήθηκε νὰ μεταβάλλει τὶς πέτρες σὲ ψωμί, ἀρνήθηκε δηλαδή νὰ κάνει ἓνα θαῦμα ποὺ θὰ δικαίωνε στὸ ἐξῆς ὅλους τοὺς ἐπιτήδειους γόνιτες ὄλων τῶν ἐποχῶν, οἱ ὅποιοι μὲ ἐντυπωσιακὰ μέσα προσπαθοῦν νὰ πείσουν ὅτι ἡ ἀλήθεια εἶναι ἀποδεικτικὴ ὑπόθεσις. Τίποτα πὶδ ἄμεσο καὶ πρωτογενὲς ἀπὸ τὸ αἶσθημα τῆς πείνας, αὐτὸ ποὺ καὶ τὸ βρέφος φανερῶνει μὲ τὸν χαρακτηριστικὸ του τρόπο. Μπορεῖς ὅμως νὰ ὑποτάξεις στὴν ικανοποίησή του τὴν ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ, μπορεῖ ἡ γεύσις ἑνὸς καρποῦ κάποτε ἀπαγορευμένου, ὅπως στὸ βιβλίον Γενέσεως, νὰ σὲ ἀναδείξει σὲ Θεὸ χωρὶς Θεό, μπορεῖ ἡ ἀλήθεια ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ νὰ ἐξαρτηθεῖ ἀπὸ τὴν πειστικότητα ἑνὸς θαύματος ποὺ ἐξυπηρετεῖ μάλιστα ἓνα αἶσθημα ὁπωσδήποτε φυσιολογικὸ καὶ ζωτικόν, ἀλλὰ δευτερεῦον γιὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ζωῆς, ποὺ εἶναι δῶρο τῆς θείας χάριτος; Ὁ Ἰησοῦς ἀντιδρᾷ καὶ ἀνατρέπει τὴν προσπάθειαν τοῦ διαβόλου νὰ νομιμοποιήσῃ τὴν ἀποδεικτικὴ ικανότητα τῆς λογικῆς νὰ διαπραγματευτεῖ τὴν ἀλήθεια. Ὁ Κύριος ὑπενθυμίζει ὅτι ἡ ἀλήθεια πράγματι ὑπερβαίνει τὴν λογικὴν, ἐφ' ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ «παντὸς ῥήματος ἐκπορευομένου διὰ στόματος Θεοῦ», δηλαδή ἀπὸ τὸ θεῖον θέλημα. Ὑποδηλώνεται ἔτσι ὅτι ἡ ψυχὴ συσκοτίζεται μέσα στοὺς ἀδιέξοδους δαιδάλους τῆς λογικῆς διαδικασίας, ἂν παρασυρθεῖ στὴν ἐγκατάλειψιν τῆς πίστεως μέχρι τὴν ἐξέτασιν τῆς διαβολικῆς ὑποθέσεως «εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ» (Ματθ. δ' 3. Λουκ. δ' 3). Ἡ ψυχὴ πάλι λάμπει κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τῶν θείων Γραφῶν, οἱ ὁποῖες τὴν ὁδηγοῦν σὲ ἀσφαλέστερα καὶ ἀκριβέστερα συμπεράσματα, θεμελιωμένα κυρίως πάνω στὴν πίστιν.

Ἀνάλογο πειρασμὸ ἀντιμετώπισε ὁ σὲρ Τόμας Μόρ, ὅταν κλήθηκε ἀπὸ τὸν βασιλιά του νὰ ὑπογράψῃ τὴν ἀκυρωτικὴ πράξιν τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου ποὺ ἡ πολιτικὴ σκοπιμότητα θεώρησε ἐμπόδιον στὴν ἀπόκτησιν ἑνὸς διαδόχου, αὐτοῦ ποὺ ἡ ἀκαρπη καὶ ἀποδιοπομπαία Αἰκατερίνη δὲν μπορούσε νὰ δώσει γιὰ τὸν θρόνον τῆς Ἀγγλίας. Ὁ Μόρ μπορούσε νὰ μεταβάλλῃ τὶς πέτρες σὲ ψωμί, νὰ ἐπιλέξῃ δηλαδή τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἀνθρώπινου ἀπὸ τὸν θεῖον νόμον καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν βιολογικὴ ἐπιβίωσίν του, τὴν ὁποίαν ὑποδηλώνει τὸ ψωμί τῶν εὐαγγελικῶν περικοπῶν. Προτίμησε ὅμως νὰ μείνῃ ἀκλόνητος στὸ πέτρινον θεμέλιον τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ δι-

καιώσῃ τὴν ὑπαρξὴν του παρουσιάζοντας τὰ διαπιστευτήρια τῆς πίστεως του στὸν Θεὸ μᾶλλον παρὰ στὸν ἄνθρωπον. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀποψη τοῦλάχιστον φαίνεται ὅτι ὁ οὐμανισμὸς τοῦ μεγάλου Ἀγγλοῦ δὲν ἦταν ἀνθρωποκεντρικὸς.

Δ ε ύ τ ε ρ η ἀ π ά ν τ η σ η.

Ἡ ὑπερνίκησις τοῦ πειρασμοῦ τῆς σάρκας ὁδηγεῖ στὸν δεύτερον πειρασμὸ τοῦ πνεύματος. Ἡ γεύσις μιᾶς νίκης κατὰ τοῦ διαβόλου μπορεῖ νὰ ὁδηγήσῃ σὲ μεγαλυνχίαν καὶ ἔπαρσιν, μπορεῖ νὰ ὁδηγήσῃ στὴν ἀπατηλὴ πεποίθησιν ὅτι ὁ νικητὴς ἔφθασε στὴν κορυφὴ τῆς ἁγιωσύνης, ὅπως ὑποδηλώνει εὐαγγελικῶς «τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ» (Ματθ. δ' 5. Λουκ. δ' 9). Γιὰ τὸν Μόρ, ὅπως καὶ γιὰ κάθε χριστιανὸν ἥρωα, ἐγείρεται πάντα ὁ πνευματικὸς κίνδυνος τῆς ἀλαζονείας τῆς ἁγιωσύνης, τῆς ἐγωκεντρικῆς βεβαιότητος ὅτι τὸ ἀγαθὸν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰ προσωπικὰ καλὰ ἔργα καὶ ὅτι ἡ δικαίωσίς του εἶναι δεδομένη συνέπεια τῶν δικῶν του κατορθωμάτων καὶ ὅχι τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. Ἡ πλάνη αὕτη —ἀφετηρία πολλῶν αἰρέσεων στὴν ἱστορίαν τοῦ χριστιανισμοῦ— φωλιάζει στὸ βάθος τῆς ψυχῆς καὶ τὴν νεκρώνει φράζοντας τὴν ροὴ τῆς θείας χάριτος, ὅπως ἡ διακοπὴ τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος λόγῳ ἀρτηρίτιδας προκαλεῖ ἰσχυαμικὴ γάγγραιναν καὶ νεκρώνει τὸ σῶμα. Ὁ Ἰησοῦς στὸ σημεῖον αὐτὸ ὑπενθυμίζει ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἐκπειράζεται, δὲν εἶναι δυνατόν ὁ ἄνθρωπος νὰ ὑπαγορεύσῃ τὴν ἐνέργειαν τῆς θείας Πρόνοιας καὶ ἐνδεχομένως νὰ τὴν ὑποκαταστήσῃ μὲ ὁποιαδήποτε δικίαν του ἐνέργειαν. Ὁ παλιὸς Ἰσραὴλ, ὅταν στὴν ἔρημον τοῦ Σινᾶ ξέχασε τὸν ὀφειλόμενο φόβον Θεοῦ καὶ ἔπαψε νὰ ἐπιδεικνύει ὑπομονὴν καὶ ταπείνωσιν, ἔπαψε νὰ κάνει «τὸ ἀρεστὸν καὶ τὸ καλὸν ἔναντι Κυρίου τοῦ Θεοῦ» (Δευτ. στ' 18), ἀποπροσανατολίσθηκε καὶ πορεύθηκε «ὀπίσω θεῶν ἐτέρων» (Δευτ. στ' 14), κατέληξε δηλαδή στὴν εἰδωλολατρείαν. Ἡ ἁγιωσύνη δὲν εἶναι πηγὴ θεατρικῶν καὶ ἀνώφελων ἐκδηλώσεων, ἀλλὰ εἶναι δῶρο τῆς θείας χάριτος ποὺ καλλιεργεῖται ἀπὸ τὸν χριστιανὸν ὅχι μὲ ἀλαζονικὴ αὐτοπεποίθησιν, ἀλλὰ μὲ ὑπομονὴν στὸν πόνο καὶ καρδιακὴ ταπείνωσιν σὲ κάθε περίστασιν, ὥστε «ἐτάζων καρδίας καὶ νεφροὺς ὁ Θεός» (Ψαλ. 7,10), νὰ τὸν ἀναδείξῃ μετὰ τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ σὲ «θυμίαμα εὖοσμον, μύρον πολύτιμον» κατὰ τὸ πρότυπον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου.

Τ ρ ί τ η ἀ π ά ν τ η σ η.

Ἡ τρίτη ἀπάντησις τοῦ Ἰησοῦ εἶναι σχετικὴ μὲ

τὴν προσφορὰ τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας καὶ κυριαρχίας ἀπὸ τὸν διάβολο. Ἐνδεχόμενη ἀποδοχὴ τῆς θὰ ἔδινε ἴσως στὸν Μεσσία τὴν εὐκαιρία νὰ ἐπιβάλει τὶς μεταρρυθμίσεις του καὶ στὴ συνέχεια θὰ κήρυττε ὅτι ὁ σκοπὸς ἀγιάζει τὰ μέσα. Δὲν θὰ ἦταν ὅμως πιά ὁ Θεὸς τῆς ἀγάπης, ἀλλὰ ὁ κυρίαρχος τοῦ παιχνιδιοῦ τῆς ἐξουσίας, αὐτῆς ποὺ προσπαθεῖ νὰ διαστελεῖ τὸν σκοπὸ ἀπὸ τὰ μέσα. Σκοπὸς καὶ μέσα ὅμως παραμένουν ἐνωμένα, ὅπως ὁ ποταμὸς ποὺ ἐκβάλλει σὲ λίμνη: ἂν ὑπάρχει δηλητήριο στὰ μέσα, θὰ δηλητηριασθεῖ καὶ ἡ λίμνη. Μπορεῖ κανεὶς νὰ θυμηθεῖ ἐδῶ τὴν ἀντιπάθεια ποὺ ἐκφράζει ὁ Ντοστογιέφσκη στοὺς «Δαίμονες» γιὰ τοὺς ἀποδέκτες τῆς τρίτης αὐτῆς διὰβολικῆς προσφορᾶς, τοὺς ἀποστόλους τοῦ νέου εὐαγγελίου, τοὺς σταυροφόρους ἐκείνους τῆς «ἀγάπης», ποὺ ὁργανωμένοι σὲ πολιτικὰ κινήματα τοῦ καιροῦ τοῦ ἐπαγγέλλονταν νὰ σώσουν τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὴ βία καὶ τὴν ὑποταγὴ.

Τὸ εὐαγγελικὸ «λίαν ὑψηλὸν ὄρος» ὑποδηλώνει τὴν ἐξουσία τοῦ πλοῦτου καὶ τὴν κοσμικὴ δόξα ποὺ ἡ ἐπιδιώξῃ τῆς διεγείρει τὴν καρδιακὴ ὑπερηφάνεια καὶ ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο στὴν ἀναξήτηση τρόπων ἀποκτησῆς τῆς κυριαρχίας μέσα στὸν κόσμο. Σ' αὐτὸ τὸν πειρασμὸ ὁ Ἰησοῦς ἀπαντᾷ ὅτι «Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις», γιὰ ν' ἀκουσθεῖ ἀργότερα ὁ ἀντίλαλος τῆς ἀποστολικῆς δοξολογίας ὅτι πάνω ἀπὸ ὅλους τοὺς βασιλεῖς καὶ κυρίους ἓνας εἶναι «ὁ μακάριος καὶ μόνος δυνάστης, ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλευνόντων καὶ κύριος τῶν κυριευόντων, ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν, ὡς οἰκῶν ἀπρόσιτον» (Α' Τιμ. στ' 15). Ὁ σὲρ Τόμας θὰ μπορούσε νὰ συνεχίσει, κάνοντας τοὺς συμβιβασμοὺς ποὺ τοῦ ζητήθηκαν, ν' ἀσκεῖ τὴν ἐξουσία καὶ νὰ προωθεῖ κατὰ τὸ δυνατόν τὰ μέτρα τοῦ δικοῦ του κυβερνητικοῦ προγράμματος. Ἡ ἐπιλογὴ του ὅμως δὲν θὰ ἦταν πλέον προσκύνηση καὶ λατρεία Θεοῦ, ἀλλὰ ψυχρὸς ὑπολογισμὸς μέσα στὴν ἀδυσώπητη καὶ ἀδιέξοδη ξηρότητα τῆς ἐρήμου. Ἀντίθετα ἡ ἐπιλογὴ του ἀπέδειξε βαθειὰ γνώση τῆς σύγκρουσης ἀνάμεσα στὰ ψεύτικα σχέδια τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸ σχέδιο τῆς θείας οἰκονομίας, ὅπως διατρανώνεται στὴν κυριακὴ φράση: «ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ» (Ἰω. ιη' 37). Ἀποτελεῖ προσωπικὸ καθήκον καὶ εὐθύνη τοῦ χριστιανοῦ νὰ κηρύξει τὸν εὐαγγελικὸ λόγο ἐμπρακτα, νὰ βιώσει τοὺς Μακαρισμοὺς καὶ νὰ πορευθεῖ στὴ νέα ζωὴ μὲ καθαρότητα καὶ διαφάνεια, ὥστε, μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, νὰ προωθηθοῦν οἱ γραμμεῖς τῶν στρατιωτῶν τῆς ἀλήθειας καὶ νὰ διαλυθοῦν ἐκεῖνες τοῦ ψεύδους.

Ὁ Ἰησοῦς δείχνει στὸν ἄνθρωπο κάθε ἐποχῆς ὅτι ὁ διάβολος ἐπιδιώκει ἐντεχνα νὰ ἐπεκτείνει τὴν ἔρημο μέσα του, ἡ ἄμμος τῆς νὰ σκεπάσει σιγὰ-σιγὰ καὶ νὰ μαράνει τὴν ζωὴ του, ὥσπου τελικὰ νὰ τὴν πνίξει καὶ νὰ τὴν θανατώσει. Μοναδικὴ διέξοδος εἶναι ἡ πνευματικὴ πορεία πρὸς τὸν Θεό, αὐτὴ ποὺ ξεκινάει ἀπὸ τὴν μοναχικὴ ἐπιλογὴ τῆς ὑπάρξεως στὴν ἔρημο τῆς σύγχρονης θλίψης καὶ σημαδεύει τὴν ἐξέλιξη τῆς ζωῆς κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τῆς θείας χάριτος σὲ μοναδικὴ αὐθεντικὴ ἐμπειρία ἀγάπης, ὅπως τόσο ὠραία τὴν περιγράφει τὸ Ἄσμα Ἀσμάτων: «ἔδρον ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου· ἐκράτησα αὐτὸν καὶ οὐκ ἀφῆκα αὐτὸν» (γ' 4), «ἔδωρ πολὺ οὐ δυνήσεται σβέσαι τὴν ἀγάπην καὶ ποταμοὶ οὐ συγκλύσουσιν αὐτήν» (η' 7). Ἐξ ἄλλου τὴν πορεία αὐτὴ ξεκινάει κανεὶς ἀπὸ ἀγάπῃ, ὅχι μὲ τὴν λογικὴ, ὅπως λέει ὁ σὲρ Τόμας Μορ πρὸς τὸ τέλος τοῦ δράματος ποὺ ἀναφέρθηκε. Ἄν ἡ πνευματικὴ αὐτὴ πορεία μὲ τέρμα τῆς τὴν λύτρωση, τὴν θέωση, τὴν ἔνωση μὲ τὸν Θεὸ δὲν πραγματοποιηθεῖ, τότε θ' ἀπομείνει ἡ ἀγωνία τῆς ὑπάρξεως ὡς ἀγωνία τῆς πορείας στὴν ἔρημο χωρὶς ἀνάπαυλα ἢ ἀνακούφιση πραγματικὴ. Χωρὶς τὴν πνευματικὴ αὐτὴ πορεία ἀπομένει ἡ ὑπαρξὴ νὰ παρακολουθεῖ μὲ ἀγωνία τὴν πρόοδο τῆς ἐρήμου ποὺ καταπίνει ἀργὰ καὶ σταθερὰ τὴν τελευταία ἰκμάδα δροσιᾶς καὶ ζωῆς μέσα τῆς. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ αἰώνια καταδίκη καὶ ὁ θάνατος τῆς ὑπάρξεως.

ΕΡΜΗΝΕΙΑΙ ΕΥΣΕΒΕΙΣ

τοῦ ψυχωφελεστάτου καὶ θαυμαστοῦ βιβλίου
ὀνομαζομένου

ΠΕΡΙ ΜΙΜΗΣΕΩΣ ΧΡΙΣΤΟΥ

μὲ στόχασες πνευματικαῖς καὶ κατάνυξιν
εἰς κάθε κεφάλαιον

Ἡ «Μίμησις» αὐτὴ τοῦ Χριστοῦ διαφέρει θεατικῶς ἀπὸ ὅλες τὶς μέχρι τώρα μεταφράσεις εἰς τὴν ἑλληνικὴν. Εἶναι ἡ πληρεστέρα, ἀπὸ ὀρθοδόξου ἐπόψεως.

Ἀνατύπωσις καλαίσθητος κατὰ τὸ πρωτότυπον ἐκδόσεως Ἑνετίας, ἔτους 1770. Μὲ ἔγκρισιν καὶ εὐλογίαν τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας μας.

Σελίδες 532, ἐξώφυλλον εἰς τετραχρωμίαν, δρχ. 800 (πλέον ταχυδρομικά).

Κεντρικὴ διάθεσις: Ἀποστολικὴ
Διακονία, Ἰασοῦ 1, 115 21 Ἀθήνα, τηλ.
722.8008.

ΝΟΥΘΕΣΙΑΣ ΡΗΜΑΤΑ

Τοῦ κ. ΑΘΑΝ. Γ. ΜΕΛΙΣΣΑΡΗ
Φοιτητοῦ Θεολογίας

Ἀλησμονήτες ἐντυπώσεις.

Ὅταν ἐπισκέφθηκα τὸ Ἅγιον Ὄρος, γιὰ πρώτη φορά —ὡς φοιτητῆς Θεολογίας— ἔζησα ἀπὸ κοντὰ ὅλα ὅσα εἶχα διαβάσει γι' αὐτό¹. Διαπίστωσα ὅτι «ὅπως ἡ Ἑλληνικὴ Πατρίς μας εἶναι χώρα Ἀγίων καὶ ἡρώων καὶ μεγαλουργημάτων διὰ τὸν ἀμερόληπτον ἐρευνητήν, οὕτω καὶ τὸ Ἅγιον Ὄρος εἶναι ἡ χώρα τῶν θαυμάτων»². Φεύγοντας ἀπὸ τὸ Ὄρος καὶ παίρνοντας τὸ καραβάκι ἀπὸ τὴν Δάφνη γιὰ τὸ δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς, ἔζητησα ἀπὸ τὸν Κύριο νὰ μοῦ ἐπιτρέψει σύντομα νὰ βρεθῶ ξανά σ' αὐτὸ τὸ θεῖο μέρος, ποὺ βασιλεύει αἰώνια ἀταραξία καὶ μακαρία σιωπή.

Ἐκπλήρωση ἐπιθυμίας.

Ἐὐλογητὸς Κύριος, ὅτι εἰσήκουσε τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου³. Ἡ ἐπιθυμία μου ἐκπληρώθηκε. Δόξα σοι ὁ Θεός!

Συνεχίζουσα μία παράδοση, ἡ ὁποία δημιουργήθηκε ἀπὸ ἀρχετὰ ἔτη, ἡ Ριζάρειος Ἐκκλησιαστικὴ Σχολὴ πραγματοποιοῦσε καὶ φέτος τὴν ἐτήσια αὐτῆς ἐκδρομὴν στὸ Ἁγιώνυμο Ὄρος τοῦ Ἁθω. Ἡ ἐκδρομὴ ἔγινε κατὰ τὴν Δ' ἐβδομάδα ἀπὸ τοῦ Πάσχα (28 Ἀπριλίου - 4 Μαΐου 1991). Σ' αὐτὴ τὴν προσκυνηματικὴ ἐκδρομὴ, πῆρα μέρος κι ἐγώ. Κι ἔτσι γιὰ μιὰ ἀκόμη φορά —ὡς τελειόφοιτος φοιτητῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς— ἐπισκέφθηκα τὸ «Περιβόλι τῆς Παναγίας». Ἀκολούθησα καὶ πάλι, ὅπως τὴν πρώτη φορά, τοὺς τελειόφοιτους ἱεροσπουδαστὲς τῆς Γ' καὶ τῆς Δ' τάξεως τοῦ Ἐκκλ. Λυκείου τῆς Ριζαρείου Σχολῆς, σ' αὐτὴν τοὺς τὴν ἐπίσκεψη τῶν διαφόρων Μονῶν. Τὸ βράδυ κίόλας τῆς Κυριακῆς βρεθήκαμε στὴν Οὐρανόπολιν τῆς Χαλκιδικῆς, τὸν τελευταῖο κοσμικὸ σταθμό. Ἐδῶ ἀφήνεις ὅτι ἔχεις... καὶ ἐτοιμάζεσαι νὰ πάρεις.

Ἀγίου Ὄρος.

Τὸ πρόγραμμα ἦταν τὴν ἄλλή μέρα (Δευτέρα 29

1. Ἀθανασίου Γ. Μελισσαρίου, Νουθεσίαις γέροντος, περίοδ. «Ὁ Ἐφημέριος» ΕΣΤ' 1989, σ. 190 ἐξ. καὶ Ἀνάκτορον, Ἀθῆναι 1989.

1α. Ἀρχιμ. Φιλίππου Λαυριώτου, Καθηγουμένου τῆς Ἱ. Μονῆς Μεγίστης Λαύρας, Τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἡ πνευματικὴ πατρίς μας. (Διάλεξη στὴν αἴθουσα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας Ἀθηνῶν κατὰ τὴν 6ην Φεβρουαρίου 1989).

2. Ψαλμ. 27,6.

Ἀπριλίου) νὰ ἐπιβιβασθοῦμε στὸ πλοῖαριό γιὰ τὴν Δάφνη. Ἔτσι κι ἔγινε. Στὰ πρόσωπα τῶν μαθητῶν ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν ἄλλων καθρεφτιζόταν ἡ χαρὰ καὶ ἡ εὐτυχία. Ἀγκυροβολήσαμε στὴ Δάφνη κι εὐθὺς ἀναχωρήσαμε γιὰ τὶς Καρυές, τὴν πρωτεύουσα τοῦ Ὄρους. Παντοῦ στὴν ἀτμόσφαιρα ὑπῆρχαν οἱ εὐωδιαστὲς μυρωδιὲς τῶν ἀνοιξιὰτικων λουλουδιῶν. Τὸ πράσινο σὲ ὅλες του τὶς ἀποχρώσεις. Ὁ καιρὸς ἀπριλιᾶτικος. Κατηφορίσαμε πρὸς τὴν Ἱερὰ Μονὴ Κουτλουμουσίου μὲ σκοπὸ νὰ ἐπισκεφθοῦμε τὸ ἐρημητήριον ἑνὸς ὀνομαστοῦ Γέροντα Μοναχοῦ. Ὅλοι μας ξέραμε ποῦ πηγαίναμε. Ἀκόμα κι αὐτοὶ ποὺ ἔρχονταν γιὰ πρώτη φορά στὸ Ὄρος. Στὸ ἀσκητήριον τοῦ γέροντα Παϊσίου.

Πρὸς τὸ ἀσκητήριον.

Ὁ δρόμος κατηφορικὸς, ἀνάμεσα στὸ πράσινο. Προχωροῦσαμε γρήγορα γιὰ νὰ φθάσουμε σ' ἓνα ξέφωτο καὶ νὰ ἀπολαύσουμε ἀπὸ κοντὰ ἓνα δοχεῖο τῆς θείας χάριτος. Οἱ ὁδοεῖκτες στὸ δάσος δὲν σοῦ ἐπιτρέπουν λάθος δρόμο. Ἀπὸ τὴν Ἱ. Μονὴ Κουτλουμουσίου πρὸς τὴν Ἱ. Μονὴ Ἰβήρων, σὲ ἀπόσταση 1.000 μ. περίπου βρίσκεται τὸ ἀσκητήριον τοῦ γέροντα. Σὲ 20' λεπτὰ φαίνεται ἡ γνώριμη καλύβα του. «Γεωγραφικῶς μὲν εὐρισκόμεθα εἰς ἓνα φαινομενικῶς ἡσυχαστικὸν Κελλίον τοῦ Ἀγίου Ὄρους. Πνευματικῶς ὁμως ἡσθανόμεθα, ὅτι ἐξοῦσαμε εἰς τὰ ἀπειρα πλάτη καὶ μήκη ποὺ ἀποκαλύπτονται εἰς τὰς ἐλευθερωμένας ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα πάθη ψυχὰς καὶ προσπελάζουν μὲ τὸν πόθο τοῦ καλοῦ εἰς τὰς θεωρίας τῶν θείων πραγμάτων»³. «Εἰσαγόμεστε σὲ μιὰ σεβάσμια ἀποκάλυψη. Λέτε καὶ ἀνασύρεται τὸ καταπέτασμα ποὺ μετατρέπει τὴν ὑποβολὴν σὲ ὄραμα, τὴν ἀφαίρεση σὲ βίωμα, τὸ παρελθὸν σὲ αἴσθησιν τοῦ παρόντος ἢ τὸ παρὸν σὲ ἀπεικόνισιν τοῦ παρελθόντος»⁴.

Στὸ ἀσκητήριον τοῦ γέροντα.

Ἀντικρύζοντας ἀπὸ τὴν πίσω μεριά, ἀπὸ ἐκεῖ πη-

3. Θεοκλήτου Διονυσίου, Διάλογοι στὸν Ἁθω, 1983, σελ. 29.

4. Θεοχάρη Προδατάκη, Ὁ λειτουργικὸς χαρακτήρας τῆς μοναχικῆς πολιτείας τοῦ Ἁθω. (Διάλεξη στὸ ἀμφιθέατρο τῆς Ριζαρείου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς κατὰ τὴν 19ην Μαρτίου 1987).

γαίνει τὸ μονοπατάκι, τὸ μικρὸ ἀσκητήριον τοῦ γέρον-
τα, ἦρθαν στήν σκέψη μου τὰ λόγια τοῦ ποιητῆ:

«Τῆς σκῆτης ἀπάλαφρα ἐκτύπησα τὴν πόρτα
κι ἀντήχησε στὸν οὐρανὸ ὁ κτύπος
πέφτοντας σὰν ψυχάλα ἀνοιξιὰτικὴ ἡ ἀντήχησις.
δίχως ἀπάντησις ἔμεινε ὁ χαιρετισμὸς
μὲ σεβασμὸ ἀποτόλμησα νὰ πῶ: Εὐλογεῖτε.

Μυστήριον αἰώνιον ἔκρυβε ἡ σιωπὴ
ὧρες μπροστὰ στὴ σκῆτη περίμενα μὲ ὑπομονή,
ὥσπου στὸ βάθος ἑνας τσάχαλος ἤρεμος ἀκού-
στηκε.

Ἦταν τὸ περπάτημα τὸ ἀβίαστο τοῦ ὁσίου
πάνω στὸ χορτάρι τὸ ξερὸ λὲς καὶ μιὰ δύναμις
τὸν καλωσόριζε.

Τίποτα ἄλλο δὲ θυμᾶμαι· μόνο τὸ φῶς τὸ ὑπέρ-
γειο

ἔλαμπε διπλὲς λαμπάδες ἀναμμένες,
τὰ μάτια τοῦ τὰ ἥρεμα ἐφώτιζαν·
γλυκὸ μεϊδιάμα —ἀγγελικὸ— ὅλο σοφία καὶ ἀ-
γάπη

καθὼς χαιρέτησε γαλήνια. Εὐλογεῖτε»⁵.

Νοιώσαμε τὴν μυστικὴ γοητεία τῆς πνευματικῆς
εὐωδίας νὰ μᾶς τυλίγει.

Ἡ μορφή τοῦ γέροντα.

Κοιτάζοντας τὸν γέροντα αἰσθάνεται κα-
νεὶς ὅτι ἡ ὁσιακὴ αὐτὴ μορφή ζεῖ «συνάμα εἰς δυὸ
κόσμους: τὸν ἐπέκεινα τῆς παρουσίας ζωῆς καὶ τὸν
παρόντα, τὸν οὐράνιον καὶ ἐπίγειον, τὸν αἰώνιον καὶ
πρόσκαιρον, τὸν θεῖον καὶ ἀνθρώπινον, τὸν ὑλικὸν
καὶ τὸν πνευματικόν, κατεργαζόμενος ἐν φόβῳ καὶ τρό-
μῳ, ἐν δεήσεσιν καὶ προσευχαῖς, ἐν νηστεύμασι καὶ ἀ-
γρυπνίαις, ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ τὸ θέλημα τοῦ Πα-
ναγίου Θεοῦ»⁶. Ὁ ἀγαθώτατος γέροντας μᾶς ὑπο-
δέχθηκε ὁρθὸς στὴν πόρτα τῆς σκῆτης τοῦ —προσ-
φέροντάς μας γιὰ εὐλογία ἕνα λουκούμι, κατὰ τὴν
συνήθειαν τῶν ἀγιορειτῶν πατέρων— μὲ χαρὰ ἀνυπό-
κριτη. Τὸν γέροντα, ὅσο τὸν κοιτάζει κανεὶς, διαπι-
στώνει ὅτι εἶναι μιὰ μορφή βγαλμένη ἀπὸ τὴν Βίβλο,
ἕνας ἀββᾶς τῶν ἀρχαίων γεροντικῶν, ἕνας θρύλος,
μιὰ Βυζαντινὴ ἀγιογραφία. Ἦταν «χαρούμενος ἀπὸ
τὴν ἐπισκεψίν μας καὶ ἐνεφάνιζεν ἀπλότητα παιδίου.
Τὸ ὄφρος τοῦ μοῦ ἐνεθύμισε τὸν Ἅγιον Σεραφεῖμ τοῦ
Σάροφ, πὺν ὑπεδέχετο τοὺς ἀδελφοὺς ἐν Χριστῷ μὲ
τὸν χαιρετισμόν: "Χριστὸς Ἀνέστη, χαρὰ μου"»⁷.

Ἐμεῖς ἀσπασθήκαμε τὴν δεξιάν του καὶ αὐτὸς μᾶς
εὐχήθηκε τὸ «καλῶς ἦλθατε». Πολλοὶ ἀπὸ μᾶς, ἀντί-
κριζαν γιὰ πρώτη φορὰ τὸν γέροντα.

—Τὴν εὐχή σας, ἀγιώτατε πάτερ, τοῦ εἶπαμε· καὶ
ὁ ὁσιώτατος γέροντας, μὲ πολλὴ ταπείνωση μᾶς λέγει:

—Τί εὐχή νὰ σᾶς δώσω ἐγώ, τί εὐχή νὰ πάρετε
ἀπὸ μένα;

«Ἐτρεξα ν' ἀσπασθῶ τὸ χέρι τὸ σεπτό,
σὰν ἀστραπὴ ἐπρόβαλε φιλώντας τὸ δικό μου,
βρῦσες ὀρμητικὲς ἔτρεξαν τὰ μάτια μου...

Ἐμείνα κατάπληκτος... βουβός... κοκκαλιασμένος,
δάκρυα πύρινα μὲ πνίξαν,
μισολιπόθυμος σωριάστηκα μπροστὰ του,
πρόλαβα τὰ πόδια τοῦ τ' ἄχραντα ν' ἀγκαλιά-
σω...

πάλι ἐκεῖνος —σὰν ἀστραπὴ— μὲ πρόλαβε
κι ἀσπασθηκε πρῶτος τὰ δικά μου.

Τί ἀκολούθησε; δὲν ξέρω· σεισμὸς ἢ σκοτάδι μ'
ἀστραπές,

μοῦ φάνηκε πὼς πέρασε ἀνεμοστρόβιλο φρικτό·
φῶς ἱερὸ πλημμύρισε τὸν κόσμον

καθὼς ἄνοιξα τὰ μάτια μου ψελλίζοντας μὲ δέος·
Εὐλογεῖτε»⁸.

Ἀφοῦ συστηθήκαμε στὸν γέροντα καὶ τοῦ εἶπα-
με, ὅτι εἴμαστε μιὰ ὁμάδα μαθητῶν τῆς Ριζαρείου
Σχολῆς, πὺν πραγματοποιοῦμε μιὰ προσκυνηματικὴ
ἐκδρομὴ στὸ Ἅγιον Ὄρος, μαζί μὲ τοὺς καθηγητές
μας, μᾶς ὁδήγησε στὸ ὑπαίθριον ἀρχονταρῖκι τῆς κα-
λύβας τοῦ.

Τὸ κέρασμα.

Ὁ γέροντας μᾶς ἔδωκε καὶ ἀπὸ ἕνα ποτήρι νερὸ
κρύο σὲ ὅσους ἦταν διασπασμένοι. Νερὸ μαζεμένο μὲ
λούκι, ἀπὸ τὶς βροχές. Τὸ ἤπιαμε, ὡς ἀγίασμα, ὅχι
τόσο γιὰ νὰ ξεδιψάσουμε, ὅσο γιὰ νὰ τὸ πάρουμε ἀπὸ
τὸ χέρι τοῦ γέροντα, ὡς εὐλογία. Βλέπετε, στὸ Ὄρος,
ὕλικά καὶ πνευματικὰ συνδυάζονται, πληρώνουν τὴν
ψυχὴ τοῦ ἐπισκέπτη, τὸν ἐξυψώνουν καὶ τοῦ χαρίζουν
στιγμὲς «πνευματικῆς ἀναψύξεως καὶ ψυχικῆς ἀνατά-
σεως»⁹.

Ὁ σκοπὸς τῆς ἐπίσκεψης.

Στὴν συνέχεια μᾶς πρότεινε νὰ πάρουμε ἀπὸ τὴν
τρακάδα, πὺν βρισκόταν δίπλα στὸ κελλί του, ἄσκιστα
κούτσουρα γιὰ νὰ καθίσουμε.

Ὁ ἀσκητὴς κατάλαβε πὼς δὲν εἶχαμε πάει μόνο

5. Κ. Κ α φ ᾶ τ ο υ, Στὴ σκῆτη, περ. «Σύναξη», Ἀπρί-
λιος - Ἰούνιος 1985, τχ. 14, σελ. 52.

6. Ἀρχιμ. Φιλιππου Λαυριώτου, Ὁπ. π.

7. Θεοκλήτου Διονυσιάτου, Ὁπ. π. σελ.
10.

8. Κ. Κ α φ ᾶ τ ο υ, Ὁπ. π.

9. Ἰω. Χ. Κωνσταντίνιδης, Ὁπ. π. Πάριος.
Μιὰ μορφή. Ἐνας θρύλος. (Παρολογικὸ σημείωμα στὸ Ἅ θ α-
ν α σ ῖ ο υ Γ. Μ ε λ ῖ σ σ ᾶ ρ η, Νουθεσίης γέροντος, Ἀθῆ-
ναι, 1989, σελ. 6).

για να τον δοῦμε. Δὲν ἀρκοῦσε «μόνον τὸ βλέπειν σε, πάτερ...»¹⁰ πὺν λέει τὸ Γερωντικό, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ ἀκούσουμε λόγο Χριστοῦ καὶ παρακλήσεως καὶ βέβαια, νὰ τὸν συμβουλευθοῦμε γιὰ τὴν ζωὴ μας καὶ τὴν πνευματικὴ μας πορεία. Αὐτὸ θὰ ἐπαιρνε κάμποση ὥρα. Ὁ γέροντας τὸ γινώριζε, καὶ δὲν ἤθελε νὰ κουραστοῦμε, στεκόμενοι ὄρθιοι.

Δ ι ἄ λ ο γ ο ς μ ἔ τ ὸ ν γ έ ρ ο ν τ α .

Μὲ τὴν προϋπόθεση, λοιπόν, νὰ μὴν κουράσουμε τὸν γέροντα —τόσοι τὸν ἐπισκέπτονται— καὶ στὰ περιορισμένα πλαίσια τοῦ χρόνου πὺν εἶχαμε στὴν διάθεσή μας, ἀφοῦ καθίσαμε ὅλοι καὶ σὲ μιὰ ἄκρη καὶ ὁ γέροντας, ξεκινήσαμε μὲ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μας νὰ γνωρίσουμε τὴν σοφία, τὴν ἀσκησι, «τὴν βαθειὰ του πνευματικότητα, τὴν ἀνέκφραστη ἐμπειρία του, τὸν συνδυασμὸ ἀγῶνα, πίστεως καὶ ἀγάπης»¹¹.

Κάποιοι ἀπ' τὴν παρέα ξεκίνησε τὴν κουβέντα.

—Πές μας, γέροντα, λόγο παρακλήσεως καὶ πνευματικῆς οἰκοδομῆς.

Καὶ ὁ ὁσιος γέροντας, ἄκουσε τὴν παράκλησι, κοίταξε προσεχτικὰ μὲ τὸ βλέμμα του τὸν καθένα μας, κατέβασε τὰ βλέφαρά του στὴ γῆ, ἀκούμπησε τὸ κεφάλι του στὸ στήθος, ὅπως κάνουν οἱ ἡσυχαστὲς οἱ ὅποιοι προσεύχονται νοερά, ἀκόμα κι ὅταν συνομιλοῦν καὶ μὲ θεία γλυκύτητα, πὺν χαρακτηρίζε τὸ γεμάτο ἀσκησι πρόσωπό του, ἀπὸ τὴν νηστεία, ἀγρυπνία καὶ προσευχή, βυθίστηκε στὴν ἀγαπημένη του σιωπή... Ἦταν σὰν νὰ μᾶς ἔλεγε: δὲν βλέπετε; τί ἄλλο θέλετε; Μὴν ξεχνάτε, πὺς ἡ σιωπή εἶναι ἡ ὁμιλία τοῦ Θεοῦ. Πὺς ὑπάρχουν πράγματα καὶ καταστάσεις, πὺν τὰ λόγια περιτεύουν. Εἶναι πολὺ φτωχὰ καὶ ὀφείλει κανεὶς νὰ σιωπᾷ. Καὶ πὺς μόνο ἡ σιωπή ἀρμόζει. Ἐκεῖνη τὴν στιγμὴ θυμήθηκα τὰ λόγια τοῦ Ἀββᾶ Μωϋσῆ πὺν ἔλεγε πὺς: «ὁ ἄνθρωπος πὺν ἀγαπᾷ τὴν σιωπὴν καὶ ἀποφεύγει τίς πολλὰς κουβέντες, μοιάζει μὲ ὄριμο σταφύλι, γεμάτο γλυκὸ χυμὸ»¹². Ἔτσι εἶναι ὁ γέροντας. Ὁριμο σταφύλι πὺν δροσίζει τὸν ἀποσταμένο ἀπὸ τὰ προβλήματα ἄνθρωπο καὶ τὸν ἀναπαύει. Γι' αὐτὸ καὶ μεῖς ἦταν ἀδύνατο νὰ μὴ μιλήσουμε μὲ τὸν γέροντα, νὰ μὴν γευθοῦμε τοὺς γλυκοὺς χυμοὺς του. Ναὶ ὁ γέροντας μᾶς μιλοῦσε μὲ τὴν σιωπὴ του. Ὅλων τὰ βλέμματα ἦταν στραμμένα πρὸς

τὸ σεβάσμιο πρόσωπό Του, «ὃν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων»¹³. Μιὰ μορφὴ «πὺν μὲ τὴν πίστη τῆς μᾶς ξενίζει, μὲ τὴν λάμψη τῆς μᾶς καθοδηγεῖ καὶ μὲ τὴν ἀδιάλαχτη ὁρθοδοξία τῆς μᾶς κατευθύνει»¹⁴.

—Σὲ ποιά τάξι πηγαίνετε; ρώτησε ὁ γέροντας.

—Τὰ παιδιὰ πὺν βλέπετε, γέροντα, βρίσκονται στὴν Γ' καὶ Δ' τάξι τῆς Ριζαρείου Σχολῆς. Εἶναι τελειόφοιτοι καὶ ἄλλα ἀπ' αὐτὰ σκέφτονται νὰ ἱερωθοῦν —ἀφοῦ αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ σκοπὸς τῆς λειτουργίας τῆς Σχολῆς¹⁵ καὶ ἄλλα νὰ ἀκολουθήσουν ἀνώτερες καὶ ἀνώτατες σπουδὰς στὸ Πανεπιστήμιο. Ἄν θέλουν μποροῦν νὰ δώσουν καὶ στὴν Θεολογία, ἀφοῦ τὸ σχολεῖο μας τὰ προετοιμάζει γιὰ τὴν Γ' δέσμη, ἀπάντησε ὁ ὑπεύθυνος τῆς ομάδας, καθηγητὴς τῆς Σχολῆς, πρωτοπρεσβύτερος Σαράντης Σαράντος. Γι' αὐτὸ καὶ σὰς παρακαλοῦμε, ἐπειδὴ τὰ παιδιὰ εἶναι σὲ μιὰ κρίσιμη περίοδο γιὰ τὴν ζωὴ τους καὶ βρίσκονται σ' ἓνα μεγάλο σταυροδρόμι νὰ τὰ συμβουλευσете.

Κ α λ ο ἰ ἄ ν θ ρ ω π ο ι .

—Νὰ τὰ συμβουλευσῶ; ἀποκρίθηκε ὁ γέροντας. Ἔνα ἔχω νὰ τοὺς πῶ. Ὅτι πρέπει νὰ σπουδάσουν, νὰ γίνουν δάσκαλοι, ἂν μποροῦν καὶ ἔχουν τὴν δύναμη. Ἄν δὲν ἔχουν τίς ἱκανότητες, ἂς γίνουν ὅ,τι μποροῦν, πάντως κάτι χρήσιμο καὶ ὠφέλιμο στὸν κόσμον καὶ στὴν κοινωνία. Γιατί, παιδιὰ μου, ἡ κοινωνία μας σήμερον ἔχει χαλάσει πάρα πολὺ. Εἶναι ἀσχημη. Πρέπει οἱ ἄνθρωποι νὰ ἀλλάξουν, νὰ γίνουν καλλίτεροι. Καὶ βέβαια, ὅταν οἱ ἄνθρωποι, ἐμεῖς, γίνουμε καλλίτεροι, τότε θὰ γίνει καλλίτερη καὶ ἡ κοινωνία μας. Ὁ καθένας μας ὀφείλει νὰ φροντίζει γιὰ τὴν ψυχὴ του. Νὰ ὁμορφαίνει τὴν ψυχὴ του, αὐτὸ εἶναι βασικῆς σημασίας καὶ σπουδαιότητος θέμα. Εἶναι πολὺ μεγάλο πρᾶγμα. Ἔτσι ἂν ὁ καθένας ὁμορφύνει τὴν ψυχὴ του, τότε ὁμορφαίνει καὶ ἡ κοινωνία...

(Συνεχίζεται)

13. Ψαλμ. 41,2.

14. Θεοχάρη Προδατάκη, Ὁπ. π.

15. «Ἀποκλειστικῶς ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ νὰ διδάσκονται: ὅσοι σκοπεύουσι νὰ ἐνδυσθῶσιν ἱερωσύνης ἐνδυμα», Διαθήκη Γεωργίου Ραδιοῦ Ριζάρη, ἄρθρ. 78, ἐκδ. Β', Ἀθῆναι: 1955, σελ. 14.

Μιχαὴλ Γαλανοῦ(†)

«ΒΙΟΙ ΑΓΙΩΝ»

Κυκλοφοροῦν καὶ οἱ δώδεκα τόμοι ἀπὸ τὸ μνημειώδες ἔργο τοῦ μεγάλου συγγραφέως. Ἀληθινὸ θησαύρισμα γιὰ κάθε βιβλιοθήκη. Ἐκδοσι τρίτη, Ἀποστολικῆς Διακονίας.

10. Τὸ Γερωντικό, ἐκδ. «Ἀστέρως», Ἐπιμελείη Π. Β. Πάσχου, Ἀθῆναι, 1961, Ἀγ. Ἀντωνίου Α', ΚΣΤ', σελ. 4α.

11. Ἀθανασίου Γ. Μελισσάρη, Νουθεσίαις γέροντος, Ἀθῆναι, 1989, σελ. 11. (Ἀνάπτυκον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ»).

12. Θεοδώρου Χαμπάκη, Γερωντικό, Θεσ)νικη, 1987, σελ. 236.

Η ΜΝΗΜΗ ΑΓ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

τιμήθηκε δεόντως με σειρά εκδηλώσεων από την Άποστολική Διακονία. Όπως είναι γνωστό, ο ιερός Πατήρ είναι και προστάτης του Θεολογικού Οικοτροφείου του ιεραποστολικού Όργανισμού της Εκκλησίας μας. Συγκεκριμένα έγιναν οι έξης εκδηλώσεις:

Τρίτη, 12 Νοεμβρίου: Πανηγυρικός Έσπερινός με άρτοκλασία στο παρεκκλήσιο του Οικοτροφείου. Έκθεση χριστιανικού βιβλίου στην αίθουσα τελετών του ιδρύματος. Εισηγήσεις από φοιτητές και συζήτηση σχετικά με το έργο του ιεροῦ Χρυσοστόμου.

Τετάρτη, 13 του μηνός: Θεία Λειτουργία, χοροστατούντος του Σεβ. Μηθύμνης κ. Χρυσοστόμου, στο Καθολικό της 'Ι. Μονής Άσωμάτων (Πετράκη), με κήρυγμα από τον αναπληρουντα τόν Γεν. Δ)τή της Άποστολικής Διακονίας πανοσ. αρχιμ. κ. Π. Δακτυλίδη και τέλεση Μνημοσύνου υπέρ αναπαύσεως τών ψυχών τών Προέδρων, εϋεργετών, Δ)ντών και υπαλλήλων της Άπ. Διακονίας.

Πέμπτη, 14 Νοεμβρίου: Παράθεση γεύματος στο Θεολογικό Οικοτροφείο, σε όλους τους έργαζομένους στην Άποστολική Διακονία.

ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΤΩΝ ΜΝΗΜΟΝΕΥΘΕΝΤΩΝ

κατά τὸ τελεσθὲν μνημόσυνο εἶναι τὰ ἑπο-
μενα:

—Άρχιεπισκόπων - προέδρων τοῦ Διοικητικού Συμβουλίου τῆς Άποστολικῆς Διακονίας: Χρυσοστόμου, Χρυσάνθου, Δαμασκηνοῦ, Σπυριδῶνος, Δωροθέου, Θεοκλήτου, Χρυσοστόμου, 'Ιακώβου, 'Ιερωνύμου.

—Γενικῶν Διευθυντῶν:

Βασιλείου Βέλλα, Κυπριανοῦ Άρχιερέως Πουλάκου, Βασιλείου Άρχιερέως Άτέση, Βαρνάβα Άρχιερέως Τζωρτζάτου, Χρυσοστόμου Άρχιερέως Βούλτσου, Έμμανουήλ Πρεσβυτέρου Μυτιληναίου, 'Ιωάννου Πρεσβυτέρου Ράμφου.

—Εϋεργετῶν καὶ δωρητῶν:

Μαρίας Μπιτσικούλη, Γεωργίου Άλαφούζου, 'Υπατίας Ροδοκανάκη, Χρήστου Καλένη, Άννης Άνδρουτσοπούλου, Γεωργίου Μπούντα.

—'Υπαλλήλων καὶ συνεργατῶν αὐτῆς:

Τιμοθέου Άρχιερέως Χαλόφτη, Κωνσταντίνου 'Ιερέως Πλατανίου, Άθανασίου Νικολαΐδη, 'Ιωάννου Χώρα, Στυλιανοῦ Χρυσάφτη, Παναγιώτου Χώρα, Σταματίου Τριανταφύλλου, Άλε-

Τοῦ κ. Εὐαγγέλου Π. Λέκκου

Ξάνδρου Σπυράκη, Βασιλείου Σκουντή, Άθανασίου Σπυροπούλου, 'Ιωάννου Σαχίνη, Άντωνίου Πρέση, Τιμολέοντος Ρούτση, Γεωργίου Μενεγάκη, Νικολάου Κόντη, Παρασκευῆς Παπαθεοδώρου, Γεωργίου Κουρκούτα, Νικολάου Ξεστέρνου, Νικολάου Άντωνίου, Συμεὼν Τζιβελέκη, Ζωῆς Λαμπροπούλου - Τομαρά, Γεωργίου Τζώκα καὶ Νεκταρίας μοναχῆς Κόγκκα.

ΤΑ ΤΗΣ ΙΕΡΟΨΑΛΤΙΚΗΣ ΠΡΟΫΠΗΡΕΣΙΑΣ

καὶ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Νεωκόρου ρυθμίσθη-
καν πρόσφατα μετὰ τὴν ὑπ' ἀρ. 1082327)14.10.91 ἐγκύκλιο τοῦ 'Υπουργείου Οἰκονομικῶν (Γ. Α. Κράτους). Οἱ ρυθμίσεις εἶναι οἱ ἑξῆς:

«Μετὰ τὴν διάταξη τῆς παραγρ. 2 τοῦ ἄρθρου 16 τοῦ Ν. 1957)91 (ΦΕΚ 114/91) ὁρίζεται ὅτι "γὰρ τὴν προϋπηρεσία τῶν ἐφημερίων ὡς ἱεροψαλτῶν καὶ νεωκόρων ἔχει ἐφαρμογὴ ἡ παρ. 2 τοῦ ἄρθρου 2 τοῦ Ν. 1160)81..., ἡ ὁποία ἐπαναφέρεται σὲ ἰσχύ ἀπὸ τὴ δημοσίευση τοῦ παρόντος". Ἡ διάταξη τοῦ ἄρθρου 2 παρ. 2 τοῦ Ν. 1160)81 ὁρίζει: "Προϋπηρεσία ἐφημερίων μέχρι 15 ἐτῶν, παρασχεθεῖσα εἰς τοὺς ἱερούς ναοὺς μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ 16ου ἔτους τῆς ἡλικίας τῶν ὡς ἱεροψαλτῶν ἢ νεωκόρων, εἴτε κατόπιν διορισμοῦ συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 64 τοῦ Ν. 2200)40, εἴτε ἄνευ αὐτοῦ, ἀναγνωρισθεῖσα δι' ἀποφάσεως τοῦ Μητροπολιτικοῦ ἢ 'Εκκλησιαστικοῦ Συμβουλίου προσμετρεῖται, ἀφ' ἧς ἀνεγνωρίσθη, διὰ τὴν ἔνταξιν καὶ προαγωγικὴν ἐξέλιξιν ὡς καὶ διὰ τὴν χορήγησιν πενταετιῶν".

Ἡ ἐγκύκλιος, περαιτέρω, παρέχει τὶς ἀκόλουθες διευκρινίσεις: 1. Ἡ διάταξη τῆς παρ. 2 τοῦ ἄρθρου 2 τοῦ Ν. 1160)81, ποὺ ἐπαναφέρεται σὲ ἰσχύ, θὰ ἐφαρμοσθεῖ ἀπὸ 19.7.91, ὅπως ἀκριβῶς ἐφαρμοζόταν καὶ κατὰ τὸ παρελθόν.

2. Γὰρ τὸ διάστημα 15.11.88 ἕως 18.7.91 δὲν θὰ ὑπολογίζεται γὰρ χορήγησιν μισθολογικῶν κλιμακίων καὶ χρονοεπιδόματος, ἡ προϋπηρεσία τῶν ἐφημερίων ὡς ἱεροψαλτῶν ἢ νεωκόρων (ἀπόφ. Σ.τ.Ε. 2919/87). Οἱ τυχόν καταβληθεῖσες αὐξημένες ἀποδοχὲς θὰ ἀναζητηθοῦν (ἄρθρο 28 τοῦ Ν. Δ. 321/69).

Η ΔΙΑΦΥΛΑΞΗ ΤΗΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

καὶ ἡ προβολὴ τῆς, μετὰ ἀπώτερο σκοπὸ τῇ

→

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Δημήτρη Σταθόπουλου
ΣΤΟΝ ΥΠΑΤΟ ΤΩΝ
ΘΡΗΣΚΕΙΟΛΟΓΩΝ
ΜΙΡΣΕΑ ΕΛΙΑΝ

Ο Μιρσέα Έλιαντ καταγόταν από τη Ρουμανία και υπήρξε ένας από τους μεγαλύτερους θρησκευολόγους του κόσμου. Ήταν χριστιανός και βαθύτατα πνευματικός άνθρωπος.

Στη ζωή του περιπλανήθηκε σε πολλές χώρες διδάσκοντας και γράφοντας. Τελικά όμως εγκαταστάθηκε στις Ήνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, όπου και απεβίωσε σε βαθύ γήρας, πριν από μερικά χρόνια.

Έγραψε σχεδόν για όλες τις θρησκείες του κόσμου. (Μερικά έργα του έχουν μεταφραστεί από τις εκδόσεις Χατζηνικολή). Αλλά πάντοτε έμεινε ένας πιστός, στοχαζόμενος άνθρωπος, του οποίου η αυτοβιογραφία περιέχει πλούσια διδάγματα για τη ζωή και τη γνώση του καθενός.

Το βιβλίο στο οποίο αναφερόμαστε, είναι ένα επιμελημένο ανθολόγιο προσφοράς, τιμής και σεβασμού στη μνήμη του από ανθρώπους που γνώρισαν το έργο του, διδάχτηκαν, και αναγνώρισαν την πνευματικότητά του και

την αξία του, μέσα από τα κείμενα και το ήθος του.

Ο Δημήτρης Σταθόπουλος, ο Γρηγ. Ζιάκας, ο Μάριος Μπέγζος, ο Διονύσιος Δακουράς, ο Αλέξανδρος Καριώτογλου, ο Στέλιος Παπαλεξανδρόπουλος, ή Αφροδίτη Αθαγιανού, ο Θεμιστοκλής Λαζάκης, ο Βασίλης Τσάκωνας, είναι κατά σειρά των περιεχομένων, οι συνεργάτες του τιμητικού ανθολογίου. Και τα κείμενά τους είναι κείμενα αγάπης και αναγνώρισης του μεγάλου ιστορικού και θεμελιωτή της θρησκευολογικής σκέψης. Αλλά και της βαθύτερης ανάλυσης της θρησκευτικής συνείδησης των ανθρώπων, του μύθου και της πραγματικότητας της ζωής.

Οι συγγραφείς των κειμένων αυτών συνεισφέρουν με τη γνώση τους, το σεβασμό και την αγάπη τους, τους στοχασμούς και τις πνευματικές αναλύσεις τους, γύρω από τη θρησκευτική εμπειρία του ανθρώπου. Αλλά και προσδιορίζουν τις βασικές αρχές της φιλοσοφίας της θρησκείας. Έτσι καθίσταται ένα πολύτιμο έγχειριδίο, μιάς υπεύθυνης έκδοσης, ή οποία συνεισφέρει νοήματα και προβληματισμούς στο σύγχρονο άνθρωπο, γύρω από τα έ-

πικάρα και επείγοντα θέματα της θρησκείας.

Άλλωστε ο επιμελητής του ανθολογίου, θρησκευολόγος - καθηγητής του Πανεπιστημίου Δημ. Σταθόπουλος ήταν ο πιο κατάλληλος για να παρουσιάσει, με αυτό τον σφαιρικό τρόπο, τον υπατο θρησκευολόγο της εποχής μας Μιρσέα Έλιαντ.

Μητροπολίτου Δημητριάδος
Χριστοδούλου

ΣΑΛΠΙΣΜΑ ΕΓΕΡΤΗΡΙΟΝ

Από παντού, μέσα στη χώρα μας, ακούγονται εκκλησίες, παραινέσεις και προτροπές προς τους Έλληνες, για να αφυπνισθούν, να αναλάβουν τις ευθύνες τους και να αποφευχθεί έτσι, ο ήθικος και κοινωνικός κατήφορος που έχουν πάρει.

Από αυτή, την ιστορική πρόκληση δεν θα μπορούσε όπως είναι φυσικό, να λείπει και η Εκκλησία. Και είναι επίκαιρο και αποφασιστικό το «Σάλπισμα Έγερτήριο» που εξάποστειλε και ο Μητροπολίτης Δημητριάδος κ. Χριστόδουλος, με αφορμή όμιλία του στην αίθουσα της Αρχαιολογικής Έταιρείας υπό την

σχετική ευαισθητοποίηση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ήταν στο προσκήνιο κατά την περίοδο συνόδου του Σεπτεμβρίου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Όπως μάς πληροφορεί η έφημερίδα «Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο» (Σεπτ. 1991, σ. 4), με πρωτοβουλία του κ. Άλεξ. Άλαβάνου, προέδρου της Ομάδος του Συνασπισμού της Άριστερας, στο κτίριο του Κοινοβουλίου οργανώθηκε από την Ομάδα, με τη συνδρομή του Κέντρου Διαφύλαξης Αγιορείτικης Κληρονομιάς, έκθεση με θέμα το «Άγιον Όρος, κίβωτο της Ορθοδοξίας». Την έκθεση επισκέφθηκαν ο Πρόεδρος του Κοινοβουλίου κ. BARON CRESPO, οι Ευρωβουλευτές και οι υπάλληλοι των Κοινοτικών Οργάνων.

Όπως χαρακτηριστικά τόνισε ο κ. Άλεξ. Άλαβάνος, οι εξελίξεις που έλαβαν χώρα στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη «δίνουν μιά άλλη επικαιρότητα και πολλαπλάσια σημασία σ' αυτή την πρωτοβουλία. Το ίδιο και τα πρόσφατα γεγονότα στο Οικουμενικό Πατριαρχείο της Κωνσταντινουπόλεως. Είναι φανερό ή σημασία να κρατηθούν ζωντανοί όλοι οι ιστορικοί, ήθικοί, πνευματικοί Ιστοί που ένοποιούν την Ευρώπη ιδιαίτερα με το ανατολικό της τμήμα, που αντιμετωπίζει σήμερα τα μεγαλύτερα προβλήματα. Από την παράδοση ένα τέτοιο ένοποιητικό ρόλο είχε —και έχει— η όρθόδοξη μοναστική κοινότητα του Άγίου Όρους με τον πολυεθνικό της χαρακτήρα».

αἰγίδα τοῦ Ἱδρύματος Νεοελληνικῶν Σπουδῶν.

Πρόκειται, πραγματικά, γιὰ ἓνα θαρραλέο «Σάλπισμα Ἑγερτήριον», πού ἐπισημαίνει τοὺς ἀμεσοὺς πολιτικούς, οἰκονομικούς καὶ ἠθικούς κινδύνους, τοὺς ὁποίους διέρχεται ἡ Ἑλλάδα. Καὶ οἱ ὅποιοι πρέπει νὰ ἀντιμετωπισθοῦν γρήγορα, γιατί ἀπειλοῦν τὴν ἴδια τὴν ὑπόστασι τοῦ Ἑλ-

ξαυτοῦ μας, τὸν κοινὸ χῶρο καὶ τοὺς συνανθρώπους μας. Καὶ νὰ πράξουμε ἔτσι, ὥς νὰ θρῖσκῶμαστε μέσα σ' ἓνα πλοῖο, τὸ ὁποῖο ἐπιφυλάσσει τὴν ἴδια πορεία γιὰ ὅλους μας.

Πέτρου Χάρη
ΠΑΛΙΟΙ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΙΝΟΙ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

Ἄν καὶ ἡ ἐποχὴ μας εὐκολα θὰ μπορούσε νὰ χαρακτηριστεῖ ἀντιπνευματικὴ καὶ πεζή, ἐντούτοις ὑπάρχουν πολλές ἐκδηλώσεις τοῦ πνεύματος καὶ κάποιοι ἱεραπόστολοι, πού ἐπιμένουν, εὐτυχῶς, μὲ ἀποτέλεσμα, νὰ μιλοῦν καὶ νὰ γράφουν γιὰ παλιούς καὶ σύγχρονους πνευματικούς ἀγῶνες.

Νὰ ἔχουν, δηλαδή, τὴ δύναμη καὶ τὸ θάρρος, ἐφηβικὸ θὰ τὸ ἔλεγα, νὰ προβάλλουν αἰσθητικά, ἠθικά, ἱστορικά καὶ καλλιτεχνικά πρότυπα τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος, τὰ ὁποῖα φωτίζουν καὶ καταξιώνουν τὴ ζωὴ ἑνὸς λαοῦ, ἑνὸς ἀνθρώπου, ἑνὸς ὁλόκληρου ἔθνους.

Ἕνας τέτοιος ἄλκιμος πρωτοπόρος καὶ χαλκέντερος μαχητὴς τοῦ κριτικοῦ λόγου καὶ τῆς φωτισμένης πνευματικῆς ζωῆς, εἶναι κι ὁ Ἀκαδημαϊκὸς Πέτρος Χάρης. Ὁ ὁποῖος, μὲ μοναδικὴ ἐγρήγορη καὶ ἐνημέρωση, προχωρεῖ καθημερινὰ στὸ θάθος τῶν γεγονότων καὶ τῶν προσώπων κι ἀναλύοντάς τα, μᾶς δίνει σελίδες πού καταγράφουν ἀνάγλυφα

ξαρσης, ἱστορικῆς ἐπικαιρότητας καὶ κριτικῆς, πού εἶναι ἀνάγκη νὰ θρῖσκονται συνεχῶς στὴ μνήμη τῶν νεοελλήνων. Γιατί σηματοδοτοῦν πρόσωπα, γεγονότα καὶ ἀπόψεις καίριας σημασίας, γιὰ τὴ φιλολογικὴ καὶ πνευματικὴ ζωὴ τοῦ τόπου.

Πρόκειται γιὰ ἀναλύσεις, διεισδύσεις καὶ καταγραφές σημαντικῶν περιστατικῶν τοῦ πνευματικοῦ θίου, καθοριστικῆς τῆς σκέψης καὶ τῆς ζωῆς, τὶς ὁποῖες μόνο ὁ πολὺς κ. Πέτρος Χάρης θὰ μπορούσε νὰ καταγράψει μὲ τὸν ἐμπειρὸ τρόπο του, τὰ πλούσια βιώματά του καὶ τὶς εὐαίσθητες κεραίες τοῦ κριτικοῦ καὶ φιλολογικοῦ ὀπλισμοῦ του.

Μὲ τὸν τρόπο μάλιστα πού εἶναι γραμμένα τὰ κείμενα αὐτά, τὸ βιβλίο «Παλιὸι καὶ σημερινοὶ πνευματικοὶ ἀγῶνες», ἀποτελεῖ μιὰ δημιουργικὴ λογοτεχνικὴ προσφορά. Κι ὁ κριτικὸς λόγος μὲ τὴν εὐθύνη καὶ τὴ λεπτότητά του, ἀναδειχνέται δημιουργικὸ, καλλιτεχνικὸ καὶ φιλολογικὸ λειτούργημα.

Ἱ. Μ. Χατζηφώτης
ἹΕΡΑ ΜΟΝΗ
ΠΑΝΟΡΜΙΤΗ ΣΥΜΗΣ

Ὅσο καὶ ἂν μιλάς γιὰ τὸ Αἰγαῖο δὲν πρόκειται ποτὲ νὰ φτάσεις τὴν ἀτέλειωτη ἱστορία του, τὸν πνευματικὸ πλοῦτο του, τὴν ὁμορφιά καὶ τὸ μεγαλεῖο του.

Ἄν θέλεις νὰ συμβάλεις ὁμῶς στὴν ἀνάδειξη τοῦ προσώπου του μπορεῖς νὰ τὸ πετύχεις, ἂν καταπιαστῇς, κάθε φῶρα, μὲ ἓνα μόνο θέμα, συγκεκριμένο καὶ γι' αὐτὸ προσπελάσιμο. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἔκανε ὁ Ἱ. Μ. Χατζηφώτης μὲ τὸ βιβλίο του «Ἱερὰ Μονὴ Πανορμίτη Σύμης».

Μὲ λιτότητα ὕφους, ἐπάρκεια καὶ ἐρευνητικὴ διεύδυση κατάφερε ὁ σ. νὰ μᾶς δώσει μιὰ πλήρη εἰκόνα τοῦ κάστρου αὐτοῦ τῆς Ὁρθοδόξιας στὴν Αἰγαιοπελαγίτικη ἀπεραντωσύνη. Καὶ νὰ μᾶς χαρίσει μιὰ ἀπολαυστικὴ διήγηση, πού ἀναγνωρίστηκε ἤδη ἀπὸ τὸ ἀναγνωσικὸ κοινό, ἀφοῦ κυκλοφορεῖ τὸ βιβλίο σὲ τέταρτη ἐκδόση.

«Ὦντως, γράφει ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ρόδου κ. Ἀπόστολος, στὸν πρόλογο, ἡ περίπυτος Μονὴ τοῦ Πανορμίτου εἶναι διὰ τὸν Αἰγαιοπελαγίτικον χῶρον, ὅτι καὶ τὸ περιώνυμον Ἅγιον Ὄρος διὰ τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ συγχρόνως ἀποτελεῖ τὸν συνδετικὸν κρίκον τῶν μυροδόλων νήσων τῆς Δωδεκανήσου μὲ τὴν λοιπὴν Ἑπικράτειαν».

Καὶ πραγματικά, ἔτσι εἶναι. Καὶ ἔτσι ἀναδειχνέται γλαφυρὰ καὶ ὁλοζώντανα ἀπὸ τὴ γραφίδα τοῦ Ἱ. Μ. Χατζηφώτη στὸ βιβλίο του.

Φς

367

ΣΑΛΠΙΣΜΑ ΕΓΕΡΤΗΡΙΟΝ

ΑΘΗΝΑΙ 1991

ληνισμού καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας. Εἶναι μιὰ ὁμίλια - κείμενο μὲ σαφήνεια, παρρησία, ἀλάνθαστες ἐπισημάνσεις καὶ ἀναλύσεις, πού φανερώνει τὴν σὲ θάθος, ἡγετική θεώρηση ἑνὸς ποιμένα, ὁ ὁποῖος θρῖσκεται διαρκῶς ἀγρυπνος, μέσα στὰ πράγματα καὶ παρακολουθεῖ κάθε ἐξέλιξη.

Ὁ Σεβ. Δημητριάδος ὁμῶς δὲν παραμένει σὲ μιὰ ἀγῶνη καὶ στείρα κινδυνολογία ὅπως συνήθιζον νὰ κάνουν κάποιοι ἡγέτες καὶ ἀρχηγοί! Ἀλλὰ μετὰ τὶς διαπιστώσεις του καὶ τὶς ἐπιστημονικὲς, κοινωνιολογικὲς εὐρύτηρες ἀναφορές του, δίνει τὶς ἐφικτὲς λύσεις καὶ προτείνει τὶς ἀμεσες, ὁρατὲς καὶ δίχως κόστος μεγάλες, διεξόδους!..

Δὲν τρέφει αὐταπάτες οὔτε ψευδαισθήσεις. Γι' αὐτὸ, μὲ ρεαλισμὸ, τὸν πρέποντα, μετὰ τοὺς στεναγμούς καὶ τὸν πόνο, μὲ ἐθναρχική, ὅπως εἶναι πάντα ἡ παρῳσία τῆς Ἐκκλησίας, προσφέρει τὸ ὄραμα γιὰ τὴν ἀνασάθμιση τοῦ δημόσιου καὶ ἰδιωτικοῦ θίου. Ἀκουμπᾷ τὴ ρομφαία ἔξω τὸ κόκκαλο. Μὰ σαλπίζει καὶ τὴν ἐλπίδα, τὴ χαρὰ ἂν ὅλοι οἱ Ἑλληνες ἀνακτήσουν τὸ πνευματικὸ θάρρος τους καὶ τὴν ἀφόρητα φτωχὴ ζωὴ τους, τὴν πλουτήσουν μὲ τὶς ζεῖδωρες πηγὲς τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Ὁρθοδόξιας.

Πρέπει, δηλαδή νὰ ξαναδώσουμε ἐσωτερικὸ νόημα στὴ ζωὴ μας καὶ ν' ἀτενίσουμε πέρα ἀπὸ τὸν

ΠΑΛΙΟΙ
ΚΑΙ
ΣΗΜΕΡΙΝΟΙ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΙ
ΑΓΩΝΕΣ

ΠΕΤΡΟΥ ΧΑΡΗ
τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ἈΣΤΕΡΟΣ

τοὺς παλιούς καὶ τωρινούς ἀθλους τοῦ πνεύματος, τῆς ἱστορίας καὶ τῆς λογοτεχνίας.

Τὸ τελευταῖο βιβλίο του ἰδιαίτερα, γραμμένο μὲ δύναμη καὶ ἀξιοσύνη «Παλιὸι καὶ σημερινοὶ πνευματικοὶ ἀγῶνες» καταγράφει σημαντικὲς ὥρες δοκιμασίας, ἔ-

Ε Π Ι Κ Α Ι Ρ Α

Ἄ ξ ι ο ς !

Ἡ ΑΠΑΝΤΑΧΟΥ τῆς Γῆς Ὁρθοδοξία πανηγυρίζει. Τὸ ἄλλος γιὰ τὴν ἐκδημία τοῦ μακαριστοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κυροῦ Δημητρίου, διεδέχθη ἡ ἀγαλλίαση καὶ ἡ χαρὰ. Τὴν Τρίτη 22 Ὀκτωβρίου ἐξελέγη ὁ νέος Ἀρχηγὸς τῆς Ὁρθοδοξίας, ὁ ἀπὸ Χαλκηδόνος Σεβασμιώτατος Γέρον κ. Βαρθολομαῖος. Τὸ πρῶν τῆς ἰδίας ἡμέρας ἐπεσιτάφη — ἀλώβητος — ὁ κατὰλογος ἀπὸ τῆ Νομαρχία Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ Ἐνδημοῦσα Ἀγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, προσέβη σὴν κατάρτιση τοῦ Τριπροσώπου, τὸ ὁποῖο ἀποτελέσαν οἱ Σεβασμιώτατοι Μητροπολίτες Χαλκηδόνος κ. Βαρθολομαῖος, Λύσιων κ. Καλλίνικος καὶ Δέσπων κ. Κωνσταντῖνος. Στὴ συνέχεια μὲ μονοψηφία ἐξελέγη παμνηφεί ὁ νέος Πατριάρχης.

Ἡ χαρὰ τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας μας εἶναι μεγάλη καὶ οἱ νύκτες εὐχῆς μας συνοδεύουν τὸν Παναγιώτατο σὴν ὑψιστὴ διακονία του γιὰ τὸ καλὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους.

Καλημέρα - καληνύχτα ΚΠολη.

Καλημέρα Ὁρθοδοξία.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ ΚΑΛΗΜΕΡΑ. Τὸ Μπρίνγκ 727 τῆς Ὀλυμπιακῆς Ἀεροπορίας προσγειώθηκε τὸ Σάββατο 2 Νοεμβρίου σὺν 10 τὸ πρῶν σὺν ἀεροδρόμιο τῆς Βασιλεῦσας. Ὁ καιρὸς θροχρός. Τὸ ψῆχος δριμύ. Ἡ διάθεση περιεργή. Ἀνάμικτα τὰ συναισθήματα. Ἡ χαρὰ καὶ ἡ ἀγαλλίαση, ἀπὸ τὸ κορυφαῖο γεγονός. Ὁ προβληματισμὸς καὶ ἡ ὁδὸν ἀπὸ τὴν ἐπαφὴ μὲ τὴν πόλιν τῶν θρόνων καὶ τῶν δακρύων, τοῦ Ρωμανοῦ καὶ τοῦ Πορφυρογέννητου. Τζαμιά καὶ μιναρέδες διάσπαρτοι, λογχίζουν τὸν οὐρανόν, λογχίζοντας τὴν ἐθνικὴ μνήμη καὶ συνείδηση. Πονᾶμε ἀντικρύζοντας τὴ φημισμένη συνοικία τοῦ Φαναρίου. «Κουρασμένη» ἡ περιοχὴ ζεῖ πὺ πολλὰ μὲ τὶς μνήμες καὶ σὺν μνήματα τῶν ἀρχόντων ποὺ πάλαι ποτὲ τὴν κατοικοῦσαν.

Στὸν περιόβολο τῶν Πατριαρχείων ὑπῆρχε συνωσιμὸς. Μέσα σὺν πάνσεπτο Πατριαρχικὸ Ναὸ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἀδιαχώρητο. Γεμάτες καὶ οἱ καρδιὲς ὅλων ὅσοι «ἐκ περάτων συνηθροίσθημεν» γιὰ τὴν

παρουμε τὴν εὐλογία τῆς Ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ἐν πομπῇ ὁ Παναγιώτατος εἰσέρχεται σὺν Ναὸ, ἐνῶ οἱ χοροὶ ψάλλουν τὸ «ἅξιόν ἐστιν». Τὸ Μήνυμα διαβάζεται ἀπὸ τὸν Σεβ. Μητροπολίτη Φιλαδελφείας κ. Μελλίωνα, ἀρχιεραματῆα τῆς Ἱ. Συνόδου. Ἡ πατριαρχικὴ βράδος παραδίδεται σὺν χεῖρα τοῦ Παναγιωτάτου ἀπὸ τὸν Σεβ. Μητροπολίτη Ἱμβρου καὶ Τενέδου κ. Φώτιο. Ἀκολουθεῖ ὁ νοθετήριος λόγος ποὺ ἐκφωνεῖ ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Περγάμου κ. Εὐάγγελος. Στὴ συνέχεια ὁ Παναγιώτατος ἐξεφώνησε τὸν ἐνθρονιστήριον λόγον του. Κείμενο μεσὶ νοημάτων καὶ μηνυμάτων.

Ἀναβαπτισμένοι ὅλοι μας, Πατριάρχες καὶ Ἀρχιεπίσκοποι, Μητροπολίτες καὶ ἅπλοι Μοναχοί, Ἀρχόντες καὶ ἀρχόμενοι ποὺ παρακολουθήσαμε τὴν ἱερὴ αὐτὴ τελετή, ἀφήνοντας τὸ βράδυ τὴν Κωνσταντινούπολη, μαζὶ μὲ τὴν καληνύχτα μας σὴν Πόλιν, εἴπαμε μὲ μεγαλύτερη πεποίθηση: Καλημέρα Ὁρθοδοξία!

Διάδοχος ἁγίων.

Ο ΝΕΟΣ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ. Βαρθολομαῖος, κατὰ θεία συγκυρία, ἀνῆλθε σὺν πρῶτῳ θρόνῳ τῆς Ὁρθοδοξίας ἔνδεκα ἡμέρες πρὶν τὴν ἐπέτειο τῆς Μνήμης τοῦ μεγάλου προκατόχου του ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὸν ἴδιον μῆνα ποὺ γιορτάζουμε τὴ μνήμη τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου τοῦ Πρωτοκλήτου, πρῶτον Ἐπισκόπου τῆς Πόλεως.

Ἡ ἐλπίδα τῶν ἀπανταχοῦ τῆς Γῆς ὀρθοδόξων, γιὰ τὴν προαγωγή τοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας, γίνεται βεβαιότητα μὲ τὴν ἄνοδο σὺν Οἰκουμενικὸν θρόνον τοῦ Παναγιωτάτου κ. Βαρθολομαίου. Οἱ εὐχῆς καὶ εὐλογίαι τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου, τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, τοῦ Ἱεροῦ Φωτίου, ὅλων τῶν ἁγίων προκατόχων του, θὰ συνοδεύουν ἀσφαλῶς τὸν νέον προκαθήμενον τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, ὥστε ἡ πατριαρχεία του — τὴν ὁποία εὐχόμεσθε μακρὰ — νὰ ὀδηγήσει τὸ σκάφος τῆς Ἐκκλησίας «εἰς λιμένας εὐδίας» καὶ τὶς ψυχὰς τῶν πιστῶν εἰς «σωτηρίους νομάς».